

À Ö À X E P E A

„AD FONTES”

15

Збірник Хліборобської України

(Неперіодичний орган)

Рік 1931

Том I.

Складено під загальним проводом

† Вячеслава Липинського

при співучасті

Володимира Залозецького, Николи Кочубея,
Василя Кучабського, Романа Метельського
і Михайла Савур-Циріяковича.

diasporiana.org.ua

Прага 1931.

Видання Брацтва Українських Кляскратів-Монархістів, Гетьманців.

† Вячеслав Литинський.

Вступне слово.¹⁾

I.

Десять літ тому появилася перша книжка „Хліборобської України“ і десять літ тому був заснований „Український Союз Хліборобів Державників“. Початок сформулювання ідеї і початок спроба її здійснення.

Радісні і сумні роковини. Радісні — бо ідея наша має вже нині, по десятих літах, своїх вірних та її розуміючих борців. Крім того почала вона поширюватись серед українського громадянства, впливаючи в деякій мірі на еволюцію його дотеперішніх способів політичного думання.

Сумні — бо ідея гетьманська найшла найменше зрозуміння як раз серед організованих гетьманців. Перша організаційна спроба здійснення ідеї не вдалась. Вона скінчилась нечуванним навіть серед наших примітивних політичних відносин скандалом: вимогою організації, поставленою своєму ідейному провідникові, щоб він признав себе духово зломаним. Іншими словами: організація, покликана для здійснення ідеї, признала повну безвартість цієї ідеї. Бо що варта ідея, яка навіть свого виразника не встані охоронити від „духового зломаня“?

Звідки оце парадоксальне видовище? Нині, по літах внутрішньої боротьби, що поглинула непродукційно стільки сил; — нині, коли пройшов вже найгостріший біль, спричинений діями деяких „сердечних приятелів“ і „вдячних учнів“ — настав час дати спокійну відповідь на це питання. Настав час від другорядного відділити основне — знайти окутане хабсом боротьби ядро, яке цієї внутрішньої боротьби і організаційної невдачі стало джерелом і первопричиною.

Імя йому: персоніфікація ідеї гетьманської вже тут, на еміграції. Персоніфікація взагалі і персоніфікація в невідповідній особі. Друге — дало свої розкладючі наслідки там, де сягав вплив цієї особи: в верхах, в проводі організації.

¹⁾ Це — призначене для публікації, яку отримав дамо в руки читача. — „Вступне слово“ є останнім твором 61-го В. Литинського. Покійний закінчив його коротко перед своєю смертю — в квітні 1931. Друкується ще до найменших поправок згідно з оригіналом (Замітка Видавництва).

Перше — викривило і штовхнуло на хибний шлях взагалі всю організацію. Про друге говориться (по скільки взагалі про такі речі можна говорити) в моїм комунікаті.²⁾ Про перше — далеко важніше — бо рішення не тільки для минувшини, але і для будучини, має сказати це вступне слово до „Гетьманця“³⁾ — прямого наслідника нашої дотеперішньої праці — якого завданням: добре продовжити, а зле направити.

II.

Сформулювання ідеї Української Держави почалось з хвилюючою упадку реальних спроб збудовання цієї Держави. Явище в життю людських громад звичайне. „Бо не оживе, як не помре“. Рухи стихійні, рухи з нічим не обмеженою грою несформулованих і неупорядкованих хотінь, не кінчаються перемогою. Без болю, без страждань, без смерті, ніщо не родиться на світі. Громадянство, що хоче мати свою Державу — своє воплощефіня — мусить в болю і муках сотворити образ свого хотіння — ідею — і цей образ ідею тяжким зусиллям здійснювати.

Основним в процесах здійснювання єсть образ, єсть ідея. Вона приводить в порядок, організує, оформлює хотіння. Тим самим вона ці хотіння ріжними шляхами, але все до одної цілі, здійснює. Чи може знати дерево, куди і як, для здійснювання себе, свого праобразу, своєї ідеї, воно прокладатиме коріння? Раз в цей, раз в другий бік — відповідно до вартости чи безвартости натрапленого ґрунту і відповідно до свого зросту, розвитку своєї власної сили. В межах предопреділяючої нашої ідеї християнської етики тактику міняти вільно — саму ідею ніколи! Так думаємо і віримо ми, що визнаєм примат Духа над Матерією.

Нині ця віра не в моді. Реальні політики роблять собі дешеве посміховище з ідеологів. Але не даймо, як той Тома невірний, себе дурити видимим! Це хилиться до упадку капіталістичний світ із своєю соціалістично-комуністичною дитиною. І як звичайно в таких процесах упадку, нездатне до дальшої творчости суспільство глумиться над тим, чого вже викресати з себе воно не в силі. Сміхом над ідейністю — морітурі прокладають шлях новим ідеям. Коли прихід цих нових ідей не застане нас з нашою власною ідеєю — Держава Українська, ненародившись, згине разом з упадаючим зматеріялізованим, капіталістично-комуністичним світом.

²⁾ Цей „Комунікат“ друкується тут-же після „Вступного слова“. (Замітка Видавництва).

³⁾ „Гетьманець. Продовження „Хліборобської України“ з р.р. 1920—1925“ — це була первісна назва нашого органу. Цю назву змінено пізніше за згодою Покійного на „Збірник Хліборобської України“. (Замітка Видавництва).

Процес здійснювання ідей залежить, — по-перше — від якості горіння, точніше кажучи, від позитивної активності, яку дана ідея в душах своїх визнаців викликає: по-друге — від їх здатності не міняти ідей, тоб-то від їх дисциплінованості і слухняності у відношенні до ідейного проводу.

Горіння буває двояке: від зненависті і від любові. Перше руйнує, друге будує. Державу Українську може здійснити наша любов до неї, а не зненависть до її ворогів. Бо не вороги винні, що не маємо держави. Винні ми, що сотворили замість держави пустку, яку заповнили своїм змістом вороги.

Дотеперішній досвід здійснювання держави показав перш за все хаотичність і недисциплінованість українського духа в боротьбі з неминучим при всякім здійснюванню опором матерії. Всі ми — від голов держави почавши, а на звичайнім громадянщині скінчивши — при будові нашої держави такою хаотичністю і недисциплінованістю, більше або менше согрішили. А гріх, коли він не спокуюваний, викликає гореч, зненависть і дальший гріх. Спокутованя минулого гріха в процесі здійснювання ідей рівнозначне з побороням в собі бажання персональної реабілітації. Руйнуючу зненависть за свої невдачі і неменше руйнуюче бажання зайняти знов утрачене становище можна усунути лише службою ідеї. Тільки така служба здатна дійсно „реабілітувати“ — тоб-то з політичного трупа зробити творчу, потрібну для будучини людину. Тому то з минулого не вільно нам брати дійсності, а лише легенду, не вільно брати смертного, а лише безсмертне.

В ким загориться любов до ідеї возстановлення дійсного 1918 року? Цього року — де в хаосі, глупоті, безхарактерности і безпорадности були змарновані найкращі можливості! Але в цім році, що помер на віки, повний гріхів і помилок, було і вічне і безсмертне. Було хотіння Української Держави, що прокинулось стихійно серед всіх шарів і класів українського громадянства. Був початок возстановлення органічної структури цього громадянства, як шляхом відродження спільної державної традиції, так і шляхом міжкласового зближення. Появились перші проблески почуття політичної спільности між всіми, хто живе на Українській Землі — спільного патріотизму замість ріжних націоналізмів — без чого не буває держав.

Щоб оце безсмертне для дальшої творчости зберегти, не вільно нам було бути „реставраторами“. Тільки очищені огнем терпіння, тільки спокутувавши свої гріхи повним відреченням від помсти за свої невдачі, ми змогли були передати вистраждану нами ідею Української Держави для здійснення дальшим поколінням.

Ніхто з нас, від Гетьмана почавши, не мав права претендувати до впливу на будучинну за свої діла в 1918 році. Вся

наша вартість для будучини залежала і залежить виключно від нашої здатности до духового морального переродження під впливом нашої ідеї. Тільки як слуги ідеї ми змогли-б притягнути до неї тих, що 1918 року не знали і не переживали, але поняття про нього, якого ніщо змінити вже не в силі, органічно, народившись в громадянстві українським, унаслідували.

Таке моральне переродження під впливом ідеї дало-б нам було змогу цю ідею для будучини стабілізувати — зробити ясною, непорушною. Образ Української Держави стояв-би тоді не за нами, а перед нами. Як образ будучини а не минушини — він притягнув-би тоді до себе з посеред молоді найактивніші, горіючі бажанням творчости, елементи. Ця активна молодь, здисциплінована ідеєю, вже силою самого свого існування, свого прикладу, — силою присущого всьому активному бажання розросту — поширила-б ідею нашу серед громадянства. І перетвореня під впливом цього органічного процесу недержавного способу думаня українського громадянства на спосіб думаня державний, підготовило-б ґрунт, без якого здійсненя Гетьманської Української Держави неможливе.

Так була задумана від початків еміграції наша праця. Складаючи в 1920 р. „Статут і Реглямент У. С. Х. Д.“ і знаючи, що буду його головою (бо в цей тяжкий час „реалісти не романтики“ не перлись ще до проводу) я сам на себе наложив статутово такі обмеження, що зробили моє головування в керуючій всім рухом Раді Присяжних не помітним. Відомими стали формулюючи нашу ідею мої „Листи“ — але не те, що я фактично вів весь час наш рух. Такої самої — коли можна так висловитись символізації — не видвигання своєї власної особи, а тільки ідеї, якій особа служить — вимагав я від Гетьмана і від всіх наших співробітників. В цім дусі складене було обов'язуюче нас всіх Заприсяження. Персоніфікація нашої ідеї вже на еміграції знівечила цей єдино вірний шлях і довела до організаційної катастрофи.

IV.

Для нас, думуючих так, як вище сказано, рішаючим при заведеню персоніфікації вже на еміграції став момент законности. Усунути небезпеку боротьби претендентів ми мали надію, персоніфікуючи заздалегідь Гетьманство в роді вже гетьмануваним. Розуміється при умові, що представник цього роду буде, як і всі ми, символом: буде слугою ідеї, а не буншим Гетьманом використовуючим ідею для самореставрації.

І тут ми зробили помилку. Таку саму зрештою, яку роблять і більше від нас досвідчені та політично вироблені, монархісти французькі. В громадянствах, де почуття законности монархії або вже загинуло (як у Франції), або де воно ще не народилось (як в Україні), законність династії — це єдине оправ-

даня всякого легітимізму, всякої передопределеної персоніфікації — не єсть і не може бути движучою, творчою політичною силою. В таких умовах єдиний позитивний бік емігрантської персоніфікації перестає існувати, а всі її негативні риси виступають в повній силі. Так сталося і у нас.

Бо монархічна ідея у нас, де монархізм український єсть ідеєю будуччини, мусить розвиватись так само, як всі інші ідеї. Перемогти ці інші ідеї вона може більшою позитивною активністю і більшою ідейною дисциплінованістю своїх визнаців, а не тим, що вона реставрує законні права Монарха. В українських умовах законність династії до часу сотворення монархії все буде фікцією. І ніякі зусилля, як показав наш досвід, цього факту змінити не в силі. Будувати-ж на фікції і перемогти фікцією — неможливо.

V.

Персоніфікація української монархічної ідеї задалегідь, вже на еміграції, не дала і не дав розвинути умов, необхідним для перемоги цієї ідеї. Вона нищить передумову притягнення активних елементів: самовідречення і моральне переродження бувших політичних діячів. Коли має бути возстановлений бувший Гетьман — то чому не маю бути возстановлений я, його бувший староста? І чому це я во ім'я ідеї мушу слухати оцього теоретика, коли у мене, практичного діяча, ось які великі реальні заслуги в минулім, а у нього тільки писання? Так поволі в міру поширення, а значить і меншої небезпечности — з течії ідейної рух гетьманський перетворювався в „практичну політику“ бувших великостей, ідучих, по прикладу персоніфікуючого до самореставрації.

Єдиною движучою силою оцих „гетьманців“ стала зневажливість до демократії і підкреслювання своєї лояльности супроти особи Гетьмана. З моїх „Листів“ вони присвоїли собі лиш вступ: — критику демократичних методів організації громадянства. При чім з цієї мови неперсональної критики методів зробив собі кожний з них персональну критику нелюбих йому партій чи осіб. Справа персоніфікації, яка в моїх „Листах“ трактується, як частина нашої ідеології, при чім як частина зовсім не першорядної ваги, і справа особи, яка на сторінках „Листів“ займає всього кілька рядків, стали рантом, як писав мені один з цих „гетьманців“, „центральним місцем гетьманської ідеології“. Натомість вся позитивна частина моєї праці осталась для більшости „організованих гетьманців“ чужа, нечитана, незрозуміла. Таким чином серед ширших безкритичних кругів ідеології гетьманства придбала славу якогось пугала на демократію і безнадійної реабілітації для бувшого Гетьмана.

Наслідки цього стали для нас фатальні. Умовою нашого

буття, було сполучити старі, вже ослаблені, але зберігаючі традицію та присущий їм ідеалізм, елементи попередньої провідної верстви з молодими, сильними, активними елементами нового, народжуючогося проводу. З демократії таким чином до гетьманського руху мало вийти все те, що при своїй активності і своїй самопошані, хотіло добровільно обмежити свою дотеперішню хаотичну експанзивність: шануючі себе сини демосу, нова наростаюча сила, що добровільно обмежує себе послухом закону і авторитетам во ім'я здійснення свого горячого, позитивного хотіння Держави. Із старої провідної верстви ми мали надію побачити в наших рядах все, що в ній було ще життєздатне і цокажне.

Персоніфікація на еміграції одрізала нам шлях до цього резервуару наших сил і нашої будуччини. Коли „організовані гетьманці“ стали всю позитивну частину нашої ідеології вважати шкідливою „романтикою“ а практичною політичною роботою стала у них лайка демократії, та прославлювання ванзейського „монарха“ і боротьба з неблагонадійністю, то поважних елементів з посеред старої провідної верстви для політичних пустомельств ми не діждемося. А з посеред демократії до гетьманського руху не найціннішим одкрився шлях, а найгіршим: ренегатським, або пасивним елементам.

Перші ставатимуть гетьманцями, щоб стати „аристократами“ або поводити свої особисті порахунки. Побувати на чаї у „Ясновельможного“, бути „на ти“ з якимсь „графом“, хвалитись близькими зносинами з якоюсь бувшою великістю або плюгавити во ім'я „авторитету Гетьмана“ своїх бувших товаришів по валеню гетьманства і тим підготовляти собі шлях для дальших політичних викрутасів на дикім полі українським — ось який зарисовується вже тепер профіль першого типу „гетьманців“.

Другий — елементи пасивні — баласт всякого творчого руху. Люде не знаючі муки від противенства між дійсним і бажаним. Тому не відчуваючі потреби творчости. Тому позбавлені здатности впливання, здійснювання, притягання. Хитаючись сюди туди за перших часів еміграції, вони знайдуть в персоніфікованім гетьманстві знов те, чого їм треба: замість ідеї нашої, розворушуючої уми, примушуючої до політичного переродження — готову завдяки персоніфікації формулу, увільняючу від думання і ділання. По що працювати над собою для здійснення гетьманської ідеї, коли в Ванзее сидить вже готовий Гетьман? По що трудитися, коли вистане „присягнути“ і писати доноси до „Ясновельможного“? І як за дореволюційних часів ці елементи причепили себе до веснасаючого соціалізму, так тепер вони вхопились за персоніфікацію. — „Білий гетьманський кінь“, замість колишнього „потягу революції“ буде їх тепер везти до „України“ і горе тому, хто як перед революцією, так і тепер зважиться проти таких надій протестувати.

Персоніфікація, притягаючи такі елементи в „організованій гетьманській рух“, зробить його діаметрально протилежним тому, чим в нашій заложено він мав і хотів бути. Замість організації людей свободолюбивих, з душею Яфетів, він стане організацією рабів з душею Хамів. Попікшися на своїм „визволенню“, ці раби затужили цілим своїм еством за новим рабством. Вони знайдуть його в персоніфікації. І як топтали вони колісак закон благородства іменем революції, так тепер робитимуть вони те саме іменем „Уснобельможного Пана Гетьмана“. Персоніфікація монархії на еміграції в руках монархічно невихованих людей стане мечем в руках недоростка.

VI.

Першим, черговим завданням гетьманців було і єсть переховати в чистоті ідею Української Держави в часах лихоліття, що тепер настало. У всіх націй, переможених на якийсь час в своїй боротьбі за державу, але здатних до державного життя, консерватисти все бували елементом супроти окупаційних держав ідейно непримиримим. Вони в національній організації творили цю частину, що переховувала в собі до слушного часу непорушним і чистим свій власний національний державний ідеал.

Не можна бути, як думають у нас, самостійником в думках і угодовцем в ділах. Такі політично ненормальні і неморальні сполучення мстяться потім жорстоко, як це бачимо на історії Польщі. В державно здатній громадянській функції мусять бути поділені. Існування такої державницько-непримиримої групи особливо потрібне українському громадянству. В протязі століття це громадянство не мало власної держави. Його психічна здатність до незалежного державного життя дуже слаба. Його хотіння власної держави дуже поверхове. Підстави всякої державної незалежності — матеріально незалежних а разом з тим воєнничих, лицарських елементів в ньому дуже мало. Отже український політик державник мусить предвидіти найблизчу небезпеку, що загрожує українській державній ідеї. З одного боку — неминучий зріст політичного угодовства у відношенні до чужих держав і що за тим іде — культурна денационалізація; з другого — дегенерація державної ідеї в формі чи то бездумного, глупого емоціонального бунтарства, чи то запроданства чужим державним інтересам.

Персоніфікація на еміграції основне завдання гетьманського руху — берегти українську державну ідею — знищила. Замість переховувати ідею, гетьманці стали переховувати персоніфіковану в особі Гетьмана емігрантську „державу“. Вони повторили історію республіканців. Як тамті скапіталізували для себе всю попередню боротьбу за державу в формі варшавської „Української Народньої Республіки“, так і ці зробили це саме в формі

ванзейського „Гетьманства“. І тут і там однакові типи людей витворили чужий дійсним болям Української Землі світок бувших діячів, з претенсіями на репрезентацію „держави“ і на промовляння „іменем держави“. Наслідки цього для самої української державної ідеї єсть і будуть фатальні.

Оці емігрантські „держави“, по прикладу держав реальних мусять вести, розуміється, „реальну політику“. Не боротьба за збереження державної ідеї стає їх завданням, а боротьба за збереження себе „до часу повороту на Україну“. Во імя цього робляться „договори“ з іншими державами і весь центр ваги з ідеї переноситься на гроші. В перекладі на реальну політичну мову це означає: на Українській Землі поширювання найгіршої, бо замаскованої форми угодовства, а на еміграції політику авантюризму, шукання покупців на ту чи іншу готову вже, персоніфіковану, фірму чи форму „української держави“.

Бачили ми вже в Західних Українських Землях таких „гетьманців“, що домагались угоди з варшавським урядом на тій мовляв підставі, що гетьманство це консерватизм, а консерватизм це нефація революції, а нефація революції це признання сучасного стану. Коли проти такого своєрідно „українського“ розуміння державного консерватизму я як найгостріше виступав, то прихильники персоніфікації, по прикладу персоніфікуючого, назвали це „божевільними, руйнуючими наше діло сварками“. Бо справді, що може шкідити „гетьманській державі в Ванзее“, коли вірні піддані цієї держави дістануть в Польщі за свою лояльність ріжні, хоч-би і невеличкі, блага. Виступають же піддані У. Н. Р. в ролі посередників між варшавським урядом і українською національною меншостю в Польщі, в ролі вразумителів цієї меншости. Чому-ж таку ролю не могли-б перебрати на себе „більш культурно і політично вироблені“ піддані Ванзейської держави? Або чи не допоможе швидкому повороту цієї „держави“ на свою власну територію, коли Гетьман за матеріальну підтримку зречеться державних українських прав до якоїсь „менше важної“ частини цієї території. Між т. зв. „Петлюрівщиною“ і т. зв. „Скоронадщиною“, в які перетворились під впливом емігрантської персоніфікації і республіканський і гетьманський рухи, ніякої суттєвої різниці нема.

Паралельно з ширенням угодовства на українських землях під фірмою вірности емігрантській українській державі і паралельно з емігрантським політичним авантюризмом, при якому не знати, де кінчається суверен, а де починається агент, персоніфікація несе з собою ще одно, може найгірше зло: осмішення символів української державної ідеї. Коли мірилом вартости стає не вірність ідеї, а благонадійність супроти персоніфікуючої особи, то на верх силою річей вибиваються типи реальної політики, що оцю політику реально проводять в цензурствах іменем держави голодуючих студентів по „республіканських“ чи „гетьманських“ інтернатах. Можна собі уявити яке поняття про „українсь-

ку державу" останеться потім в душах оцих студентів? І хто не буде сміятися гірко з ріжних „шопок“, роблених паном президентом, чи над паном президентом Української Народної Республіки. Хто не буде сміятися (крізь сльози, коли це державник український), коли прочитає в гетьманській „Січі“ № 2, 1931, таку фразу: „Гетьман — Павлю Скоропадський — се не тільки державний символ, але дійсний, живий Гетьман, Гетьман з Гетьманів, Монарх з Монархів, невиборний, ненаказний. Се — Помазаник Божий Української Трудової Монархії з віка у вік, з Роду в Рід.“ Україна занадто поважна річ, щоб її можна було блазнуванням збудувати. І громадянство України складається не з самих тільки „свідомих українців“, серед яких декласованість і брак всяких органічних звязків роблять на якийсь час можливими всякі неможливі найсмішніщі комбінації. Власне во ім'я великої поваги, во ім'я безмірної трудности проблему Української Держави всяким емігрантським персоніфікаціям цієї держави мусть бути покладений кінець.

VII.

Щоб запобігти всім цим азам від персоніфікації, я настояв на тому, щоб було взято від Гетьмана в р. 1920 Заприсяження. Одначе логіки фактів воно переіменити не змогло. Так само не помогла і моя остання спроба передати Гетьману згідно бадетської умови мої права. Така переміна персоніфікуючого в ідейного провідника під моєю контролею мала на мою думку знов перенести центр ваги з персоніфікації на ідею. Але цього ані не зрозумів, ані не схотів сам Гетьман, а тим більше кліка, що за ці роки в смак персоніфікації увійшла і всі її користи для себе побачила. Оця моя остання спроба врятувати — для творчости — гетьманську організацію не вдалась. Вона скінчилась проголошенням мене божевільним та невідповідальним і поставленням мені вимоги, щоб я признав себе духово зломаним та відійшов від громадського життя.

Коли-б люде, що це зробили, були політично честні, вони поступили-б так. Позаяк ніяка лікарська комісія мого психічного стану не окреслювала і позаяк я ніколи не обіцював Гетьману бути непрацевдатним без кінця, то моє розв'язання У. С. Х. Д. на підставі Регляменту, ними-ж самими ухваленого, вони признали-б законним. На місце У. С. Х. Д. вони заклали-б нову організацію зі Статутом та Регляментом більше відповідаючим їхній практичній політичній вдачі. Щоб уникнути слуху закиду — „чому-ж ви скинули Липинського, коли нічого більше розумного ніж він ви видумати не в силі“ — вони відrekliсь-би урочисто від моєї ідеології та тактики і почали творити крапцу та розумнішу ідеологію і тактику свою. Отверте виявлення того, що сталося: — поставлення на перше місце особи замість ідеї — показало-б, хто з нас в реальнім, практичнім політичнім

життю помиляється. І бути може, що в разі швидкого упадку большевизму реставрація Гетьманства з 1918 року найшла-би відгук на Україні і, во ім'я засади, що кожда нація має такий ідеал, якого вона гідна, може власне особа п. Павла Скоропадського — а не монархічна українська ідея — стала-б як раз ідеалом теперішньої української нації. Але політична честність на жаль, цим людям чужа.

Іхній лідер те, що сталося, формулує як „розрив з романтикою — розрив з романтичною позою і фразою, за якою крилось таке безмежне самозакоханя (що аж до туберкульозу довело! примітка моя), яке не могло не шкодити справі нашій. Отже — до практичної політики!“ (Бюлетень ч. 11 ст. 12). „Практичних політиків“ єднає поки що спільне поповнення алочину/страх передомною і порожній амбіція, що, мовляв, ми тепер покажемо, що потрафимо зробити. Але енергії від всіх цих благородних почувань не довго стане. Остається найважніше. Щоб показати свою вищість треба мене принизити. На це буде направлена всія практична політика рівнозначна з забиванням цвяхів у власну труну. Бо, не зважаючи на цей розрив з романтичною позою і фразою, на першій місці Бюлетеню, як могло, красується одна з цих, крадених у мене, фраз. В цілім „Бюлетені“ нема ні одної думки, яка-б не була вже висловлена в моїх „Листах“. Оці мої „Листи“ і далі афішуються як ідеології панів гетманців-практиків і повторюються безконечно, лише в вульгарній, глупій, космополітичній формі. Що-ж в дійсности сталося? Дуже проста і звичайна на Україні річ: — усунено Липинського, щоб самому зайняти його місце, очевидно після того, як Липинський прочистив всі шляхи і гетьманську ідею переіменив з ялової на родючу.

Подивімся на історію України. Приходять в ділі, занушені степи перші піонери-„романтики“. Відвагою і працею заводять перше господарство, одкривають землю, молоком і медом пливучу. На запах цієї землі вилазять зараз скрізь із своїх нор „практики“. Вони усувають „романтиків“, починають палити ліси на поташ, заводять на Україні анархію і безладдя і кінчають свою „практичну політику“ руїною. За якийсь час „відродження“. Знов піонери-„романтики“, що задумають велике, „щоб Русь знов стала Русю“, що мріють про Великого Гетьмана в своему серцю леліять. Практики сидять тоді по „спілках“ з гнобителями, сміються з шалених дум і кплять з „романтиків“. Починають здійснюватися мрії і ролі міняються. Геть романтиків — до практичної політики! І козаччина Богдана Хмельницького переіменюється в „малоросійських“ блюдолизів, Мамаїв вошобойців і ліврейних льокайчуків. З Могилянської академії робиться школа плазунства. Великі церковні замисли Рутських вінчаються „доместикованою“ унією. З незалежної України робиться У. С. Р. Р. З гетьманської ідеї — Скоропадщина. Навіть легенди творчої для будучих поколінь від цих творчих зусиль не лишається, бо „практики“,

щоб показати свою „вищість“ мусять принизити, мусять опаску- дити на свій образ і подобиє — „романтиків“.

В тім, що сталося у нас, нема нічого нового специфічного. Маємо ще одну, типову для України перемогу типу примітивного реаліста над типом ідеаліста. Маємо ще один зайвий доказ, чому не маємо своєї власної держави. Бо держави родяться тільки від гармонійного сполучення ідеалізму з реалізмом, родяться від Санчів-Пансів, що до смерті люблять і шанують Дон-Кіхотів і від Донкішотів, що своєю єдністю уміють заїмпонувати Санчо-Пансам. Неправдою єсть, що можна знищити Дон-Кіхота і самому зайняти його місце. Світогляд, що творить, ідея, що впливає, це витвори типу, раси, а не „переконань“. Санчо-Панса, перебраний в заграбовану у Дон-Кіхота зброю — може бути тільки пародією, фарсою, опереткою. Тому земля, де Дон-Кіхоти стають все жертвою Санчів-Пансів, де Санчів-Пансі, щоб зискати собі популярність Санчо-Пансів, помагають їм убивати Дон-Кіхотів, а самі Дон-Кіхотську зброю одягають, щоб її своїм практицизмом осмішити, така земля не може мати своєї власної держави. Така земля мусить бути у вічному рабстві у нації сполучаючих в собі ідеалізм, Дон-Кіхотство з Санчо-Пансіветвом, два типи ідей, і два типи людей. І нічого при таких умовах не допоможе мислителям такої нації розв'язувати проблеми державного мужа серед нації не здатної до державного життя.

VIII.

Але, поки живем, поки хоч з тяжким трудом працюють стомлені „Україною“ груди, мусимо бути вірні ідеї, мусимо для неї працювати. Висловом цього єсть власне „Гетьманець“.

Нехай він буде доказом, що серед Гетьманців не були самі лиш українські „практичні політики“. Що плюгавленням нас „практиками“ хоч може вбито нас фізично, але духово не зломано (плюгавленням вбивають цвяхи у власну труну). Нехай він буде доказом, що була серед них ідейна і ідеалістична, не по убранню в чужі пера, а по свому соціальному типу, по своїй природі, молодь. І нехай не покидає нас, старих і змучених, надія, що ця молодь, що цей тип, що ця раса, такі переможуть колись на Україні.

Тоді прийде час на персоніфікацію. Тільки на Українській Землі, тільки з хвилиною перемоги на Україні типу ідеалістичного, з вічною тугою за добрим, за гарним, за великим, зможе бути проголошений Гетьман. Тільки тоді буде це Великий Гетьман, що буде дійсно персоніфікувати ідею, а не гетьман-отаман дрібний спекулянт на ідеях. І тільки тоді стане всім ясно, чого хотіли ми „божевілля“. А без здійснення ідеї нашої — в безвласнодержавній, практичній, реалістичній, рабській хамській Україні — дай нам Боже на віки до такої України непристосованими божевіллями залишитись.

† Вячеслав Литинський.

„Комунікат.“

Дня 5. травня 1930 р. був висланий до мене з Берліна лист такого змісту (наводжу дослівно з zachovannям правопису).

5. травня, 1930 року. Берлін.

Високочтимий Вячеславе Казимировичу! Настала для всіх нас найстрашніша хвилинка, коли ми переконалися, що надлюдська праця над створенням істоти і теорії нашого ДІЛА надломилася Вас і порушила рівновагу Ваших духовних сил.

Вас — творця єдиної теорії Української Державности — повалила, на велику скорб нас усіх, тяжка недуга.

Ви, не зізнаючи цього, власними руками стали руйнувати велике ДІЛО Вашого життя, для якого в жертву це життя принесли. Бачимо і зізнаємо це ми, вирощені з Вашої науки.

Тепер Ви рішилися принести найбільш болючу жертву нашому ДІЛОВІ, жертву, на яку здібні тільки великі люди: в листі до Ясновельможного ПАНА ГЕТЬМАНА з дня 15. квітня Ви ааявили, що „од всякого політичного життя усуваєтесь“, поки не видужаєте настільки, щоби зможти вернутися до політичної праці.

Цим Ви даєте фактичну змогу нашому ГЕТЬМАНОВІ довести розпочате Вами велике ДІЛО до єдиного кінця. Біля НЬЮГ'Овсі ми присягаємо скупчитися, та, не ухиляючися ні від яких жертв, ЙОМУ в цій праці допомогти.

Нехай ВЕЛИКИЙ ГОСПОДЬ в Своїм Милосерді скорше відновить Ваше здоров'я і тим самим дасть Вам можливість повернутись до активної політичної праці на велику користь нашому ДІЛОВІ.

Члени Ради Присяжних У. С. Х. Д.: Ол. Скоронис Полтуховський, С. Шемег, Монтезор, Л. Сідлецький. Дійсні Члени У. С. Х. Д.: І. Лоський, Бяг. Томашевський.

*) Цей „Комунікат“ появився в „Ділі“ чч. 216—224 з дн. 30. вересня — 9. жовтня 1930 п. з. „Розкол серед гетьманців. (Лист до Редакції)“ зі слідующим супроводжуючим письмом бл. п. В. Литинського: „Високоповажаний Пана Редакторе! Вважаючи „Діло“, згідно з його давньою традицією, органом репрезентативним, отже в особливих випадках понадпартійним і загально-українським, дозволюю собі звернутись до Вас з проханням помістити ласкаво в одному з найближчих чисел вичеж поданий Комунікат. В надії, що зробите це в цілях інформації українського громадянства, остаю з високим поважанням. В. Литинський“. На цьому місці передруковується цей „Комунікат“ без ніяких змін. (Замітка Видавництва).

Одночасно з дому Гетьмана Павла Скоропадського, інспі- ратора цього листа, ширинсь такі самі поголоски. що, мовляв, я під впливом недуги став умово ненормальний, що я руйную мною сотворене діло, що Гетьман і ті, що з ним, над цим бо- лють, але що на це ради нема, і що тому не остається нічого іншого, як тільки самому Гетьману взяти провід у свої руки, а гетьманцям скласти йому тут же на еміграції присягу.

Деяким простодушним людям, якісь умисне, в цілі вислу- хання цього всього, спрваджувано до Ванзее, давались до підпи- су „резолуції“ з висловками „найсердечнішого“ співчуття для мові „недолі“ і запевненнями, що Гетьман Павло Скоропадський мене горячо любить, почитає і нічого іншого — як тільки здоровля для мене — собі не бажає.

Бажаючи покласти кінець отаким методам політичної бо- ротьби, що їх на Заході слушно чи не слушно звуть балкан- ськими або орієнтальними, я предложив Гетьману Павлу Скоро- падському, щоби він оголосив у своєму „Бюлетені“ вищенаведе- ного листа з приміткою, що лист цей анулюється. Анулюється тому, бо, завдяки невдалій стилізації, він став джерелом непо- розуміння: я та інші гетьманці побачили в ньому бажання зро- бити з мене божевільного, під цим претекстом мене усунути і передати провід гетьманського руху п. Скоропадському, скла- вши йому тут на еміграції присягу, а п. Скоропадський і під- писані під цим листом, як це видно з їх дальших енуціяцій, бажали тільки в той спосіб облекнути мою недугу і причини- тись до мого найшвидшого виздоровлення.

Одначе оце моє предложення не було прийняте. Натомість заявили мені, що лист може бути видрукований, але тільки з при- міткою, що він друкується „на моє бажання, щоб усім було відомо, що я від політичної діяльності відходжу через тяжкий стан свого здоровля“. „Маючи на увазі що мету — писалось далі в предложеній мені примітці — і бажаючи заспокоїти тяжко хворого, якому ми всі гетьманці так багато зобовязані за його безцінну працю для добра нашого спільного діла, підписані під листом годяться на його опублікування“.

В супровідному писемі до цієї постанови було додано, що оця відповідь дається мені „в останнє“ і „при умові, що з хвилиною опублікування листа всяка публична дискусія над ним припиняється“. Розуміється таких писань до „горячо лю- бленого тяжко хорого“ не давано до підпису добродіям, ужи- ваним за ванзейськими чаями для висловлювання мені співчу- ття з приводу моєї „порушеної духової рівноваги“ та пояснюва- ння мені всієї великодушності супроти мене панів Скоропадського, Скорописа, Сергія Шемета, Ігоря Лоського і т. д.

II.

Людям, що знають мене особисто, а через них і українсь- кому громадянству відомо, що я хорий на недугу легенів не від учора, а від десятка літ. Хоч значне погіршення цієї недуги в останніх роках зменшило мою працю квантитативно, але не змінило її квалітативно, бо туберкульоза легенів на умові здіб- ности людини не впливає. І тому українське громадянство має право знати, чому це недуга не ставала на перешкоді моїй по- літичній діяльності тоді, коли під певними умовами і зобова- заннями реституувались за Павлом Скоропадським його права до гетьманства (бо-ж він цих прав сам в р. 1918 вирікся) — і чому ця сама недуга перешкоджає моїй політичній діяльності тепер, коли п. Павлу Скоропадському забажалося заключених умов і прийнятих на себе під присягою зобовязань не додер- жати.

Річ тут, розуміється, не в моїй особі, а в політичній ідеї, а моїм іменем звязаній. Для українського громадянства не може бути байдужим, чи гетьманська монархічна идеологія в твором людини божевільної — це значить, що вона, крім збільшення політичних нещастя, нічого цьому громадянству принести не може, — чи вона в твором людини за свої слова відповідаль- ної — це значить людини, що не може допустити, аби з те- орії ублагоугодження і умаєстатизовання українських політич- них методів і політичних стремлінь роблено практику емі- грантської снскуляції, і щоби з идеології державної, призначеної для цілої Української Землі і цілої Української Нації, роблено словесні підпорки для персонального підприємства пана Павла Петровича Скоропадського. Тому вважаю своїм обовязком ці справи громадянству Українському вияснити.

III.

Статут і Реглямент Українського Союзу Хліборобів Дер- жавників, що лягли в основу гетьманської організації, були остаточно аредатовані і підписані дня 16/29. грудня 1920 р. Тодіж настановлено одноголосно Головою Ради Присяжних, ор- гану кермуючого гетьманською організацією, мене, як автора Статуту та Регляменту і головного ініціатора відродженого на еміграції гетьманського руху.

Питання династії, займаюче так важне місце в кожній мо- нархічній идеології, не могло бути тоді вирішене. Ми розуміли, що про віір нового Гетьмана на еміграції не могло бути мови. Бувшій-же Гетьман, Павло Скоропадський, хоч вже заявив був нам про своє бажання відновити свої гетьманські права і спів- працювати з нами, але ще вагався прийняти поставлені йому умови.

Наше становище (точніше: моє, одобрене тоді цілою Радою Присяжних) було таке: Державним ідеям більшовицькій і вищепольській, що перемогли нас, можна протиставити тільки ідею державну українську, так само фанатичну і не гірше організовану, ніж ідеї наших ворогів, але перевищуючу їх своїм благородством, маєстатичністю і внутрішньою соціальною та моральною вартістю, як самої ідеї, так і її виконавців. Завданням Гетьмана у цій концепції було персоніфікувати ідею і силою свого авторитету (який, до речі, ми мусли ще йому вибороти) охороняти чистоту ідеї і єдність організації. Точніше кажучи: не Павло Скоропадський своїм іменем і своїм проводом може востановити Гетьманську Українську Державу на тій підставі, що він вже був Гетьманом, а Павло Скоропадський може стати знов Гетьманом на тій підставі, що він, стримавшись від усякої персональної акції, віддав свій авторитет репрезентанта на службу перемігшій на Україні гетьмансько-монархічній ідеї.

Гетьман Павло Скоропадський стояв довгий час на становищі якраз протилежнім. Поговоркою тоді між нами зробилась його вічно повторювана фраза: „Вірте, Панове, що крім Вас, у мене нікого нема і що для себе я нічого не бажаю. Але я, як Гетьман, не можу звязувати себе тільки з Вами, я мушу мати свободу рухів і рахуватись з реальними силами“. Одначе тоді панове члени Ради Присяжних ще не були забули, що точнісінько таке саме говорилося у 1918 р. і „Національному Союзові“ і „добровольцям“, і Винниченкові і Келлерові, і центральним державам і антанті. Отже ми мусли мати гарантію, що це саме не буде говоритись знов колись при першій нагоді якомусь новому Винниченкові, чи новому Желіговському, чи новому Келлерові, чи якимсь новим, взаємно себе виключаючим міжнародним констеляціям.

Не удалась тоді п. Скоропадському і його перша спроба розвинути ідеологічно нашу організацію, переконуючи кожного зокрема, що проголошення монархічного гасла не своєчасне, що таке гасло його — Скоропадського — може скомпромітувати, і що далеко краще залишитись при випробованій вже Полтавцевій програмі гетьманства-отаманства, бо воно більше відповідає українським політичним традиціям і українській вдачі. Прихильників такого „гетьманства“ тоді ще серед Ради Прис. не було і тому моє ультимативне домагання: — нехай Павло Скоропадський підпише таке саме, як і ми всі, записання, нехай вступить як член до Ради Присяжних і нехай працює для перемоги нашої ідеї, не як лідер, а як персоніфікуючий символ і репрезентант, а тоді тільки ми визнаєм його права до Гетьманства і зложимо йому по перемозі присягу в Києві — знайшло піддержку в цілій Раді Присяжних і було виконане Павлом Скоропадським по дуже довгих ваганнях, бо аж дня 6. XI. 1921 р. у Ванзее.

Записання, складене Гетьманом Павлом Скоропадським звучить (наводжу дослівно для читачів, яким наш Статут невідомий):

„Приймаю свідомо Статут і Реглямент УСХД і кладучи під ними мій власний підпис, стверджую цим урочисто, що цей Статут і Реглямент, у всіх своїх пунктах, повні відповідують моїмою власному духові і моїй власній волі. І в знак мого власного продуманого та непорушного рішення взяти на себе всю відповідальність і всі обов'язки, які несуть супроти Рідної Української Землі, супроти Української Нації та Української Держави, супроти свого хліборобського класу та супроти самих себе Присяжні співробітники УСХД, я, Павло Скоропадський, вступаючи до Ради Присяжних, своєю честю і честю попередніх поколінь, що полягли в обороні Рідної Землі і в обороні своєї Незалежної та Суверенної Держави — записуюсь, що:

1) Буду вірно і до кінця мого життя служити ідеї Української Трудової Монархії, побудованої на співпраці і співдружності автономних і саморганізованих українських класів і українських Земель, об'єднаних в одну Націю і в одну Державу принципом національної та державної єдності, персоніфікованої в Особі немибираного і дідичного Гетьмана Всєї України та Великого Князя Всея Малія Руси, бо тільки така форма державности в стані забезпечити незалежність і суверенність Української Держави та обергти честь, достоїнність і національні права всіх громадян Української Землі од чужинських руйнуючих впливів та від рабської залежности од чужинців.

2) Буду проводити цю ідею в життя в рядах організації УСХД, віддаючи їй всі мої сили та збільшуючи їх почуттям єдності і братерства, спільної ідеї та спільної праці. Для того буду дисципліновано виконувати всі постанови УСХД, поступаючись, коли він того вимагатиме, моїми особистими інтересами. Буду все і скрізь піддержувати і зміцнювати його авторитет, ставлячи перш за все суворі вимоги в виконанні своїх обов'язків до самого себе, а також вимагаючи від інших співробітників якнайвищшого виконання прийнятих ними на себе обов'язків. Буду працювати над зміцненням нашої внутрішньої єдності через взаємну пошану, братерську любов, чесні і прості взаємовідносини і піддержування рівності авторитету.

3) Буду поборювати всякі чужі форми державности на Україні, як не відповідаючі потреби ладу і спокою для моєї Рідної Української Землі, як принижуючі честь і достоїнність Української Нації; як виховуючі серед нас почуття погорди до самих себе, почуття нашої низчости супроти чужинців та нашої нездатности до незалежного життя і як підюжуючі нас до взаємного винищування себе во ім'я інтересів чужих націй і чужих держав; і буду боротись зо всякими внутрішніми руйнівними течіями, що деморалізують нас систематичним розвалом релігії, моральности, національної самоповаги і національної єдности та, ослаблюючи таким чином нашу внутрішню силу, ведуть нас свідомо або несвідомо під панування чужих націй, чужих інтересів та чужих держав.

4) Не буду ні тепер, ні до кінця мого життя належати до яких би то не було політичних партій та вживати партійної політики до досягнення моїх персональних цілей і не буду без згоди Ради Присяжних брати участі в яких би то не було тайних та явних товариствах, братствах і організаціях. І це моє добровільне Записання, моїм власноручним підписом скріплене, буду мати право замінити тільки Присягою всенародною, зложеною в Українській Столиці Гетьманові Всєї України і Великому Князю Всея Малія Руси, проголошеному по збудованню суверенної і незалежної Української Держави в формі Української Трудової Монархії.“

Павло Скоропадський 6 листопаду 1921 року. Ванзее.

IV.

Я вірив тоді в політичну чесність п. Павла Скоропадського і вірив, що, як події 1918 р., так і те, що творилось тоді на еміграції, научили його в решті решт розуму. Тому з цілим завзяттям, з яким все своє життя робив і роблю те, в що вірю, взявся я за працю — з одного боку над продовжуванням формування нашої ідеології, а з другого — над відновленням авторитету Гетьмана і сотворенням легенди Роду Скоропадських. Така легенда була необхідна для досягнення двох цілей: 1) виховання нею самого Гетьмана, 2) підготовки громадянства для майбутнього сприйняття династії і гетьманства. Наскільки не удалось мені перше — свідчить даліше поведження п. Скоропадського; наскільки-ж удалось друге — нехай свідством буде те, яке було відношення українського громадянства до гетьманської ідеї і до Гетьмана десять літ тому і яке воно тепер.

Доки п. Скоропадський бачив, що він завдяки своїй і всіх нас праці в очах українського громадянства обліковується, становище його супроти взятих на себе зобов'язань було льоальне. Воно почало мінятися в міру зросту його авторитету, що йшов паралельно з поширенням нашої ідеї і ростом нашої організації. Чим певнішим став почувати себе п. Скоропадський, тим більшу виявляв він охоту забувати про те, кому і чому завдячує він оцю певність. Першим проявом нельоальності були його виступи проти членів Ради Присяжних і проти Ради Присяжних як установи. „Характеристика членів Ради Присяжних“ — це був невідмінний перший пункт на його пропам'ятних записках, на основі яких при наших побаченнях велись розмови зі мною. „Невже Ви не бачите, Вячеславе Казимировичу, повторяв він мені цілими роками, що все це в порівнянні з Вами пігмеї? Я розумію, що нам треба кермуючого органу, але невже може ним бути оця Рада Присяжних? Зрештою для діла треба перше всього грошей, а гроші можна добути тільки я“. Мові сталої відповіді, що „буде дружина буде золото“, що вага в першій, а не в другій, і що Рада Присяжних, це одинока вітка, на якій сидить він і ціле його майбутнє гетьманство — він і досі не зрозумів. Зрозумів натомість, що я Раду Прис. буду боронити до останка, бо бачу в ній одиноку правну установу, яка його, Гетьмана, силою своєї єдності і Заприсяження, може держати в руках і тим захистити нашу ідею і наш рух від усіх нещасть персональної акції п. Скоропадського. Зрозумівши це, він змінив свою тактику. Замість підюджувати мене проти Ради Присяжних, він почав бунтувати Раду Присяжних проти мене. Останнє йому вдалось.

Почав він з найбільшого в Раді Присяжних опозиціоніста п. Сергія Шемета. Взявши його до себе на свою приватну службу, він з людини, що не хотіла підписати Заприсяження, доки такого самого Заприсяження не підпише Скоропадський,

зробив свого першого помічника для того, щоби цього Заприсяження позбутися.

У Берліні (куди мене, всупереч моїм бажанням і попередженням, граючи на моїх почуттях обов'язку, перетягнуто з Райхенау) я так у р. 1927 занедужав, що мусів у півмертвому стані вернути назад до Австрії, в гори. Тоді п. Скоропадський рішив, що настав якраз слушний час почати мститися на мені за своє Заприсяження, а одночасно поволі почати нищити авторитет людини, що одинока, власне завдяки своєму авторитетові, могла протиставитись здійсненню його персональних плянів. Під диктат Гетьмана в ванзейському передпокою, бувший повстанець з 1918 р. п. Сергій Шемет став вистукувати на машинці і розсилати поодиноким гетьманцям такі півофіційні енуціяції.

„Досі ми не збиралися згорі наділяти усю Україну ідеологією Липинського і викінченими на еміграції проектами перебудови всіх політичних і соціальних відносин... Тепер... прийнято принцип непогіршності Ради Присяжних УСХД. Гетьман і його Рід персоналізує вже не єдність нації і держави, а „Листи до Братів Хліборобів“.

„Я проти вирівнювання іменем Гетьмана всіх гетьманців по Липинському. Стремління зробити з Липинського Магомета, а з „Листів до Братів Хліборобів“ — Коран — це пересада. Така пересада тільки відштовхує від нас реалістично настроєні елементи, котрі шукають політичного знання, а не політичної віри. Для цих елементів, до котрих причисляю я і себе, „Листи до братів хліборобів“ залишаються підручником, але не Кораном“.

„Перенесення всієї ваги на традицію, на авторитет, як то робить Католицька Церква, в політиці недоцільно. Доказом тому служить занепад державної сили якраз во всіх странах, де католицизм мав найбільші виховуючі на громадян впливи і навпаки досягнення найбільшої державної могутності країнами, де громадянство виховувалося в раціоналістичнім світогляді протестантизму і реформації“. Або, як ясніше сформулював це потім п. Шемет: „Одною з індивідуальних рис в писаннях Липинського, невідповідаючих своїй духовій структурі, вважаю релігійний містицизм. В Церкві я ціную її моралізуючі впливи. До містичних її основ я байдужий“.

„В словах присяги нашої сказано, що „Гетьман персоналізує єдність нації і держави“, а в Наказі Гетьманській Управі вже говориться, що „Гетьман персоналізує собою єдність ідеї та організації“. Мусимо признати, що перше і друге не те саме“ (не додав тільки п. Шемет, що в Заприсяженню мова про Гетьмана в Київі, а в Наказі про Гетьмана в Ванзее. В. Л.).

Персональні напади на мене п. Сергія Шемета і його злобне та неправдиве представлення мові громадської діяльності — в роді інсинуацій проф. С. Томашівського, що я колись „був соціалістом“ — поминаю. За оцими „увагами“, писаними 18. III. 1928, пішли заяви далші. Читаємо там:

„Тенденція національну стихію гетьманського руху замінити територіальним патріотизмом, а загальну ідею Української Гетьманської Держави — програмом Трудової Монархії — вважаю хибною“.

„Панове Кочубей і Залозецький... беруться заводити між нами єдину філософську теорію (Липинського) так, ніби річ йшла про те, щоби всі гетьманці вписалися до однієї якоїсь політичної секти“.

„В писаннях Липинського є багато індивідуального, властивого авторові і близьким йому по духу Заприсяженим, але не всім і не в однаковій мірі. Ще менше вони в універсальними у відношенню до всього українського

національно-монархічного громадянства, об'єднання котрого біля символу нашої національно-державної єдності (Гетьмана Скоропадського) — є основним завданням Гетьманського Центру“.

„Безоглядну кригінку демократизму в писаннях Липинського часто приймають як нахил гетьманців в бік фашизму і абсолютизму. Наслідком цього підривається довіра до Гетьмана“.

„В тім, щоб канонізувати писання Липинського, я не бачу ні змісту, ні потреби. Я не можу приймати, як правдиму мудрість, цієї схоластики і рутини в методах праці, які хтять накинати живому рухові... Коли в більшості Рада Присяжних слідом за Кочубевм стане на ґрунт певної ідеологічної концепції (Липинського), покинувши таким чином базу реальних інтересів, то чи буде тоді Рада Присяжних УСХД мати моральне право задержати в своїх руках провід над цілим гетьманським рухом і чи не буде це режимом ідеологічної диктатури“ і т. д. і т. д. (лист С. Шемета „До Ясновельможного Пана Гетьмана і до членів Ради Присяжних УСХД“ і його „Критичні замітки до 1-го числа Бюлетеня“ з д. 10. V. 1929 р.).

Паралельно з цим усі мої постанови саботували або перекручували. Кого я поручав — того поборювано, кого я поборював — того піддержувано; що я вважав потрібним робити — цього не виконували, навпаки робили те, що я вважав шкідливим.

У самий рішучий спосіб став я протестувати проти ширення з гетьманського дому і з гетьманського відома ідеологічного та організаційного хаосу, а це більше проти смердяковщини (від Смердякова, прізвиська одної постаті з романів Достоєвського) оцих Шеметівських, одобрюваних п. Скоропадським, писань — смердяковщини, убиваючої всяке завзяття, всякий порив, всяку охоту до творчої полеміки і дальшої праці. Бо як тут переконувати, що я не претендую на Магомета, а мої „Листи“ на Коран? Як обороняти перед смердяковською насмішкою те, що для тебе святе — те, чому ти віддав цілого себе, свій спокій, своє здоров'я, своє життя? За довгі літа громадської української праці досить надивився я на спустошення, ширені в українстві смердяковщиною. Тільки і тільки вона не дає повсякчасно „відродженому“ українству дійсно відродитись. Тільки смердяковщина убиває в українстві всяку жертву трагічним питанням: і чи за таке варто умирати? Смердяковщина — це зараза стократ небезпечніша від цілого комунізму. Бо комунізм — антихристова ідея, у боротьбі з якою відродитись може ідея Христова. А смердяковщина — це трупний яд, викликаючий тільки розклад, гниль і смерть.

Захопивши тепер, завдяки п. Скоропадському, провід гетьманського руху в свої руки, і беручись за „державне будівництво“, смердяковщина думає, що державу можна збудувати „прислухуючись до реальних інтересів“, як це роблено досі на Україні з відомим наслідком протягом 1917—1920 рр. Бо чи-ж такими самими реалістами, як пп. С. Шемет і Ко, що спекулюють на реальнім „інтересі земельної власності“ (пор. їх знаменитий „лист в аграрній справі“, оголошений в останньому числі Бюлетеню Гетьм. Управи за Липень—Серпень 1930 р.) не були українські есери, що спекулювали на ще більш реальнім „інтересі

земельного грабіжа“? — Держави — каже провідна думка моїх „Листів до братів-хліборобів“ — будуються не вишкоуванням реальних інтересів, а з гори прийнятою ясною державною ідеєю. Така ідея є одним мірилом вартості для всяких реальних інтересів, для зрозуміння, які енергії серед народу треба вважати державними і які протидержавними, і що в хаосі реального життя здійсненню ідеї держави помагає, а що заважає.

Панам, знаючим напевно, які реальні інтереси переможуть, очевидно ніяка ідейна організація, а з нею (для такої організації необхідні) ідейні авторитети непотрібні. Знищити авторитет Липинського, а якби це не вдалося, проголосити його божевільним; зломити організаційне Заприсяження; рознірошити організаційне ядро, а тим самим одкрити шлях всяким персональним затіям та амбіціям — хіба-ж це не дрібниці у порівнанні з мільонами куркулів, що стихійною силою своїх реальних інтересів скинуть більшовиків, збудують українську державу, і посадять Павла Скоропадського за його заслуги перед ними у 1918 р. на гетьманський престол? „Конфлікт Липинський—Скоропадський + Шемет + Скоропис. який тлів уже в самих зародках гетьманського руху і який на щастя цього руху виявився в повній силі вже тепер — піше один з остроронь від цього конфлікту стоячих гетьманців — це зударення не якихось особистих уподобань чи неадоворих нервів, як це дехто хоче вмовити, а зударення означеної монархічно-клясократичної ідеї з браком усякої провідної ідеї, це зударення тактики політичного перевиховування українського громадянства силою зорганізованої ідеї, з тактикою політичної спекуляції на вірець реалістичної УНР-івщини“.

Моє домагання віддати на суд всіх гетьманців, а потім виключити з Ради Присяжних, розкладаючого нашу ідею і розвалюючого нашу організацію, п. Сергія Шемета, зустріло рішучий опір Гетьмана Скоропадського. Цей опір, як тепер показалося, мав свої цілі. В монархічно-клясократичну ідею п. Скоропадський на ділі ніколи не вірив. Далекосяглого політичного розуму і мужності, щоб бачити, що Гетьманство на Україні здійснитись може лише по довгій ідейно-організаційній підготовчій праці, він не мав. Отже не диво, що по кількох літах примусового мовчання він стратив терпєнь „чекати“ і рішив, що треба йому самому шукати шляху до гетьманування — шляху коротшого і більше практичного, ніж вказаний мною шлях політично-морального переродження України монархічно-клясократичною ідеєю. Таким коротшим і більше практичним шляхом видались йому: здобута, завдяки нашій дотеперішній ідейно-організаційній праці, деяка особиста популярність і Шеметівські „реальні інтереси“, тоб-то виразно кажучи, емігрантська політична спекуляція. Використовуючи мою фізичну незмогу їздити, і безпосереднім особистим впливом, а не розпучливими листами, кінець

завчасу оттаким намірам покласти, п. Скоропадський вступив на цей шлях від часу мого виїзду з Берліну, в осени 1927 р. За всім ним від того часу зроблені політичні кроки та акти — зазначую і підкреслюю це для тих, що колись про ці річі довідаються — він сам несе повну відповідальність.*)

Отже від осени 1927 р. почалась боротьба між п. Скоропадським і мною за долю гетьманського руху. Бажаючи найбільшу для своїх плянів перепону — в лиці моєї особи і моєї політичної лінії — усунути, п. Скоропадський зпочатку пробував

*) Одним з таких актів є т. зв. „Будапештський договір“. Важний він не як такий — як договір — бо яку реальну вартість можуть мати міжнародні акти підписувані тепер п. П. Скоропадським? — а важний як документ політичної безхарактерности п. Скоропадського й як ілюстрація, на які бездоріжжя авантюризму зводять його використання гетьманської ідеї для його персональних цілей „гетьманський рух“. Згідно з волею бл. п. В. Липинського подаються гут до публичного відома слідувачі документи про „Будапештську справу“:

ВИПСКА З ЛИСТА П. П. СКОРОПАДСЬКОГО ДО В. К. ЛИПИНСЬКОГО
З Д. 16.III.1929 р.

(Лист цей був переданий через М. П. Ципіянонича, що їхав тоді з Берліна до Бадету).

В цім листі я хочу в'ясувати Вам ті головні пункти нашої зовнішньої політичної праці про котру може Ви трохи чули, але не знаєте во всіх подробицях, позаяк вони таємні й передавати їх Вам листовно поштою було-би не обережно.

Ще лігом минулого року я відновив знайомство в Берліні з Бароном W. Цей пан — сенатор Угорського Сенату, багатий чоловік, йому головню належить більшість токайського вина, брат його одружений з архієпископом М. А. сестрою архієпископа А., претендента на Угорський престол. W. чоловік дуже серйозний, впливовий, близький до гр. Бетлема. Він був в Києві за мої часи старшиною для звязку австрійської армії з германською, там він бував у мене.

Літом ще я балакав з ним про нашу справу, він зацікавився і взявся зробити мені побачення з Бетлемом в Будапешті. Ще в Жовтні було вирішено це побачення, але діло затягнулось і я зміг бути прийнятим лише в Січні.

A. великий приятель W., й був, так казати, маклером між ним і мною. 5-го січня А. і я виїхали до Будапешту. Для кращого уяснення Вами цієї справи, надсилаю Вам виписки з мого дневника, викинув там усе що не торкається прямо переговорів, але зараз можу сказати кратко, що я там був прийнятий виключно добре, як гетьман інкогніто; мені робили багато різних прийомів, полювань, обідів тай інше.

ВИДЕРЖКИ ИЗЪ МОЕГО ДНЕВНИКА.

6.I.1929. Въ 4 ч. благополучно прїѣхаль въ Б. Безконечные разговоры съ В. Онъ нашъ человекъ. Говоритъ, что Б-мъ очень заинтересованъ мною, но что онъ получилъ донесеніе, что я не имѣю шансовъ *ду* на успѣхъ. Во вторникъ свиданіе съ Б-мъ. В-ту дано на прочтеніе и критику всѣ меморандумы.

7.I.1929. ... продолженіе выясненіе черезъ В-та личности Б-ма.

8.I.1929. ... въ 3 вернулся домой, отдыхалъ. Продумалъ о томъ, что буду говорить съ Б-мъ. Послѣдній вызвалъ къ себѣ В-та въ 5 часовъ. Ровно в 6 ч. я и А-нъ входили въ парадную дверь прелестнаго дома

Шеметівськими писаннями мій авторитет у гетьманських колах знищити, потім за умово ненормального мене оголосити, а одночасно, для задержання при собі ідейних одиниць серед гетьманців, він при всякій прилюдній нагоді відміняв у суперлятивах моє прізвище з додатком, що мовляв, була високо заслужена, ним глибоко шанована, людина, але від праці розум загубила. Завершенням цієї акції мав бути „перший зїзд гетьманців“, що оце в кількості 10 людей відбувся в липні ц. р. в Ванзее і що мав „організаційно улегалізувати“ політичні похорони мої і моєї ідеї так, щоб наївним людям видавалось, що все — крім „не-

въ стилѣ ампиръ, занимаемого Предсѣдателемъ Совѣта Министровъ... На основаніи всего, что я слышалъ, онъ въ В-и являетсѣ просто диктаторомъ въ нѣсколько замаскированной формѣ. Фактически вся власть у него въ рукахъ. Онъ сумѣлъ объединить три главныхъ партій: Соціалъхристліхе, хлѣборобовъ и партію свою Б-ма въ одну называемую: „Еингайтпартай“. Въ этой партіи объединено 85 процентовъ парламентскихъ голосовъ. Правитъ страной уже 5 лѣтъ. Видимо сидитъ прочно. Въ прекрасныхъ отношеніяхъ съ Х-ти, который совершенно отстранился отъ дѣлъ и лишь представляетъ страну. Первымъ насъ встрѣтилъ Управляющій Канцеляріей Предсѣдателя Совѣта Министровъ... — молодой человекъ, чрезвычайнo любезный; В-тъ говоритъ, что онъ убѣжденный нашъ сторонникъ... Черезъ минуту я былъ въ кабинетѣ Б-ма... Послѣ пріѣзденныхъ словъ мы сѣли... я съ мѣста, безъ всякихъ прелеминарій началъ излагать причину моего прїѣзда. Я его предупредилъ, что не знаю на сколько онъ освѣдомленъ вообще въ украинскихъ дѣлахъ и потому постараюсь дать ему въ сжатой формѣ общую картину, при чемъ для сокращенія бѣсѣды просилъ его въ томъ случаѣ, если онъ что либо изъ того, что я ему буду говорить уже знаетъ, прерывать и задавать вопросы, которые ему неясны. Началь я съ русскаго большевиками, онъ черезъ минуту меня перебилъ и сказалъ: „я съ Вами совершенно согласенъ, большевизмъ въ Россіи падеть, нужно думать о томъ что прїдетъ послѣ него.“ Я началъ ему говорить тогда о единой Россіи, о Романовыхъ, о республикѣ россійской, о причинахъ, которыя мѣшаютъ осуществленію этихъ плановъ и перешелъ къ разл. національностямъ, населеніямъ бывш. Россіи и, конечно, остановился на Украинѣ уже во всѣхъ подробностяхъ, онъ слушалъ внимательно, потомъ перебилъ: „да, говоритъ онъ, это все вѣрно, но какъ Вы думаете овладѣть властью на Украинѣ? Вѣдь Вы себѣ ясно представляете картину, что не Вы же одинъ будете туда стремиться. Вѣдь вмѣстѣ съ Вами явятся и другіе; Поляки двинуть петлюровцевъ и будутъ сыпать деньгами для того, чтобы Васъ сбить. Безъ сомнѣнія явятся и другіе“. „Безъ сомненія, говорю я, но мы это и предвидимъ и готовимся къ этой борьбѣ; по нашему мнѣнію для этой борьбы и нужно имѣть тѣ прочныя организациі, которыя сумѣли бы увлечь за нами украинскій хлѣборобскій классъ, именно объ этихъ организацияхъ я только что Вамъ докладывалъ; при чемъ въ нихъ должны преимущественно быть не платные люди, не агенты, а люди, которыхъ мировоззрѣніе подходитъ къ нашему. Единственная группа украинская, которая такъ понимаетъ дѣло, это мы. Поэтому то мы и рассчитываемъ на то, что, когда среди анархіи появится и будетъ активно дѣйствовать сбита, сильная организациа, спаянная дисциплиною и управляемая одною волею, то эта организациа и возьметъ перевѣсъ“. „Не могли бы Вы уже теперь найти пути къ объединенію съ другими группами?“ „Мы, конечно будемъ стараться это сдѣлать, но удастся ли намъ, не знаю, такъ какъ можно объединить группы, живущія самостоятельными принципами и имѣющія самостоятельное мировоззрѣніе, здѣсь же, какъ наприкладъ, съ группой петлюровцевъ, идетъ дѣло о людяхъ, которые живутъ несамостоятельно,

дуги В. Липинського" — залишилось у „гетьманському центрі“ по старому.

На цьому аїзді була ухвалена під превидією „правдолюбивого“ п. Скорописа і під патронатом ванзейського Гетьмана така революція:

„В справі неурядуючого Голови Ради Присяжних В. К. Липинського. Зїзд: вислухавши доклад Гетьманської Управи і ознайомившись з документами й листуванням, що торкається ряда непорозумінь, які за останній час виникали між нині неурядуючим через свою хворобу Головою Ради Присяжних У. С. Х. Д. —

а ідуть на поводу у Польши, слїдовательно, объединеніє съ этими людьми возможно лишь по столько, по сколько можно съ Польшею договориться. Возможно ли это теперь, не думаю.“ Онъ согласился. Я продолжалъ ему говорить о нашей идеологии, о нашихъ организаціяхъ и т. подобно. Вдругъ онъ меня остановилъ, говоря: „Ваши мысли мало равняются отъ моихъ, думаю, Вы правы, но вотъ что, конечно все, что Вы говорите имѣетъ для В. громадное значение. Если бы Вамъ удалось содѣлать ту Украину, о которой Вы говорите, В-ія была бы очень счастлива, но, какъ Вы относитесь къ вопросу Карпатской Руси? Нельзя же въ самомъ дѣлѣ думать, что, беря отъ насъ руку помощи, Вы одновременно посягали бы на наши тысячелѣтніе границы. Прежде нежели дать Вамъ категорическій отвѣтъ на Ваше желаніе, я долженъ знать ясно, какъ Вы относитесь къ этому вопросу.“ „Конечно, говорю я, Подкарпатская Русь — украинцы, но на приобщеніе ихъ къ будущей Украинѣ мы въ данное время не посягаемъ.“ „Я понимаю, что теперь Вы не посягаете, но впоследствии, если Вы будете Гетьманомъ Украины, какъ Вы будете относиться къ этому вопросу? Они несомнѣнно будутъ стремиться къ соединенію съ Киевомъ, а мы этого ни при какихъ условіяхъ никогда допустить не можемъ, это наше тысячелѣтнее право. Карпаты — естественная граница и Ваша и наша. Вообще, повторяю, если Вы желаете имѣть съ нами дѣло, то Вамъ слѣдуетъ рѣшить вопросъ Подкарпатской Руси въ томъ смыслѣ, что Вы уже теперь дадите намъ обязательно письменное, что Вы никакихъ посягательствъ на наши старыя границы не будете имѣть.“ Я послѣ нѣкоторой паузы ему отвѣтилъ: „Мы посягательствъ на Ваши границы, ввиду того значения которое имѣетъ для насъ приближеніе Украины съ Венгріей, не будемъ имѣть. Но Вы должны понять, что нїгдѣ ничего тайного, чтобы не стало явнымъ, если я дамъ Вамъ письменное обязательство и оно станетъ извѣстнымъ моимъ врагамъ, это будетъ использовано противъ насъ съ большимъ успѣхомъ; поэтому я дамъ Вамъ слово и Вы этимъ должны удовлетвориться.“ „Я Вамъ вѣрю, но я официальное лицо, я могу умереть, долженъ остаться слѣдъ, на письменное обязательствѣ я настаиваю. Но даю Вамъ слово, что оно не будетъ передано въ канцелярію, а будетъ храниться въ моемъ личномъ письменномъ столѣ“, при этомъ онъ показалъ на столѣ. „Если я уїду, я передамъ бумагу моему замѣстителю и буду настаивать на томъ, чтобы онъ также послушалъ съ нею, какъ и я.“ Я обѣщаль дать бумагу въ томъ смыслѣ, что я признаю прежніе границы Венгрии и не заинтересованъ въ странахъ, лежащихъ внутри ея границъ. Онъ спросилъ меня, сколько мнѣ нужно денегъ. „Чѣмъ больше, тѣмъ лучше, не менѣе пятидесяти тысячъ пенго въ мѣсяць.“ „Теперь я понимаю.“ „Прошу лишь, чтобы срокъ былъ не менѣе 3-хъ лѣтъ.“ Я ему объяснилъ, что при такомъ срокѣ я могу пригласить людей, отрывая ихъ отъ тѣхъ мѣстъ, которые они теперь занимаютъ и которыя ихъ кормятъ.“ „Я могу уїти, а на основаніи конституціи, я не могу связывать своего замѣстителя долгосрочными платежами, но обѣщаю Вамъ, что я все сдѣлаю для того, чтобы мой замѣститель продолжалъ мою политику по отношенію къ Вамъ.“

В. К. Липинскимъ з одного боку і Радою Присяжних, Гетьманською Управою і поодинокими Гетьманцями з другого боку, констатує, що ні ідеологічних, ані програмових причин для згаданих непорозумінь не існує, що єдиним джерелом всіх непорозумінь є фізична недуга п. В. К. Липинського, яка й унеможливила для керуючих ортанів нашого руху співпрацю з В. К. Липинським по питаннях бїжучої реальної політики“.

Отаку „резолуцію“ підписав також і один греко-католицький священник. Підписав, думаю, тому, що той-же самий, засїдаючий тепер в Гетьманській Управі і президії зїзду п. Сергій

„Нельзя ли скорѣе опредѣлить точно сумму?“ „Можно, какъ долго Вы здѣсь останетесь?“ „Два дня у барона В-та“. „Прекрасно, я ему дамъ отвѣтъ“.

Масса взаимныхъ любезностей, добрыхъ пожеланій и т. п. Проводилъ до дверей, я вышелъ изъ кабинета. За мною вышелъ Б. и пригласилъ къ себѣ А., который остался у него всего нѣсколько минутъ. Графъ Д. затѣмъ показалъ намъ внутренность дворца...

9.I.1929. Въ семъ часовъ мы, т. е., А., В-тъ и я выѣхали въ имѣніе В-а... В-тъ намъ рассказывалъ про мѣстную жизнь... Съ Польшею отношенія хороши...

11. Января 1929 г. ... А. рано угромя сегодня уѣхалъ. В-тъ по телефону сговаривался съ Б-мъ, прося его принять его или меня для полученія окончательного отвѣта...

12. Января 1929. Получилъ отвѣтъ отъ Б., что послѣдній проситъ В-та прїѣхать къ нему 14-го въ 11 часовъ утра/ для окончательного рѣшенія вопроса...

14.I.1929. Въ Б-тѣ. ... Къ часу дня вернулся отъ Б-ма В-тъ. Онъ сидѣлъ у него полтора часа. Б-мъ по мнѣнію В-та сильно заинтересованъ нашимъ движеніемъ, соображалъ съ В-мъ всѣ ищіе шансы на успѣхъ. Чрезвычайно сожалѣлъ, что не можетъ широко пойти намъ на встрѣчу и долженъ ограничиться значительно меньшей суммой... В-тъ, думаю онъ не жетъ, сказалъ мнѣ, что Б-мъ ему высказалъ, что изъ всѣхъ лицъ русскихъ и украинцевъ, которыхъ онъ видѣлъ у себя, я на него произвелъ наибольшее и наилучшее впечатленіе... Ненавидитъ Румынію. Нелюбитъ Польшу, но полагаетъ, что съ нею не слѣдуетъ намъ обострять отношенія. Интересовался знати, какъ мы думаемъ рѣшить вопросъ нашихъ взаимоотношеній съ великороссами, этимъ отношеніямъ онъ придаетъ въ нашемъ дѣлѣ большое значеніе. Онъ сторонникъ не блефа, а упорной тягучей подготовительной работы. Готовъ не только денежно, но и морально и всякими другими средствами насъ поддерживать. На вопросъ В-та, нельзя ли немедленно закончить дѣло, онъ заявилъ, что ему нужно имѣть нашъ меморандумъ, а кромѣ того составить договоръ, въ которомъ онъ указываетъ на согласіе дать поддержку В-иіи денежную и моральную, съ другой стороны я признаю границы В-иіи 14-го года. Договоръ подписывается имъ и мною. По полученіи и подписаніи этого договора онъ отдастъ деньги. Я же могу спокойно ѣхать обратно, такъ какъ онъ даетъ слово, что, если такой договоръ онъ будетъ имѣть, то желаніе наше онъ исполнитъ. Сумму онъ назначилъ въ половинномъ размѣрѣ той, которую я просилъ, но при этомъ указалъ, что надѣется ее при первой возможности увеличить, кромѣ того въ конкретныхъ важныхъ случаяхъ онъ, если будетъ имѣть малѣйшую возможность, пойдетъ мнѣ на встрѣчу. Вотъ, кажется, все, что сказалъ мнѣ В-тъ... послѣ завтрака мы до десяти часовъ вечера пересоставляли меморандумъ, согласуя его съ высказанными въ разговорѣ съ Б-ъ мыслями... составили планъ договора... Договоръ я подписалъ, взявши слово, что В-ъ его

Шемет, по наказу свого хлібодавця і за порадою „голови“ п. Скорописа, який хвалиться, що моїх „Листів до братів-хліборобів“ не читав і читати часу не має, скоренько вистукав на цій самій машинці і в цій самій передпокою другу резолюцію: „Зїзд констатує, що рух гетьманський розвиватиметься й далі на основах і ідейних підвалинах, створених В. К. Липинським“...

V.

Аранжери оцього „зїзду гетьманців“, складеного з 5 певних і 5 непевних членів, слухаю наважали його для відрікнення від попередніх зїздів „першим“. Бо дійсно це перший „зїзд гетьманців“, що дозволив собі на проголошення явних неправд, блефів і крутіств; перший „зїзд“ скликаний збільшивши себе від Заприження Гетьманом з ціллю дискредитації того, хто його цим Заприсяженням звязав. „Справою В. Липинського, пише один з учасників цього „зїзду“, займались там майже півтора доби...“

Як і годиться примітивним політичним хитрунам, нова „гетьманська управа“ п. Скоропадського з прийнятих цим „зїздом“ 8-и резолюцій і 4-х листів, оголосила публично у Бюлетені тільки 3 резолюції і 3 листи, а рештою рішила орудувати покищо „строго довірочно“. Отже, крім вищенаведеної резолюції (ч. 3.), „зїзд“ висловив (всі цитати подаю із розісланого гетьм. організаціям машинопису) „свою найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману за те, що він в критичний мент нашого організаційного життя не завагався Сам взяти на Себе одіум за залишену першою Гетьманською Управою спадщину і взявся Сам зорганізувати Гетьманську Управу другого складу“. Коли в цій подяці замінити загальні поняття конкретними особами і фактами, то вона звучатиме: „Пан Скоропис висловлює свою найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману за те, що він (а великими букви, значить не Скоропис) не завагався взяти на СЕБЕ (великими буквами) одіум за залишену першою Геть-

передастъ В-у только въ случаѣ его согласія на наши требованія... В-ъ завтра передастъ В-у копію договора...“

23. января 1929. ... въ 3 часа я былъ въ ... въ вилѣ барона Ф., а онъ женатъ на сестрѣ В-а ... я переговорилъ съ В-мъ. Онъ согласился съ моими предложеніями объ измѣненіи договора, принялъ новую редакцію этого договора для представленія ее В-му. В-ъ думаетъ, что В-ъ будетъ тоже на нее согласенъ. В-тъ мнѣ заявилъ, что считаетъ дѣло сдѣланнымъ. В-ъ со словъ В-ма совѣтуетъ намъ не обострять пока нашихъ отношеній съ Польшею, наоборотъ, идеаль былъ бы получить возможность зближенія съ нею. Онъ говоритъ, что ключи теперешней европейской политики въ рукахъ Франціи, что, если мы получимъ ходъ къ ея союзницѣ — Польшѣ, мы въ общемъ облегчимъ себѣ серьезно работу, а, когда достигнемъ опредѣленныхъ результатовъ, т. е., будемъ на Украинѣ и почувствуемъ силу, тогда можемъ смѣло предъявлять наши законныя требованія... (Замітка Виданнящина).

манською Управою, до якої належав п. Скоропис, спадщину і взявся Сам (великими буквами) притизаконно і зломивши дане В. К. Липинському слово, зорганізувати Гетьманську Управу другого складу, покликавши до неї цього самого п. Скорописа“.

Але-ж перед „Гетьманською Управою першого складу“ з головою Н. В. Кочубеем, існувала ще Центральна Управа. Що зробила і яке одіом по собі залишила для „Урави першого складу“ оця Центральна Управа під фактичним головуванням покликаного тепер знов „до влади“ п. Сергія Шемета, про це зїзд, з огляду на своїх 5 непевних членів, вважав кращим не згадувати. Всьому винна „Гетьманська Управа першого складу“. При чім не її головний член п. Скоропис, а тільки „голова“ — Н. Кочубей, якому п. Скоропис весь час не давав головувати. Це напр. п. Кочубей, як „сконстатував зїзд“, не умів налагодити регулярного видавання Бюлетеню. Хоч цей-же самий п. Кочубей, вже без помочі п. Скорописа, сам один в неможливо тяжких умовах, видає тепер зовсім регулярно „Думки Гетьманця“ (досі вишло 3 числа за липень, серпень і вересень). Зате пп. Скоропис і Шемет, позбувшись п. Кочубея, одержали змогу: „вирішити“ на Україні церковну і аграрну справи (див. Бюлетень: „Резолюція в церковній справі“ і „Лист Гетьм. Управи в аграрній справі до хліборобів на Великій Україні“) та вислати за своїми власними підписами і то вже не від „зїзду гетьманців“, а від „зїзду представників гетьманських організацій“ (чужинці, мовляв, в таких ріжницях не розбираються) листа до п. Козолі до Фінляндії. Іншими словами управа п. Скоропадського одержала нарешті змогу стати на шлях не „писанини“ (так п. Скоропис називав ідеологічну працю), а ділової, практичної, реальної, міжнародньої акції. Чи-ж не варто за це висловити „найщирішу подяку Ясновельможному Пану Гетьману“?

Далі „зїзд“ констатує, що Ясновельможний Пан Гетьман з огляду на те, що реальна політична праця вимагав більш здорових нервів, пропонував В. К. Липинському обмежити свою компетенцію виключно справами теоретичного й ідеологічного характеру і що В. К. Липинський на це не погодився“ (резолюція ч. 3.).

В дійсности діло було так. Побачивши куди, від часу подиктованої Гетьманом Шеметівської акції, котиться рух гетьманський, я, по невдачі ріжних комбінацій і по довгих переговорах, зажадав у листопаді 1929 р. від Ради Присяжних повновасти для упорядкування цього руху. Переляканий цим Гетьман приїхав зараз до мене до Бадегу і, давши мені гетьманське слово чести, що він буде мати в мені одинокого дорадника, одержав від мене передачу йому на час моєї недуги прав і обовязків Голови Ради Присяжних.

Оцю останню спробу врятувати нашу стару гетьманську організацію зробив я тому: 1) що побачив повну неможливість

припинити амбітні персональні плани п. Скоропадського при допомозі вже ним здеморалізованої і розложеної Ради Присяжних; 2) що на запропоновану мною передачу своїх прав синові Данилу Павловичу п. Скоропадський не погодився; 3) що передачею головування в Раді Прис., як доказом, що п. Скоропадський не потребує мене боятися, поскільки він не сходить з ґрунту даного ним Заприсяження і добровільно прийнятої на себе репрезентативної ролі, я мав надію і Гетьмана і Раду Присяжних поволі своїм впливом, забезпеченим мені словом гетьманським, знов на путь законности і наших принципів привести.

Мої надії, на жаль, не оправдались. Зараз по повороті до Берліну п. Скоропадський зламав дане мені гетьманське слово честі тим, що протизаконно (бо тільки як Гетьман, а не як Гетьман і як урядуючий на час Голова Ради Присяжних) призначив без мого відома і поради нову Гетьманську Управу. Далі при допомозі ріжких інтриг він збунтував проти мене частину членів Ради Присяжних, що підписали в горі наведеного листа; виключив незаконно з Ради Присяжних Н. В. Кочубея, і врешті для „узаконення“ цього всього спровадив на свій кошт (пор. резолюцію ч. 5. „зїзду“, щоб „на будуче місцеві організації самі подбали про фінансування зїздів“) до Ванзее кількох випадкових людей та одержав од цих своїх гостей, що назвали себе „першим зїздом гетьманців“, за таку „діяльність в критичний час“ — „найщиршу подяку“.

Одначе зломання слова честі і перед таким навіть „зїздом“ не удалось вповні затаїти. Щоб заспокоїти своє сумління, п. Скоропадський провів ще одну резолюцію (ч. 4.) „в справі ріжного розуміння „Бадєських Умов“. „Без огляду на зміст і форму Бадєських розмов — каже ця резолюція — зїзд вважає, що основою для оцінки непорозуміння між Ясновельможним Паном Гетьманом а Вячеславом Козіміровичем Липинським є виключно заява цього останнього в листі до Ради Присяжних У. С. Х. Д. в дня 29.XI.1929 (див. стр. III, ч. 3 „Бюлетеня“), якої одиноким і конечним висновком є повна свобода рухів для того, хто несе усю відповідальність“.

Побачимо, що скажуть панове, котрі „ухвалили“ оцю резолюцію, як побачать наслідки повної свободи рухів п. Скоропадського. Тепер-же мова йде не про те, чи можна „потребою свободи рухів“ пояснити зломання слова, чи ні, а про те, чи має право Гетьман ломати своє слово, дане ним добровільно і з повною свідомістю, що воно власне свободу його рухів до мінімум обмежувало.

Далі „зїзд“ по прикладу уенерівського центру, якого практична і реальна політика не дає спати п. Скоропадському і згуртованим тепер біля нього гетьманцям практикам і реалістам, прийняв сфабрикований для досягнення ванзейсь-

ких цілей „привіт Зїздові“ від неіснуючої „Громади У. С. Х. Д. в Радянській Україні“ та розіслав цей привіт „в організаційному порядку“, не подумавши навіть, який матеріял дає він більшовицьким агентам для провокаційної роботи супроти наражених на дійсну небезпеку людей. Щоб такій провокації хоч почасти заобігти, оцим прилюдно заявляю, що ніяких „громад“ на Радянській Україні У. С. Х. Д. не мав і не має.

VI.

Врешті „зїзд“ ухвалив листа до мене з поученням, щоб я „не піддавався нашептам як злої хвороби, так і злих людей“ і вказав мені ще в одній, але цим разом анонімній резолюції (ч. 2) на мої гріхи, що, мовляв, не виявив належної покорности перед Ясновельможним Паном Гетьманом той, хто сам авторитет Гетьмана обороняв. Цього листа до мене підписали і резолюції ухвалили (цитую підписи так, як вони в оригіналі): М. Омелянович-Павленко (старший), о. Т. Горникевич, С. Шемет, І. Лоський, Ол. Скороанс-Йолтуховський, Мірчук, Олекс. Шаповал, Д. Оляничин, М. Піонтковський, В. Мурашко.

Панове учасники ванзейських чайів! Хто мені „нашептав“ обіхати круги дідичів правобічної України з моїм відчитом-закликом: „Шляхта на Україні“ тоді (1903 р.), коли все українство було соціялістичне, а не соціялісти були ворогами України (цей заклик мій без впливу на „союзи землевластників“, що сотворили потім через десять літ Гетьманство, не остався)? Хто мені „нашептав“ відродити на еміграції опозорену ідею гетьманську, від якої всі тоді втікали, замість поклонитись, як це дехто з Вас уже робить, а дехто ще робити буде, варшавському урядові і вернути в свої рідні волинські сторони? Хто дав Вам право ображати тяжким закидом безхарактерности людину, якої 4-х з Вас навіть у вічі не бачило? Коли-б Ви всі видержали на українським громадським шляху все те, що я видержав і не подався, і із своєї лінії не зійшов, то й тоді Ви таких закидів робити мені не малиб права. А за Вашу раду „не піддаватись нашептам“, дозвольте бодай 5-м з Вас дати теж раду: Високоповажани Панове! Як той, що молячись собі лоба розбив, не робить з монархізму карикатури. Не тратьте ніколи пуття, честі і поваги на вид гетьманських пірїжків, тим більше в Ванзее, де вони начинені політичною нечистотою і де Вам вже їх більше не дадуть після того, як Ви своїми підписами шахрайське діло підкріпили. Бо монархізм — той дійсний, сильний, не альбанський — це боротьба за монархічний закон — закон честі і поваги — не тільки з руйніниками громадянами, а ще більше з руйніниками монархами, чи такими, що на монархів претендують. Прочитайте собі історію Англії і зятяте це!

Що-ж до покори перед Гетьманом, здержуючим своє Заприсяження, оберігаючим наші організаційні закони і тільки репрезентуючим та персоналізуючим нашу ідею, а не претендуючим на провід в її здійсненні, то такої покори вичинив я стільки, що вистало її на сотворення гетьманського авторитету, якого ніхто з Вас ще 10 літ тому не визнавав. Для чесного, достойного, гідного Гетьмана — Гетьмана символа, а не гетьмана отамана — Гетьмана такого, якого я в своїй легенді представляв — дійсно була колись заготовлена мною, а тепер „гетьмансько управою“ безправно і безсовісно розсилана „анкета“. Але проти гетьмана зломавшого Заприсяження, не додержуючого гетьманського слова, руйнуючого монархічні закони, — проти гетьмана не розуміючого, що свій авторитет він завдачує тільки мною на ньому вимушеному мовчанню репрезентанта, — гетьмана, що намагається тепер мене за це усунути і самому взяти фактичний провід в свої руки, — гетьмана, що, ступивши на шлях емігрантської політичної спекуляції, поставив себе на один рівень з п. Полтавцем-Остриницею і п. Андрієм Ливницьким — проти такого гетьмана я виступаю тепер з такою самою енергією, з якою колись виступав за ним. Виступаю тому, що я монархіст-гетьманець; тому, що українська ідея державна, якої здійснення я бачу тільки в монархічній Гетьманстві, мені дорожча, крім Бога, понад усе. Виступаю тому, бо знаю, що на Землі Українській і в Державі Українській може удержатись своя монархія тільки західного, англійського типу, а не типу східного, московського чи балканського: — монархія царствующа, але не управляюча — монархія, убагороднююча українських отаманів, а не монархія, сама даюча приклад отаманства — монархія, приклад джентельменства, а не монархія всякого джентельменства заперечення. Рабства, лакейства, політичного шахрайства, перфідії, трусливості і глупого славолюб'я — все це під назвою українського гетьманства — я не визнавав і не проповідував ніколи.

Виступаю врешті проти негідного гетьмана тому, що все, що робив у своїм громадській житті, робив я в добрій вірі. Ніколи, ні словом ні мовчанням, не вмовляв я українському громадянству того, в що сам не вірив. І цим, що в старій Польщі звалось „приватною“, а в Галичині „керинництвом“, я не руководився. Хоч приватно, для себе, — для недуги, від якої задихаюсь — мені найпотрібніший тепер спокій і хоч найвигідніше було-б мені спочити на здобутім, з титулом „великої людини“, який мені п. Скоропадський і зрадивши мені мої бувші співробітники за відхід від політичної праці предкладають, не зброблю цього і буду нести далі, як морально так і фізично тяжку для мене, оборону ідеї нашої від негідників, бо вірю, що цим рятую ідею гетьманську і рух гетьманський від загибелі.

Дня 18. серпня ц. р. вислав я до члена Ради Присяжних Павла Петровича Скоропадського листа такого змісту: „Оцим повідомляю Вас, що від сьогоднішнього дня (18. серпня 1930 р.) я приступив до виконання своїх обов'язків Голови Ради Присяжних У.С.Х. Д. Тим самим моя передача Вам дня 29. XI. 1929 р. тимчасового головування в Раді Присяжних з днем 18. серпня 1930 р. касується“. Через місяць, як урядуючий Голова Ради Присяжних, розіслав я всім її членам таку постанову.

„До Ради Присяжних У. С. Х. Д.

Зваживши,

1) що член Ради Присяжних Гетьман Павло Скоропадський зломив складене ним дня 6. XI. 1921 р. Заприсяження тим, що збунтував частину членів Ради Присяжних проти Голови Ради Присяжних і сотворив з них партію, потрібну йому для здійснення його персональних цілей;

2) що він і члени Р. Пр. Ол. Скоропис, С. Шемет, А. Монтрезор, і Л. Сідлецький (С. Крилчак) листом з д. 5. V. 1930, а також ширенням відповідаючих змістові цього листа поголосок, намагались зробити з Голови Р. Пр. „загубившого духову рівновагу руйнівця“, щоби знищити в той спосіб його авторитет, вмовити, що він вирікся дальшої політичної праці і тим промстити дорогу Гетьману Павлу Скоропадському до перетворення у свої руки фактичного проводу гетьманським рухом;

3) що своєю — цим самим листом оголошеною — присягою допомогти в цьому Гетьману Павлу Скоропадському, як Гетьман, що таку присягу прийняв, так і вищеназвані члени Р. Пр., що таку присягу склали, порушили свої Заприсяження і основний принцип Гетьманської організації, по якому Павло Скоропадський і його рід тільки репрезентують і персоналізують, але не ведуть персонально, гетьманський рух;

4) що, для легшого переведення цього всього, Павло Скоропадський разом з вищеназваними членами Р. Пр. виключили з Р. Пр. Н. В. Кочубей, видавши незаконно його чисто особисту справу з п. Скоропадським на вирішення Ради Присяжних, замість віддати її на суд, що мав-би розглянути, скільки в цій приватній справі Кочубей-Скоропадський винен п. Кочубей, порушивши — як каже наше Заприсяження — „сурові вимоги до себе“ в приватно родинному житті, і скільки винен п. Скоропадський, який, не давши можливості п. Кочубею сказати своє останнє слово в цій справі, поспішив її використати в цілях політичних, аби позбутись одинокого члена Ради Присяжних, що твердо стояв на ґрунті непорушності Гетьманом прийнятих, і Заприсяженням та словом гетьманським скріплених, зобов'язань;

5) що члени Ради Присяжних: Гетьман П. Скоропадський, Ол. Скоропис і С. Шемет беззаконною вимогою, поставленою д-ру В. Залозецькому, видати їм його приватне листування, примусили останнього вийти з гетьманської організації;

6) що „резолуціями“ кількох стягнутих до Ванзее випадкових людей, названих „першим зїздом гетьманців“, члени Ради Присяжних П. Скоропадський, Ол. Скоропис і С. Шемет намагались не тільки виправдати злочиня, даного Гетьманом П. Скоропадським Голові Ради Присяжних В. К. Липянському д. 29. XI. 1929 р. в Бадєї, гетьманського слова чести, але ще ухвалили за оце злочиня слова Гетьману П. Скоропадському прилюдну подяку, чим порушили основні закони політичної моралі, для оберігання яких була власне сотворена Рада Присяжних;

7) що все те, разом взяте, означає переміну дотеперішнього ідейного гетьманського руху в персональне підприємство Павла Петровича Скоропадського і в той спосіб загрожує гетьманській монархічній ідеї знищенням та компромітацією —

я, як Голова Ради Присяжних, на підставі параграфу 7, розд. IV. Регламенту У. С. Х. Д., що звучить: — „Всі постанови Ради Присяжних обов'язкові для цілого У. С. Х. Д. Вони ухвалюються не більшістю і не голосуванням, а згодою цілої Ради. Коли по якому небудь питанню нема однодушної згоди, воно, після того, як всі засоби примирення протилежних поглядів вичерпані, вирішується Головою Ради, і це рішення безапеляційне і обов'язкове для цілої Ради.“ — по вичерпанні в протязі трьох літ всіх засобів примирення протилежних поглядів і навернення невірних своєму Заприсяженню членів Ради Присяжних на законний шлях —

- 1) Раду Присяжних У. С. Х. Д. розпускаю;
 - 2) Український Союз Хліборобів Державників, якого Рада Присяжних була керуючим органом, розвязую.
- Вячеслав Липинський.
- Бадеґ, дня 18 Вересня (Септембра) 1930 р.

VIII.

На прикінці нехай мені вільно буде подякувати п. Павлові Скоропадському і тим, кому він тепер дає себе вести, за те, що їм не стало терпцю діджати моєї смерті і що вони виявили своє дійсне „українське монархічне“ обличчя ще за мого життя. Це дав мені змогу:

1) запротестувати самим рішучим способом проти заяви цих панів, що вони „мої учні“, і ствердити, що вони мою науку намагались тільки використати для зовсім чужих цій науці і їй ворожих цілей;

2) урочисто, як теперішньому так і будучим поколінням Української Землі, заявити, що ні я, ні мої одиодумці з таким „українським монархізмом“, який робиться тепер п. Павлом Скоропадським і його прибічниками в Ванзее, ні в ділах, ні в помислах наших не зали, не маємо і не будем мати нічого спільного. Коли-б такий „монархізм“ під проводом Павла Скоропадського, чи іншого подібного „гетьмана“, мав колинебудь на Україні появитись — коли „гетьманцями монархістами“ стануть звати себе люди, в яких довголітня політична розпушта і мандрівки по різних політичних партіях виснажили всю віру, всю ідейність, дисциплінованість, товариськість, і оставили в душі лише згарища, повні злоби, заздрости, перфідії і звичок до політичного крутійства — коли такі люди, через своє викорінення і озлоблення, підуть служити якомусь гетьману-отаману та стануть вимагати від громадянства для себе особливої пошани, формально за те, що вони „опора трону“, а фактично за те, що вони по рабськи стукають каблукми перед „Ясновельможним“ — то заявляю, що такий монархізм буде найгіршою формою правління, яку тільки Україна може мати, і що прокляття за такий монархізм нехай не спадає на мою голову, бо я перед ним остерігав і проти нього боровся.

Для українського громадянства і особливо для всіх серед нього прихильників гетьманського монархічного руху від нинішнього дня становинце цього руху мусить бути ясне.

Є гетьманський рух, від нині під персональним проводом п. Павла Скоропадського, за який, як рівно-ж за самого п. Павла Скоропадського, несуть повну відповідальність ті, що цю відповідальність на себе, після всього що сталося, зважуються взяти.

І є гетьманський рух, ідея якого сформулована в Заприсяженні, в моїх „Листах до Братів-Хліборобів“ та інших моїх одиодумців писаннях, — рух, який оцим комунікатом заявляє, що від нині він свого кандидата на український Гетьманський Престол не має та, доки ми не в українській столиці, не буде мати; що питання Династії він оставляє згідно зі старим Заприсяженням до вирішення „по збудуванню суверенної і незалежної Української Держави“, і що далі буде він вести свою працю з твердою вірою, що ублагороднюючої і дисциплінуючої ідеї гетьманства в формах Української Трудової Монархії, не удасться зломити ані ворогам, ані гіршим ніж вороги, „гетьманським“ цієї ідеї фальсифікаторам.

Отже: або — або, бо неутральної середини нема!

В. Липинський.

П. С. Додаю, що ані з п. Павлом Скоропадським, ані з його прихильниками в ніяку полеміку вступати не буду. Писати і говорити вони можуть, що їм подобається. Коли дійсно п. Скоропадський „для себе нічого не хоче“ і когя дійсно ванзейський гетьманський рух бажає „розвиватись і далі на основах ідейних підвалинах, сотворених В. К. Липинським“, як каже резолюція ванзейського „з'їзду“, то одиокий переконуючий доказ на це все є відречення П. П. Скоропадського раз на завжди від всяких посягань на Гетьманство.

Бадеґ в Австрії. 20. IX. 1930 р.

Комунікат

Брацтва Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців.

Після розв'язання Українського Союзу Хліборобів Державників бл. п. Вячеславом Липинським заснувалося в днях 27-29 вересня 1930 р. з ініціативи і під проводом бл. п. Вячеслава Липинського, як Духового Провідника клясократично-монархічного руху на Україні, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців, зложене з випробованих у відданості своїй Ідеї і близько до Покійного стоячих людей.

Під проводом бл. п. Вячеслава Липинського Брацтво взяло на себе не тільки завдання зберігання чистоти Ідеї, якої творцем був Покійний, але і переведення її в життя клясократичним методом т. з. перевиховання українського громадянства і піднесенням його морального, культурного та політичного рівня в дусі клясократичної Ідеї на те, щоби покласти трівкі підстави під будуче здійснення Ідеї клясократичної Держави на Україні.

Згідно з останньою волею бл. п. Вячеслава Липинського Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців перебрало дальше ведення цього діла як духову спадщину, завіщану йому його великим Духовим Провідником. Розуміючи, що органічне переповнення українського громадянства клясократичним духом в питанням впертих і важких змагань на протязі довшого часу, Брацтво не прив'язує під цей час ваги до масового, і тому поверхового, ширення своїх ідей, зосереджуючи свою теперішню діяльність на підбиранню, виховуванню та кристалізованню тих елементів з-посеред українського громадянства, які по своїх природних заложеннях до органічного восприйняття цих ідей надаються.

Остерігаючи громадянство перед ріжними особистими акціями, які серед нього ведуться під покришкою монархізму, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців не прив'язує ваги до того рода акцій, між іншим теж і до особистої акції бувшого Гетьмана Павла Скоропадського, поскільки вона обосновує себе одною лиш гльорифікацією особи бувшого Гетьмана і Гетьманщини з 1918 р.

Але якщо акція бувшого Гетьмана Павла Скоропадського буде використовувати пам'ять бл. п. Вячеслава Липинського й авторитет його Ідеї для своїх особистих і партійних цілей, то

Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців, щоби різко відмежувати свою Ідею від того рода практик, буде, ідучи слідами свого Духового Провідника бл. п. Вячеслава Липинського, цю акцію безпощадно поборювати.

За діяльність українського клясократично-монархічного, гетьманського руху відповідають перед українським громадянством: Володимир Залозецький в. р. (Берлін), Никола Кочубей в. р. (Брукселя), Василь Кучабський в. р. (Берлін), Роман Метельський в. р. (Прага), Михайло Савур-Ципріянович (Бадег, Австрія).

Дня 18/VIII 1931.

відрух проти цих на Україні ще небувалих практик, передаємо ці факти до публичного відома.

Дня 1. лютого 1932.

Під осуд українського громадянства.

Остерігаючи українське громадянство в друге перед акціями т. зв. „гетьманського центру“, згуртованого біля особи п. Павла Скоропадського, якого органом у Галичині є львівський журнальчик „Хліборобський Шлях“, Брацтво Українських Клясократів-Монархістів, Гетьманців, пятнує отсим повне перфідії, систематичне анеславлюваня особи бл. п. Вячеслава Липинського публікаціями т. зв. „гетьманського центру“ в Берліні та споріднених йому кругів львівської „Нової Зорі“. Брацтво У. К. М. Г. пятнує дальше аловживання ідеологічних творів бл. п. Вячеслава Липинського, практиковане обома вище згаданими групами для оправданя їхніх — державній Ідеї бл. п. Вячеслава Липинського прямо суперечних — заходів, які нищать всяку державну тенденцію на Західній Україні особистим опортунізмом і отвергою або скриптою угодовщиною.

Ще за життя бл. п. Вячеслава Липинського, який, стоячи на сторожі ідейности гетьманського руху, вважав внутрішнє переродження українського громадянства за передумову будучої державности України і тим не допускав до переімени гетьманського руху в „практичну“ У. Н. Р.-івщину, сполучилися вище згадані круги, щоби усунути бл. п. Вячеслава Липинського від політичного життя, бо Він стояв на перешкодї їхньому шуканю чужих протекцій для „української справи“. Т. зв. „гетьманський центр“ проголосив Його божевільним, а „Нова Зоря“ закидувала Йому заробітки на ідеї. Ці клевети і інші явні і потаємні махінації цинічно топтали всі засади моралі і систематично вкорочували Його вік.

Тепер, по смерти бл. п. Вячеслава Липинського, ці самі „практики“-циніки намагаються знівечити твір, якому було посвячене Його життя. Під маскою облудних славословій „пам'яті Липинського“ вони руйнують живий образ Покійного „відкриваням“ Його „людських слабостей“, щоби на цій підставі розділити в Його творах „здорового і великого Липинського“ від „хорого, нетерпеливого і малого“ і проголосити „добрим“ у Його творах все те, що тим кругам підходить як „ідеологічний“ придаток для їхніх безідейних заходів, а „хорою фантазією“ все те, що ці заходи зясовує такими, якими вони в дійности є: симптомами морального і політичного розкладу.

У вірі, що серед українського громадянства, яке так багато завдячує бл. п. Вячеславови Липинському, знайдеться живий

Володимир Залозецький в. р. (Берлін), *Никола Кочубей* в. р. (Бурукселя), *Василь Кучабський* в. р. (Берлін), *Роман Метельський* в. р. (Прага), *Михайло Савур-Ципріянович* в. р. (Бадег).

БІБЛІОТЕКА „ХЛІБОРОБСЬКОГО ШЛЯХУ“. Ч. 4.

ІДЕЯ ТА ДІЙСНІСТЬ

(ЗБІРКА МАТЕРІЯЛІВ ТА СТАТЕЙ).

diasporiana.org.ua

Л Ъ В І В, 1 9 3 2.

Вступне слово.

Трагічний по своїй суті розрив пок. В. Липинського з гетьманською ідеологією та організацією, та руйнівницька пресова акція збудителів проти свого Монарха „гетьманців-братчиків” — це факти, що впродовж останніх двох літ глибоко потрясли совістю не тільки всіх гетьманців, але й серед усього українського громадянства викликали якнайприкріміше почування. Неоправданий виступ пок. Липинського, ідеолога і творця першої гетьм. організації УСХД, зустрівся з позажним і річевим осудом з боку Гетьманської Управи, яка відповідаючи на статтю „Розкол серед гетьманців” (друковану в „Ділі”, в ч. 216—224 за 1930 р.), вислала до редакції „Діла” спростовання. Цього спростовання „Діло” не помістило, а навпаки пізніше — коли вже й збудителі „братчики” почали свою акцію „безпощадного поборювання” гетьманського руху — зайняло прихильне до них становище. Таким чином широкий загаль українського громадянства був позбавлений можливості безсторонної оцінки цих справ, бо офіційний „Бюлетень Гетьманської Управи”, в якому поміщено „спростовання” та інші висловлюючі справу матеріали, не доходить до руху загалу в краю.

Випускаючи у світ цю книжку, що містить багато документального матеріалу до справи розриву пок. Липинського з гетьманською ідеологією й організацією, як теж до генези й акції „братчиків” — видавництво „Хліборобського Шляху” дає можливість українському громадянству пізнати дійсний стан. Ідея Гетьманська — як взагалі кожда ідея політична, що не є персалньою доктриною — має свою дійсність, своє реальне життя тільки в конкретних ділах і в конкретній акції. „Сама ідея то абстракт без практичної вартости; вона живе тільки в ділі...” (С. Томашівський). Нещастям нашого гетьманського руху стало те, що його ідею почав реалізувати та в життя перекладати сам тяжко хворий ідеолог, який на стилі свого життя затратив розуміння дійсности.

Знаючи докладно перебіг конфлікту з пок. Липинським, можемо з чистою совістю ствердити, що в данім випадку ідея ніколи не була чимось протилежним дійсности, як це нині намагаються представити „братчики”. Нема ніякої сумніву, що коли ідею гетьманську почав втілювати творий, з „розхитаними до краю нервами” (як сам визнає) Липинський та безнадійні доктринери і теперішні „сторожі ідеї” — „братчики” — то вони, створеною ними „дійсністю” справді могли калічити ідею. В 1930 р. відійшли вони від гетьманської ідеї, та дійсности..., а гетьманський рух розвивається далі.

Гетьманський рух, — це загально національний, український державницький рух. Він понадпартійний, понадкласовий і понадстановий. Гетьманці вірні своїй ідеології, висловленій в статуті і регламенті УСХД та в „Листах до братів-хліборобів”, ведуть (і вести будуть далі) свою позитивну політичну працю серед українського громадянства, шукаючи серед нього одиодумців, політичних союзників та чесних політичних противників. Від своїх ворогів, головнож від ворожої до гетьманської справи — преси, жадають гетьманці обовязуючої приличности в громадських справах. Всім громадянам, зокрема всім редакціям, які бажалиб пізнати дійсність, служать гетьманці усіма виясненнями.

В свою чергу Видавництво „Хліборобського Шляху” надіється, що видаючи ось цю брошуру, яка містить спростування Гетьманської Управи та висводи члена Ради Присяжних УСХД, п. Олександра Скорописи-Полтуховського, багато причиниться до вияснення справ, як вони дійсно малися.

Львів, у жовтні 1932.

ДР. К. ІВАН ГЛАДИЛОВИЧ

видавець „Хліборобського Шляху”.

ВІД ГЕТЬМАНСЬКОЇ УПРАВИ

об'єднаних Хліборобських та інших Класових Організацій до Гетьманських Організацій.

Вкінці вересня й початку жовтня с. р. надрукував В. К. Липинський в „Ділі“ п. з. „Розкол серед Гетьманців“ памфлет, наповнений неправдами й перекручуваннями, злочинними і несправедливими нападами на ЯВІ Пана Гетьмана і членів Ради Присяжних У.С.Х.Д. та Гетьманської Управи. Зразу після того Член Ради Присяжних і Заступник Голови Гетьманської Управи О. Скоропис-Йолтуховський звернувся до головного Редактора „Діла“ п. В. Мудрого листом з дня 9. X. 1930, в котрім писав між іншим слідує:

„...Я вважаю моїм моральним правом завважити нашому єдиному політичному щоденникові те, що зрештою його Редакції й так не може бути неясним, а власне:

1. що Ви, друкуючи енуціяції людини, яка вже довгі роки лежить в тяжкій педузі, проти нас, його бувших товаришів по громадській роботі, вже з цих самих енуціяцій мусілиб довідатися, що на нашу думку ця людина, з огляду на свій фізичний стан, не може ясно оцінити ситуації і бути відповідальною за свої вчинки;

що Ви, як людина стороння, не могли знати, чи маємо ми підстави для такої думки про п. В. Липинського чи ні, і оскільки ті підстави мають слухність;

що, друкуючи енуціяції п. В. Липинського навіть без спроби в'яснити цей момент, „Діло“ приймає на себе повну за них відповідальність, особливо в тій їх частині, де п. В. Липинський залишає межі допустимої громадської критики, а спреходить до тяжкого порушення честі окремих осіб, в тім числі й моєї;

2. що для Вас не могло бути неясним, що ці енуціяції дають знаменитий матеріал для плагіату не нашого лиш напрямку, але всього Українства, в руки московських (однаково, як чорних так і червоних) та польських наших ворогів, які наївно удаватимуть, що мають діло не з фантазіями хворого, а з „фактами“;

3. що Ви самі не знаєте ніодного факту, який мігби послужити для Вас підставою для того, щоб думку п. В. Липинського і його маніякальні обвинувачування проти діяльності Пана Гетьмана на еміграції, прийняти за свою власну думку й нести за неї громадську відповідальність;

4. що п. В. Липинський виступає в ролі непомільного судді у його власнім розходженні з організацією, до якої він належав і, що тому Вашим громадським і моральним обов'язком принаймні запитати противну сторону, в чому саме полягає причина конфлікту, а не виносити на денне світло заплутані фантазії хворого.

Тому звертаюся до Вас приватно, без відома Пана Гетьмана й Гетьманської Управи і прошу Вас відповісти мені принаймні на слідуєчі питання політичного характеру:

а) Чи вважаєте Ви, що єдиний український щоденник є на те покликаний, щоб без суду й без найменшого реального приводу опльовувати авторитет Пана Гетьмана, який на думку поважної частини українського громадянства єдиний має шанси стати авторитетом загально-національним, і важність плекання якого для тих, хто бажає відродження нашої держави, ще так недавно й так талановито в'яснив всім п. В. Липинський, слухно п'ятуючи кожного, хто здійснює руку проти цієї персоніфікації нашої нації — хамом.

б) Чи вважаєте Ви хвилину, яку саме переживає тепер наш народ, придатною для друкування галюцінацій п. В. Липинського; чи гнобленому і розбитому нашому народові в цю тяжку годину так уже потрібні не консолідація, не бодай єдиний моральний фронт, а ще дальше розбиття, розбрат та безголов'я?

Чи власне тепер є час на нищення того нашого політичного дорібку, якого пощастило нам разом з п. В. Липинським осягнути протягом десятилітньої важкої праці?

І ще на решті одно питання особисте —

в) Чи друкуючи за п. В. Липинським в знаках наведених: „правдолюбивий“ Скоропис, редакція таки справді готова прийняти на себе за ці знаки наведення відповідальність?...

П. Редактор В. Мудрий відповів листом, в котрім крім загальних фраз не дав жадної відповіді по суті поставлених запитів. З відповіді цієї можна було тільки зрозуміти, що п. Редактор знімає з себе відповідальність за поновлені в названім памфлеті брехні і грубости і разом з тим має намір від друкування в своїм часописі суттєвого спростовання неправд ухилитися.

Підтвердженням цього служить одержана нами звістка про те, що п. Редактор одмовив членам Ради Присяжних

У.С.Х.Д. — графу А. Монтрезорові і Л. Сідлецькому в надруковані висланих ними до Редакції листів в тій же справі.

Річеве спростовання на памфлет В. Липинського, підписане Головою Ради Присяжних Г. Мельником і Заступником Голови Гетьманської Управи О. Скорописом вислане до Редакції „Діла“.

Гетьманська Управа рішила в разі, коли Редакція „Діла“ ухилитиметься від надрукування в своїм часописі цього спростовання, потягнути Редакцію до третейського суду. З доручення Гетьманської Управи О. Скоропис звернувся в цій справі до львівського адвоката Д-ра В. Старосольського з листом, в котрім між іншим пише слідує:

„...Мудрі редактори „Діла“ не знайшли нічого кращого, як прискорити політичну смерть В. Липинського його сумним і, на жаль, негідним памфлетом.

Цими днями вислали ми долучене тут у відписі спростовання до „Діла“, яке майже напевно „Діло“ не захоче надрукувати.

От і в цім випадку ми, гетьманці, звертаємося до Вас, соціалдемократа, з повним довірям, що Вам так само, як і нам, однаково дорогі і честь українського імені і етична поведінка української преси, якогоб політичного забарвлення вона не була, з просьбою заступати наші інтереси проти „Діла“, на випадок одмови друкувати наше спростовання, бо наше спростовання подає автентичний матеріал про те, як В. Липинський ввів читачів „Діла“ в блуд.

Ми не будемо звертатися в цій нашій сутонаціональній справі до польського суду, щоб на підставі пресового закону чужої нам держави домогтися справедливості від „загально-національного“ українського органу. Певні правоти нашого діла, ми просимо Вас покликати „Діло“ на третейський суд і примусити „Діло“ цим шляхом виконати його моральний і громадський обовязок....“

З огляду на такий поворот цілої справи, Гетьманська Управа вважає потрібним ознайомити тим часом наші організації з слідуєчими матеріалами, які друкуються на правах рукопису:

1) Спростовання від Ради Присяжних і Гетьманської Управи.

2) Лист до Редакції „Діла“ графа А. Монтрезора.

3) Лист до Редакції „Діла“ Л. Сідлецького.

До Хвальної Редакції „Діла“

у Львові.

З огляду на те, що „Діло“ умістило в чч. 216—224 під заголовком „Розкол серед гетьманців“ сензаційні вигадки п. В. Липинського, які баламутять громадську опінію, ницепідписані вважають, що „Діло“ оскільки воно дійсно є „органом репрезентативним“, отже в особливих випадках понадпартійним і загально українським, вважатиме своїм моральним обовязком умістити на своїх сторінках слідуєче спростовання:

I.

„І хай наступають на нас чесно, по рицарськи, на таких, якими ми дійсно єсть, не очернюючи нас і не перебрікуючи наших слів і діл“.

В. Липинський.

Розколу в рядах організованих гетьманців немає, а „розколюється“ лише сам В. Липинський. Від В. Липинського, як автора Статуту і Регляменту У.С.Х.Д. та „Листів до Братів-Хліборобів“, взагалі як ідеолога гетьманської державної ідеї, відщепився сьогоднішній Липинський, як творець вищезгаданого памфлету. Перший основував своє діло на християнській релігії та її моралі, заприсягався „працювати над зміцненням внутрішньої єдності серед гетьманців через взаємну пошану, братерську любов, честні і прості взаємовідносини і піддержування рівності авторитету“. Другий — Липинський, автор памфлету, зломивши присягу, насичує цей памфлет ненавистю і злобним бажанням очернити, осміщити і понизити всіх гетьманців і в першу чергу Я. В. Пана Гетьмана.

Деж тут „розкол серед гетьманців“?

Це трагедія самого Липинського, про що, подаючи це спростовання, згадуємо з великим сумом. Зрозуміло, що цей другий Липинський, зійшовши на таку низьку дорогу, не міг вже рахуватися в своїм памфлеті ні з правдою, ні з користю справи Гетьманського Руху.

II.

При кінці минулого року В. Липинський добровільно і з власної ініціативи, з причини — як він сам пише до Ради Присяжних — „хронічної і невилічимої недуги“, перейшов на становище „неурядуючого Голови Ради Присяжних“. Одначе скоро після того, хоч недуга все збільшувалася, а вірніше через це саме, В. Липинський починає знову втручатися в організаційні діла. На це не годяться ні Пан Гетьман ні Рада Присяжних. Тоді В. Липинський сердиться і починає підпольну агітацію проти Я. В. Пана Гетьмана і Центра, чим

порушує не тільки організаційну дисципліну й етику, а й своє власне на письмі дане приречення: „політичну переписку буду вести тільки і виключно з Ясновельможним Паном Гетьманом“ (лист В. Липинського з дня 29. XI. 29.). Проти дезорганізуючого втручання В. Липинського, організація виступає в той спосіб, що з ініціативи найбільш інтимних приятелів В. Липинського, висилає йому приватного, підписаного активішими учасниками організації, листа, в котрім одверто говориться: твоя духовна рівновага порушена, ти несвідомо робиш шкоду ділові, не втручайся в справи, дай нам спокій, аби ми могли виконувати наш громадський обов'язок. Липинський ображується і вимагає, щоб організація листа того анулювала і, коли одержує відмовну відповідь, виступає проти організації.

Виступ свій проти організації і Пана Гетьмана В. Липинський будує на неправді. Post factum старається він прикрити свою, хоробою доведена до краю, персональну амбіцію, ідеологічними причинами. Бо хібаж хтось може повірити, що фактом анулювання Центром листа про „порушену духовну рівновагу“ Липинського моглиби бути анульовані й дійсні ідеологічні розходження, колиб такі були.

Тому на доказ цих ідеологічних розходжень відкопуює В. Липинський два листи С. Шемета до Ради Присяжних з 1927 і 1928 років і робить це Липинський після того, як в березні 1930 р. в „Бюлетені Г. У.“ була надрукована підписана Липинським і Шеметом заява про ліквідацію того колишнього конфлікту і про признання всієї переписки „неіснуючою“! Якже можна тепер брати докази з „неіснуючих“, себто стративших значіння документів, щоби за їх допомогою окреслювати існуючий стан річей і оправдувати сьогоднішнє своє положення? При тім з тексту обопільної заяви видно, що головну увагу В. Липинський прив'язував зовсім не до теоретичного розходження, а до форми, бо в заяві говориться тільки про образу С. Шеметом В. Липинського і про порушення Шеметом організаційної дисципліни, якої, до речі, Шемет і не порушив, бо свої ідеологічні сумніви подав не стороннім людям, а покликаний до того Раді Присяжних.

Отже, деж той розкол серед гетьманців, де ті немирні програмові та тактичні розходження, що виключають можливість спільного ділання і спільних цілей, що є передумовою всякого дійсного, а не вигаданого розколу?

Беручи справу з принципового боку, яким чином може повстати „розкол“ серед монархістів, та ще монархістів-класократів, що будують організацію не на партійних, тільки на класово-професійних основах, що будують рух на незмінній історичній традиції?

Чи гетьманці, ставлячи своїм завданням співпрацю класів маюць і собі створити таку необчислену кількість партійних угруповань як і демократичний парламентаризм, побудований на боротьбі класів?!

Чи може і Україні маюць кілька монархічних традицій? Чи може паренті та сама людина, та ще історик, сьогодні вважати за історичну традицію одне, а завтра друге?

Коли Липинський сьогодні своїм поведженням заперечує все те, що писав і чому вчив протягом довгих літ нашої еміграції, коли він своїми руками пробує розбити з його іменем звязану політичну концепцію та захитати віру з ним же спопуляризовану для українського громадянства класократичну теорію, то це не означає, що вся його наука і класократична теорія дійсно не витримує критики, не витримує спроби життя. Не катастрофою основних засад Липинського є ця його руйниницька спроба, а лиш його особистою катастрофою, доказом того, що члени організації мали рацію, коли писали Липинському 5-го травня про порушення і зломання його, Липинського, духової сили, бо в монархічній русі може бути опозиція, але тільки „опозиція Його Величності“ і ніяка інша.

III.

Перейдемо тепер до найбільш болючого для нас — гетьманців, зробленого В. Липинським закиду Панові Гетьманові в недодержуванні даного слова. Цей закид відкидаємо з усією рішучістю і на підставі знання всіх обставин і документів свідчимо, що В. Липинський говорить неправду. Ось документи і ось дійсні факти:

В. Липинський закидає Гетьманові порушення умов, зроблених в Бадегу між Я. В. Паном Гетьманом і Липинським при кінці листопаду 1929 року. Липинський твердить тепер, що передав головування в Раді Присяжних Панові Гетьманові в заміні за право бути „одиноким дорадником“ з умовою, що Гетьман зобов'язаний виконувати поради, „до яких Липинський прив'язуватиме особливе значіння“.

Слідуючі документи, зложені і підписані самим В. Липинським, зясовують, що подібна умова не тільки не була в Бадегу прийнята, та Радою Присяжних затверджена, а навіть не могла бути В. Липинським пропонувана.

Ось лист Липинського до Пана Гетьмана з дня 29. X. 1929, в котрім Липинський дякує Панові Гетьманові за намір приїхати до Бадегу і представляє стан річей і характер майбутньої наради Липинського з Паном Гетьманом в таких словах:

„Підчас мого останнього побачення з Н. В. Кочубеєм, я предложив йому взятися самому за врятування нашого

Діла під умовою, що мені в протязі 14 днів по його повороті (значить 24 октобра) буде видано Вами, Ясновельможний Пане Гетьмане, і Радою Присяжних необмежене повноваження“.

„Недодержання указанного строку, пише далі Липинський, а тим самим вагання, що до потрібності і доцільності моєї жертви, роблять її не тільки непотрібною, але і нестерпною для мене неможливою“.

„Тому своє останнє предложення, зроблене через Н. В. Кочубея Вам і Раді Присяжних, беру назад і тим самим усуваюся зовсім від організаційного життя.“

Коли Бог дасть мені ще прожити, то моя виключно письменницька праця зробить посильний мені в таких умовах вклад в рух Гетьманський. Таким чином, Ясновельможний Пане Гетьмане, наші наради будуть мати предмет дальшу організацію Гетьманського Руху без моєї в ньому активної участі“.

Коли на нараді в Бадегу Я. В. Пан Гетьман з Липинським — по словам самого Липинського — мали обговорити, як вести Рух без його (Липинського) активної участі і він мав перейти виключно до літературної праці, то яким способом на цій нараді Липинський міг ставити Пану Гетьману умову — залишити за ним, Липинським, рішачий і безапеляційний голос в важніших справах?

Деж тут відхід його від активної участі?

Про щож була мова на тій нараді в дійсности і до яких висновків вона довела?

Протокол Народи не був списаний, але маєтся документ, зложений і підписаний Липинським; це його лист до Ради Присяжних з дня 29. XI. 1929, в котрім подане те, про що остаточно було в Паном Гетьманом умовлено і яким Липинський просить Раду Присяжних затвердити „Бадегську умову“.

Ось повний текст цього листа:

„До членів Ради Присяжних У.С.Х.Д.“

Ясновельможний Пан Гетьман, приїхавши до мене, предложив мені в імені своїм і більшості членів Ради Присяжних прийняти на себе ведення всіх діл в тім розумінню, що Пан Гетьман і Рада Присяжних видадуть мені повноваження на відновлення Організації У.С.Х.Д.

Дякуючи щиро Ясновельможному Пану Гетьманові і членам Ради Присяжних за оказане мені довіря, я од зробленого мені предложення мусів відмовитись ось задля яких причин.

Мое здоровля, яке знов погіршилось, робить занадто ризикованим перейняття всіх справ мною в разі, колиб в певнім часі я став абсолютно до праці нездатним.

З одержаного мною меморанда Н. В. Кочубея видно, що його переїзд до Бадегу неможливий, а це між іншим була одна з передумов для ведення мною організаційної праці у всім її обемі.

Мої напружені нерви не гарантують потрібного для такої праці спокою, що може довести до відштовхнення великого числа людей.

Зваживши це все, а також вияснивши взаємно всі бувші непорозуміння, і установивши на будучність принципи абсолютного взаємного довіря, ми по всесторонньому обміркованню сучасного і будучого стану нашого Діла прийшли до переконання, що тільки, сконцентрувавши всю владу, як над У.С.Х.Д., так і над всіми іншими європейськими і американськими гетьманськими організаціями в руках Ясновельможного Пана Гетьмана, можна уникнути повного розкладу в гетьманських рядах.

Фактично ця справа має бути проведена так. Я передаю всі права і повноваження Голови Ради Присяжних Ясновельможному Пану Гетьманові.

Таким чином вся повнота влади концентрується на той час в руках Ясновельможного Пана Гетьмана. Щоб уникнути одначе прикмет диктатури, всі розпорядження Ясновельможного Пана Гетьмана мають бути підписувані відповідними представниками Гетьманської Управи.

Стан цей має тривати до часу приведення в порядок нашої Організації, після чого встановлюється нормальний розподіл функцій між трьома нашими керуючими органами: суверенністю Ясновельможного Пана Гетьмана, ідеологічним проводом Ради Присяжних і виконавчими функціями Гетьманської Управи.

Ясновельможний Пан Гетьман прирік мені держати мене в курсі всіх справ. Я зобов'язався подавати свої думки у всіх справах Ясновельможному Пану Гетьманові; при чім політичну переписку буду вести тільки і виключно з Ясновельможним Паном Гетьманом і припиняю її із всіми Гетьманцями, для того, щоб все без винятку наше організаційне життя було сконцентроване в однім тільки Центрі.

Прошу Раду Присяжних затвердити оце рішення і молю Бога, щоб прийняте нами рішення пішло на добро нашому Ділу. Бадег, 29. XI. 1929. Вячеслав Липинський.“ (Підкреслення в листі наші).

З цього листа слідує, що в умовах, представлених Липинським на письмі на затвердження Ради Присяжних нема згадки, нема й натяку на те, щоб за ним було залишено право „єдиного дорадника“ та ще в значінню, що поради його, коли він того забажає, набіратимуть характеру обов'язкових для Пана Гетьмана директив.

Такої абсурдної умови В. Липинський на затвердження Раді Присяжних представити не посмів, та така вимога крім того була бн в повнім протиріччі з усім характером і напрямком прийнятих Паном Гетьманом і Липинським рішень: „скоцентрувати всю владу в руках Ясновельможного Пана Гетьмана“, (а не Липинського).

На запропонованій в листі Липинського новий порядок ведення Руху, Рада Присяжних відповіла постановою з 8. XII. 1929, котрою не згодилася признати за ним права призначати їй Голову, не згодилася й на те, щоб Пан Гетьман прийняв таке призначення з рук В. Липинського. Рада зажадала від нього точного виконання п. 4-го гл. V. Регляменту У.С.Х.Д., який приписує хорому Голові передати свої обовязки другому членові Ради Присяжних по своїому вибору і звичайно без всяких компенсацій.

Отже, коли В. Липинський „Бадегську умову“ і пробував повернути на цю незгідну з Регляментом, ні з льогікою, ні з загальним напрямом наради, комбінацію (бути єдиним обовязуючим Гетьмана дорадником), то негативне рішення Ради Присяжних від 8. XII. 29, цю хитру-мудру комбінацію Липинського, перекинуло й анулювало.

Колиж припустити, що справа дійсно стояла інакше ніж про це свідчать документи, то Липинський не мав права на затвердження Раді Присяжних подавати одні умови, а на думці мати і провадити в життя протилежні. Отже видвигнене В. Липинським проти Я. В. Пана Гетьмана обвинувачення в недодержанні умов позбавлене всякої підстави й цілковито спростовується вищеподаними даними.

Тим більше, що скорившись цьому рішенню Ради Присяжних, Липинський в листі до неї з дня 18. XII. 29, сам сформулював своє нове становище так: „Після формального переведення моєї передачі прав Пану Гетьману, я, як передавши свої права, обовязки і відповідальність, але всеж таки формально оставившися Головою Ради Присяжних, від всякої політичної діяльності усуваюся. Моя приватна переписка з Паном Гетьманом, якщо така буде, ані його, ані мене до нічого не обовязує, бо всю відповідальність Голови Ради Присяжних до мого повороту несе виключно Пан Гетьман“.

IV.

Другий закид, роблений В. Липинським Панові Гетьманові, був би смішним, колиб не давав приводу до сумних здогадів: це закид в „відбутизованню“ Гетьманом членів Ради Присяжних проти Липинського. Дивна термінологія з приложеною до характеристики відношен членів політичної організації між собою!

Чи могли бути в членів Ради Присяжних невдоволення супроти Голови В. Липинського?

Дивно булоб, колиб їх не було з огляду хочаб на причину, вказану в згаданім листі самого Липинського — хорі нерви, про які він ще в році 1928 (29. I.) писав до Ради Присяжних слідує: „Можливо, що моя горячність, недобра звичка різко говорити і ще остріше писати, вреніті моя велика нервовість в останніх часах, викликана тяжкою недугою, єсть головними причинами руйнуючої нашу працю опозиції“. Але крім цієї застарілої, хронічної причини, наспіли нові факти, які загрожували організації серіозною небезпекою і які не могли не стурбувати провідних членів організації. Факти ці — це порушення Липинським організаційної етики, це листовна агітація Липинського проти Гетьмана і Гетьманського Центру, це порушення Липинським власного слова — ні з ким не вести політичного листування, як тільки з Паном Гетьманом. Відповіддю на таке поступовання Липинського і був заклик організації висланий до нього в формі листа з датою 5. V. 30. Липинський знав від проф. Дорошенка (при особистім побаченню в червні с. р.), що авторами і ініціаторами того заклику була Варшавська група У.С.Х.Д., себто найблизці, найінтимніші приятелі його. Але він вже з фактами не рахується, він базується на породжених хорою уявою випадках і всю відповідальність валить на Пана Гетьмана. Ось аргументи Варшавської групи У.С.Х.Д за висилку того листа:

„1) Розуміючи, що Вячеслав Липинський, зломаний недугою, від певного часу перестав ясно зізнавати свої винки та ще піднявши полеміку і сварки так з членами організації, як і з особами сторонніми до неї, спричинив несвідомо тяжку кризу в Гетьманській Справі і що дискусія, переписка і всякі спроби переконати його в неслухності його діяльності щораз то поглиблюють деструкцію нашої Організації, уважаємо, що звертатися до нього з шістьом, у формі аргументованій, не тільки не принесе позитивного наслідку, а навпаки розярить дальшу сварку і непритомну полеміку, — рішуче погубну для нашої Державної Справи.

2) Думаємо, що такий тяжкий і героїчний виступ супроти В. Липинського може бути тільки в формі заклику до нього, признати себе духово зломаним і залишити всяку публичну діяльність“.

Долучений до цієї аргументації проект заклику, був зрештою прийнятий, як остання спроба промовити до почуття відповідальности В. Липинського і за спільними підписами йому під датою 5. V. висланий.

V.

Історично невірно списує В. Липинський і обставини вступу Пана Гетьмана в ряди Укр. Союзу Хліборобів-Державників. Липинський тепер представляє цю справу так, ніби вступ був вимушений від Павла Скоропадського взаємн за визнання Організацією У.С.Х.Д. його прав на Гетьманство. Таке представлення справи члени Ради Присяжних і фундатори її по десяти літах праці в керуючій органі читають і чувають вперше, хоч персонально приймали участь у всіх початкових переговорах організації з Паном Гетьманом.

В дійсності справа малася так: Хлібороби-Державники визнали Павла Скоропадського Гетьманом зразу, як тільки довідались, що Гетьман рішив повернутися до політичної діяльності, не ставлячи Гетьманові ніяких умов. Липинський може призабув тепер, що він власноручно складав „Комунікат Центральної Управи з дня 16. VII. 1925“, в котрім сказано, що Хлібороби-Державники предложили Павлові Скоропадському ще при кінці 1919 року „скористати із своїх законних Гетьманських прав для рятування погниваючої ідеї української державности. З тієї хвилини — тоб-то з кінця 1919 р. і початку 1920 р. — починається нова політична акція Гетьмана, ведена весь час спільно з об'єднаними під його Верховним Проводом українськими гетьманцями-монархістами“. „В основу цієї акції покладено принцип монархічний і класократичний. Ті українські громадяне, що хочуть суверенної Гетьманської монархічної Української Держави, бають її символ, її персоніфікацію і її Верховну Владу в Гетьмані Павлі Скоропадській. Для них він теперішнім Головою Роду, що возстановив дня 29. квітня 1918 р. свою гетьманську родову традицію і таким чином став єдине тепер законним Українським Родом Гетьманським. Біля свого законного Гетьмана об'єднуються ці громадяне в класових організаціях“. На еміграції перший зв'язок з Паном Гетьманом навязала Організація через О. Скорописа-Йолтуховського. Пізніше, в присутності С. Шемета і О. Скорописа, запропонував В. Липинський Пану Гетьманові, котрого Організація вже Гетьманом признала, вступити до Союзу Хліборобів-Державників. Обміркувавши справу добре, Пан Гетьман згодився.

В Раді Присяжних ця справа ніколи не обговорювалась, розумілась, як доказ ідейної солідарности Пана Гетьмана з Організацією і ніколи, як порушення принципу „суверенности Гетьмана“, що визнавався і В. Липинським одною з головних основ Гетьманського Руху (порівняти наведений лист Липинського з дня 29. XI. 1929.).

Таким чином історична традиція і „потреба рятувати погниваючу ідею української державности“ — ось що привело Хліборобів-Державників до визнання Гетьманських прав

за Павлом Скоропадським, а не милостива згода не це Голови Ради Присяжних чи когось то не було.

Характеристична логічна непослідовність В. Лип-го навіть у тій сфері, де він, як ідеолог державницький, мігби, здавалося, показати ще свою духову силу. Нападаючи на Пана Гетьмана за його політичну активність, Липинський пише: „Павло Скоропадський може стати Гетьманом на тій підставі, що він, стримавшись від усякої персональної акції, віддавби свій авторитет репрезентанта на службу перемігшій на Україні гетьмансько-монархічній ідеї“.

Так пише В. Липинський, а що він робить на ділі?

Пригадаймо цитований на початку лист його до Ради Присяжних з дня 29. XI., 1929, в котрім подається на затвердження Ради постулат: „сконцентрувати в руках Ясновельможного Пана Гетьмана всю владу“ і тільки на зовні закрити диктатуру Гетьмана тим, що розпорядження Ясновельможного Пана Гетьмана „мають бути підписувані відповідними представниками Гетьманської Управи“.

Яким правом випикує тепер Липинський несотворенні річі на адресу Пана Гетьмана за прояв організаційної ініціативи, коли для цьогож власне він сам здобував санкцію Ради Присяжних, накидаючи Пану Гетьманові в Бадегу „диктатуру“ ?

Справедливість вимагає згадати, що В. Липинський був не першим серед гетьманців прихильником „диктатури“ Гетьмана на еміграції; випередив його в цім хочби д-р В. Залозецький, який ще 21-го березня 1929 р. подав Пану Гетьманові в цій справі меморандум від групи гетьманців.

Історія створеної В. Липинським в Бадегу „диктатури“ така:

Як видно з наведеного листа з дня 29. X. 1929, Липинський домагався спочатку „диктатури“ для себе. Більшість членів Ради Присяжних на цей несподіваний, для нашої ідеології неприродний і чужий експеримент погодилася з педагогічних міркувань. Сподівался, що, взявши на себе всю відповідальність, В. Липинський сконцентрує остатки своїх сил на позитивних завданнях нашого руху, краще орієнтуватиметься в людях і реальних обставинах і не наражуватиме рух наш на великі помилки, зв'язані зі стратою часу і сил, як н. пр. подиктований Липинським же невдалий вибір проводу в особі Голови Гетьманської Управи — Н. В. Кочубея, про провід котрого Липинський в 1928 р. писав: „Кращої Гетьманської Управи ніж ця, ми довгі літа мати не будемо“, а через два роки змушений був сам констатувати „повну непрацездатність обломовської Гетьманської Управи, що кожного ранку будувала замки у воздуху, але ніколи не була в стані натягнути на босу ногу носків“. (Лист Липинського до Ради Присяжних).

Розуміється члени Ради Присяжних передбачали, що й цілий диктаторський експеримент В. Липинського буде недовготривалий, але йшли на нього із за педагогічно-корисних для руху висновків.

Колиж Пан Гетьман повів в Бадег В. Липинському, що через хворобу не може виїздити з місця, повновасть на „диктатуру“, то Липинський „диктатури“ не прийняв, а обдарував нас несподіванкою, яка цілковито розходиться, і то вже з основними підвалинами як теорії, так і практики нашого руху: він пакнув „диктатуру“, тоб то відповідальність за всі і всіх нас погріхи і неладности на того, хто по нашій ідеології має бути персоніфікацією маєстату нашої нації.

Іншими словами: наш ідеолог віс дійсно „нове слово“ в ідеології і практику монархічних рухів: не монархісти мали тепер боронити свого Монарха й одстоювати честь його і своєї ідеї, а Український Монарх мав своїм авторитетом і іменем прикривати всі прогріхи й немочи наші. І це вчинив Липинський після того, як його попереджали (наприклад О. Скоропис в листах і особисто на словах в літі 1928 р.) про те, що в наслідок банкрутства „Кочубейвського проводу“ — молоді, недосвідчені в політиці гетьманці висуюють вже убійчу для нашого руху по наслідках ідеї „диктаторства“ Пана Гетьмана на еміграції. Тоді В. Липинський здавав ще собі справу з того, яким небезпечним експериментом для нашого молодого ще монархічного руху, булаб „диктатура“. Одначе, не дивлячись на ці перестороги, Липинський Пану Гетьманові „диктатуру на еміграції“ пакнув.

Для чого прийняв її на себе Пан Гетьман?

Пан Гетьман на себе перейняв всю відповідальність, щоби рятувати організацію з тяжкого становища, з чого не могли її вивести ні ідеологічний провід тяжко хворого Липинського, ні за його порадою покликані до реальної роботи люде. Перейняв на себе всю відповідальність Пан Гетьман на короткий час і вже в липні ц. р. по згоді з Радою Присяжних при моральній підтримці „Першого зїзду гетьманців“ склав з себе цю відповідальність за працю виконавчого Центру і переклав її на колегію Гетьманської Управи, а з 10-го жовтня ц. р. вже й провід над Радою Присяжних перейшов до нового її Голови, Й. Мельника.

VI.

Ще одне обвинувачення робить В. Липинський Пану Гетьманові: ніби Гетьман хотів розвалити Раду Присяжних, що як каже Липинський „одинокую правну основу Гетьманства“. Казати таке, це вже справді „валити з хорої голови на здорову“. В. Липинський два роки не збирав Ради Присяжних, бо не міг стерпіти опозиції С. Шемета. Гетьман же по повороті з Бадегу і перебранню на себе головування скликає

Раду Присяжних негайно — 8. XII. 1929 й передає їй на затвердження вищесцитовані, з Липинським вироблені умови, і якраз це покликання Гетьманом до праці від двох літ незбираної Ради Присяжних, найбільше обурило „оборонця“ Ради Присяжних — В. Липинського. В листі до Пана Гетьмана з дня 18. XII. 1929 докоряє він Пану Гетьманові: — „школа велика, що допустили Ви до протоколу Ради Присяжних, який протирічить нашому рішенню“. Комуж перешкаджала Рада Присяжних і хто її саботував — Пан Гетьман, чи В. Липинський?

Щож до „нової теорії нового гетьманського ідеолога“, що „одинокую правною основою Гетьманства“ малаб бути Рада Присяжних, то, розуміється, якраз ми, — члени Ради Присяжних заявляємо, що цю вигадку хворого рішучо відкидаємо, як теорію руйницьку, яка не має нічого спільного з нашою ідеологією. Не ми, Рада Присяжних У.С.Х.Д., є чи буде колись однокую правною основою Гетьманства“, ні, ми є й наші нащадки будуть тими людьми, які поставили ціллю свого життя здійснити, перевести в життя право Гетьманського Роду Скоропадських на Київський Стіл.

Взагалі Липинський забув тепер цілковито, що писав колишній учений дослідник української історії — В. Липинський і проголошує наївну байку, начеб то він „творець“ повітнього Гетьманства.

Творцем нашого неогетьманства є, розуміється, не цінна сама по собі книжка Липинського, а чини Гетьмана Павла Скоропадського в році Божому дев'ятнадцятьсот вісімнадцятім.

А в році 1918 не Липинський шукав за Гетьманом, а поставивши на Україні дійсний, реальний Гетьман Павло розсмав своїх людей, організаторів хліборобського класу і Гетьманства, щоби шукати тих Липинських, Міхновських, Дорошенків і навіть Петлюр і Винниченків, словом всіх, хто мав якесь політичне імя, від кого Гетьман Всієї України мав право сподіватися підтримки, ідейного пориву та погамовання особистих амбіцій для добра Батьківщини.

І коли тепер історик Липинський спускається до того, щоби підіймати демагогічну агітацію по прикладу ним же осуджених українських руйників, й говорить про передачу збройних сил України Паном Гетьманом до рук „московського генерала Келлера“, то він упускає з ока те, що вже вийшла „Історія Гетьманства 1918 р.“ Д. Дорошенка і що праці колишнього здорового Липинського вияснили справу на стільки, що тепер дешевою демагогією не багато досягнеш, бо українське громадянство, яке хотіло знати правду, вже знає її:

Гетьман України, зраджений „патентованими українськими патріотами“, всіма тими Винищенками, Мазуренками, Шинкарями, що в тайній змові з большевицькою Москвою підбили на протидержавний бунт зорганізовану в Українським Національним Союзі інтелігенцію і всіх тих „Запорожців“ і „Галицьких Стрільців“, як замість того, щоби послухати Гетьманського розказу й одним стати на оборону українських кордонів від московського ворога, а другим піти на визволення Львова, пішли всі разом руйнувати Київ, — що Гетьман Всієї України одинокий і покинутий, несучи на своїх плечах незмірну відповідальність за ту анархію, якій розчищали шлях всі оті „українські патріоти“, пробував ужити всіх сил і заходів, які тільки були в його розпорядності, хочби вони й московськими генералами називалися, для того, щоби урятувати державний апарат України.

Що йому це не вдалося, на то воля Божа, а нам наука: повинні послух Гетьманові, який персоніфікує маєстат української нації і геть з особистими амбіціями, хочби ті амбітники називалися й В. Липинський!

VII.

Дратує В. Липинського все, що означає якийсь рух, якийсь здобуток в Гетьманській Русі після відходу його, Липинського, від керівництва. Все приймає він, як особисту образу. Дратує його, що зїзд гетьманців названо „Першим зїздом гетьманців“. А між тим дійсно в липні с. р. вперше відбувся зїзд представників більшости гетьманських організацій. За те, що представники організації згадали хворого, вислали йому привітання і спробували заспокоїти підозрілість і розсіяти недовіря, дістали вони в подяку самі кпини і образи. Це нехтування правних представників гетьманських організацій, непристойні натяки і інсинуації Липинського на Богу духа винних людей і увесь той арсенал вуличних епітетів, якими наділяє він членів зїзду, одкидаємо з погордою, не спиняючись тут на цих витворах хворої уяви Липинського.

VIII.

З приводу зробленого В. Липинським оголошення про самовільний розпуск ним Українського Союзу Хліборобів-Державників подаємо до загального відома слідує:

1) Український Союз Хліборобів-Державників існує, буде далі існувати й розвиватиме свою діяльність згідно Статуту і Регламенту.

2) Рада Присяжних прийняла до відома, що самовільна заява В. Липинського про розпуск ним У.С.Х.Д. означає, що він з себе свої обов'язки супроти Ради Присяжних і Союзу зв'яз.

3) 10-го жовтня Рада Присяжних однодушною ухвалою Головою Ради Присяжних постановила Й. К. Мельника.

4) Рада Присяжних попередила організованих гетьманців, що вважає В. Липинського з огляду на його недугу невідповідальним за зроблені в останніх часах шкоди Гетьманському Рухові, а особливо за те, що несовісні люди, використовуючи його колишній авторитет, намагаються розхитати міцні основи Гетьманського Руху.

IX.

При кінці вважаємо необхідним зробити ще одну увагу. В. Липинський каже: коли він тепер хворий, то й сформульовані ним раніш ідеї українського монархізму можуть принести Україні одне щастя.

Так воно не є. Поки В. Липинський був здоровий, він займався теорією і написав багато доброго і корисного. А коли тяжко занедужав, то свій фах — теорію закинув і ось вже від кількох років ніяких теоретичних праць не продукує, а займається „практикою“ і тому саме став випускати такі пашквілі, найсоромнішим зразком яких є те, що було в 216—224 числах „Діла“ надруковано. Але, як тільки В. Липинський відходить від непосильної йому „практики“ то й тепер ще трапляються у нього світлі хвилини і тоді він пише й промовляє по другому. Ось зразок його твору в одну з таких, на жаль, рідких вже хвилин:

Лист В. Липинського, адресований — „До Ради Присяжних У.С.Х.Д. і всіх Гетьманців“, який не був в свій час надрукований, бо постановою Ради Присяжних з дня 8. XII. 1929 задержано Липинського на становищі „неурядуючого Голови“.

„Оцим подаю до відома, що з днем 29-го листопада (ноября) 1929 р. я передав всі права і обов'язки Голови Ради Присяжних Ясновельможному Пану Гетьманові.

Причиною цього мого кроку єсть хронічна недуга, яка не дає мені сил, в умовах нашої дійсности, як слід мої обов'язки виконувати.

Оця недуга, сполучена з великим фізичним ослабленням, не дає мені боротися ані з внутрішніми нашими організаційними недостачами, ані з нікчемними і безсоромними ворогами, що, нападаючи на мене в хвилини мого безсилля, хочуть використати момент для побороювання нашого руху.

Дякуючи сердечно всім, хто мені від часу настановлення мене Головою Ради Присяжних в моїй праці допомагав, прошу всіх Гетьманців від нинішнього дня звертатись у всіх справах політичних до Центру, який буде вказаний Ясновельможним Паном Гетьманом.

Відходячи від активного політичного життя і прощаючись на цім ґрунті із всією рідною мені і Дорогою Гетьман-

ською Громадою, прошу її ніколи не забувати, що перемогти Діло наше може тільки тоді, коли свято зберігатимуться його три основні принципи: ідея Української Трудової Класократичної Монархії, оперта на Хресті, Праці і Мечі; вірність Ясновельможному Пану Гетьману та Родові Його; і солідарна організація для проведення ідеї та возстановлення суверенних прав нашого Гетьманського Роду.

Бадег, 29. XI. 1929. Вячеслав Липинський.

Цей лист висловлює й формулює наші, гетьманців, думки в такій достойній формі, що кожен з нас, колиби доля змусила його від активної співпраці відійти, мігби під ним підписатися.

Але благородний стиль цього листа В. Липинського не має нічого спільного з розперезаною, вульгарною й пришижучою лаші самого автора, а не тих, на кого він в такий спосіб нападає, писаниною, пущеною в світ під сенсаційним, розрахованим на охочих до американських методів реклами заголовком: „Розкол серед гетьманців“

У жовтні, року Божого 1930.

И. Мельник.

Голова Ради Присяжних Українського Союзу Хліборобів-Державників.

О. Скоропис - Полтуховський.

За Голову Гетьманської Управи Об'єднаних Хліборобських та інших Класових Організацій.

До п. Редактора „Діла“.

Високоповажаний Пане Редакторе!

З приводу опублікованого в „Ділі“ під заголовком „Розкол серед Гетьманців“ письма В. К. Липинського — в імя правди — прошу Вас дати ласкаво місце, в однім з найближчих чисел Вашого часопису, згаданому спростованню, заключеної в згаданому письмі неправди, яка і мене особисто торкається.

З письма В. К. Липинського виходить, начебто зацитований ним, а підписаний також і нами — (Л. Сідлецьким, мною і Є. Томашевським), лист членів Ради Присяжних і Членів Дійсних Українського Союзу Хліборобів-Державників з дня 5. V. 1930 р., був інспірований Я. В. Паном Гетьманом, який сим способом хотів нібито „позбутися“ В. К. Липинського, щоби ввести в ряди наші якусь-то руйнівницьку „отаманщину“.

Се не відповідає дійсності і В. К. Липинський знає від проф. Д. І. Дорошенка, що домагання сказати В. К. Липинському одверто сумну правду про порушення його духової рівноваги і про руйнівний характер його виступів, походить

від нас, вищеназваних, а не від працюючих в Центрі поблизу Пана Гетьмана членів Ради Присяжних п. п. Скорописа-Полтуховського і Шемета та члена Дійсного У. С. Х. Д. п. Лоського.

Про се може свідчити протокол, списаний нами дня 17. IV. 1929 р., коли первісна редакція сего листа до В. К. Липинського була складена.

Вважаю моїм обов'язком на сему місці ствердити що:

1) Ані Ясновельможний Пан Гетьман, ані ніхто інший нас ніколи не „бунтував“ і не „бунтує“ проти В. К. Липинського.

2) За вчинки свої відповідаємо кожний зокрема, свідомі що джерелом їх є виконання, згідно крайньому розумінню, взятих на себе супроти Ідеї і Організації обов'язків. Прошу Вас прийняти вислови високої до Вас поваги

Гр. А. Монтезоро.

Варшава, 12. жовтня 1930 року.

До п. Редактора „Діла“.

Високоповажаний Пане Редакторе!

Уклінно прохаю Вас не відмовити помістити в однім з найближчих чисел „Діла“ долучену до сего мою заяву, в якій в імя правди простую одну з численних неправд у статті „Розкол серед Гетьманців“ В. К. Липинським написаних, а то на тій підставі, що неправда ся торкається також безпосередно й особисто мене. Прошу прийняти вислови високої пошани.

Л. Сідлецький.

З А Я В А.

В. К. Липинський в надрукованій в „Ділі“ статті, п. з. „Розкол серед Гетьманців“ між іншим утверджує, що нібито зацитоване ним письмо Членів Ради Присяжних і Дійсних Членів Українського Союзу Хліборобів-Державників з дня 5 травня 1930 р. мало бути інспіроване Ясновельможним Паном Гетьманом, який начеб-то хотів сим способом позбутися В. К. Липинського, щоби ввести в ряди наші якусь-то руйнівницьку „отаманщину“.

Як більшість того, що тепер хворий В. К. Липинський пише, так і се неправда, а колиб признати В. К. Липинського духово здоровим — то се булаб неправда свідома, бо В. К. Липинський знає від проф. Д. І. Дорошенка, що письмо се, а також домагання чесно і одверто сказати йому про порушення недугою його духової рівноваги і про деструктивний характер його за останні часи діяльності, походить від мене, гр. А. Монтезоро і Є. Томашевського, які те письмо склали 17 квітня 1930 року і при мотивованому протоколі з сегож дня переслали решті членів У.С.Х.Д. до апробати і підпису.

Отже письма сего не могли інспірувати і не інспірували ані Ясновельможний Пан Гетьман, ані поблизу Нього проживаючі Члени Ради Присяжних У.С.Х.Д.

Урочисто стверджую і готовий засвідчити навіть присягою, що ані Ясновельможний Пан Гетьман, ані ніхто інший ніколи мене проти В. К. Липинського не бунтував і не бунтує, врешті колись навіть і схотів таку спробу зробити, то робота його булаб дуже невдячною, бо ані по свому громадському стажові, ані по літах моїх, не представляю з себе матеріалу на „бунтаря“.

Навіяки складав я те письмо і підпис свій поклав під ним з великою скорбою і з повною свідомістю відповідальності за кожне в ньому слово, ясно зізнаючи, що джерелом його є безгранична любов до моєї Отчизни, для якої — побіч таких самих як я сам — несучи без скарги свій тяжкий хрест української дійсності з глибокою і непорушною вірою, що ніякі насварки і невідповідальні вчинки навіть великих людей українських — що знесилівшись під чужим тягарем того хреста хулять його непритомними з болю устами — не зупинять могутнього зросту народившоїся вже поміж нами світлої Ідеї Великої Української Гетьманської Класократичної Держави.

Варшава, 14. жовтня 1930 р.

Л. Сідлецький (Сава Крилач).

„Братчики“ при роботі.

„Поборюючи законне Гетьманство (Гетьмана Павла Скоропадського) брехнями і наклепами, Ви не допускаєте до зреалізованя українства в формі незалежної Державної України.“

В. Липинський. Р. Б. 1926. Вступне слово до „Листів до Бр. Хл.“.

Не досить було нещасливого „Комунікату“ покійного В. Липинського на гостинних шпальтах „репрезентативного“ „Діла“ в р. 1930, яким він сам прилюдно розкрив доти відому лиш нам, його найблищим співробітникам, сумну дійсність: що колись світлий розум, творча ідеологічна сила безнадійно знищені лютою хворою. Маємо ще один, вже посмертний виступ, який інсценізували „друзі“ і „спадкоємці“ Покійного: — „Вступне слово“ В. Липинського у „Збірнику Хліборобської України“.

Тим, хто бажає знати правду, вияснили ми в ч. 15,*) що маємо діло з двома Липинськими, що В. Липинський з „Діла“ не є В. Липинським „Листів до Братів Хліборобів“.

„Вступне слово“ „Збірника“ лиш яскравіше підтверджує те, що ми вже довели. Бо коли уважний неупереджений читач вдумается в трагічний сенс підкресленого самим В. Липинським твердження: „організація, покликана для здійснення ідеї признала повну безвартність цієї ідеї. Бо що варта ідея, яка навіть свого виразника не в стані охоронити від духового зломання“, то і без пояснень неврольогів, зрозуміє, як далеко поступила вже неможлива хвороба на її руйнуючій шляху.

Хіба ніхто з нормально думаючих і відчуваючих людей не може ставити вимог, щоби ідея (не віра, а політична ідея!) зберігала тіло наше і залежні від стану тіла духові функції від ослаблення, руїни її смерті.

І навпаки, кожен признає нам рацію, чи він наші політичні ідеали поділяє, чи ні, що у творі здорового В. Липинського — в „Листах до Братів Хліборобів“ сформульовані

*) Це книжка п. з. „Вячеслав Липинський як ідеолог і політик“. Ужгород 1931, стор. 76.

здорові, а на нашу думку для України навіть єдино-спасенні ідеї, на яких можна булоб збудувати трівку Українську суверенну Державу.

І коли В. Липинський з „Вступного слова“ „Збірника“ докоряє нам, що „в цілм Бюлетені нема ніодної думки, якаб не була вже висловлена в моїх „Листах““, то він же хіба лиш по своїмму „братчикові“ Кочубеєві, який думав і думає, що він коли не вищий, то принаймні рівновартний Покійному ідеолог, і за свого головування в Гетьманській Управі невдало намагався зробити з „Бюлетеня“ конкурентційну „Листам“ „ідеологічну“ трибуну.

„Бюлетень“, це практичний орган гетьманського руху і тому В. Липинський, сам не бажаючи того, висловлює нам признання, бо ми дійсно ведемо його згідно з нашою ідеологією, сформульованою несеїде, а власне в „Листах“, ведемо наперекір тому, що знеможений хоробою автор тих „Листів“ сам намагався ту нашу, колінь і його, ідеологію підточити й зруйнувати...

Сум і жаль огортає мене, що я змушений ці рядки писати.

А змушують мене до того ті самозакохані політичні блазини, які, замість, якби то личило „друзим“ і „братчикам“, заховати до архіву ці свідoctва слабости Покійника, кидають їх знов і знов на політичний ринок, щоб здобути собі охлад дешевої популярности на чужий рахунок. Притім, у своїм безмежнім самозакоханні, супроводять вони ці свої по суті паскудні вчинки такою наївною самопевністю, таким накопиченням великих, гарних слів, подекуди навіть здорових думок, запозичених у Покійного, що люде сторенні, які не мали змоги пізнати цих панків зблизька, не можуть принустити, що мають тут діло з таким безмежним штубацтвом. Люде з тендітними нервами повчатимуть мене: „треба бути ввічливим в полеміці з противником!“ З тендітними нервами всгрязати в політику та ще й українську! — Пожальсь Боже! А зрештою і не в саму лиш політику. Послухайте, що радив на такі, як оцеї наш, випадки, коректний та ввічливий тайний радник-олімпієць Гете:

...„Höflich mit dem Pack?

Mit Seide näht man keinen groben Sack!“

Щоб мені не закинули однак, що „даюся“ не аргументуючи, пригадаю громадянству дійсний шлях в опозицію колишнього, по теперішній термінології „братчиків“ 100-процентного „ванзейського гетьманця“, д-ра Залозецького.

Дня 21-го березня 1929 р. подає п. Залозецький своему братчикові п. Кочубеєві, тодішньому відновіальному „привідничкові“ нашого руху, меморандум для доклада Яснв. Пану Гетьману. Ціллю меморандуму було, як це п. Залозецький

в нім сам формулює, пробити шлях до „проводу“ активним вартісним і вибиваючимся на чоло руху елементам“, з яких „лайвартісним“ і найбільш запопадливо „вибиваючимся елементом“ був не хто інший, як п. Залозецький сам.

Меморандум стверджує „повний розклад організаціїного хребта“ (п. Кочубея), що „хаотизує вже існуючі гетьманські організації“ і „кличе напруженою силою, гомонном Дзвона Великої Небезпеки та Тривоги“,*) про необхідність передати в руки Яснв. Пана Гетьмана всю повноту влади, тобто підпорядкувати Пану Гетьману особисто, як диктаторові, голову Ради Присяжних — Липинського і голову Гетьманської Управи — Кочубея, бо

„в сучасних організаційних умовах чи може нам хто вказати інший вихід?“

„Геніяльну“ думку Залозецького Рада Присяжних одкинула. Не зробивши кар'єри на „безідейній“ диктатурі, починає він робити її на ідеї.

Він виступає проти Покійного Проф. С. Томашівського в „обороні“ Покійного Липинського з брудною й вульгарною статтею, з такими „перлинами“ аргументації, які є звичайно окрасою брукових рептильок, а які не сміють мати місця в шануючій себе політичній пресі, а особливо в наших гетьманських рядах. Ясновельможний Пан Гетьман і я, уважали такого сорту „оборону“ Липинського дискредитацією як його особисто, так і нашого руху в цілому і підняли цю ж справу на Гетьманській Управі.

Та тут виявилось, що не лиш хорній Голова Ради Присяжних Покійний В. Липинський, але і здоровий безвольний Голова Гетьманської Управи, стали покривати як „редактори“ цей — „лицарський“ — виступ Залозецького.

Ставши на цей шлях робить наш „лицар“ свою дальшу кар'єру на „ідейности“. Він підюджує хворого Липинського та приводить його до зломання (самим В. Липинським особисто запропонованого) приречення Пану Гетьману не листуватися в знак довіря ні з ким з Берліну безпосередньо, а лиш через Пана Гетьмана, якому Покійний сам накинув не відповідаючу духові нашої ідеології „диктатуру“.

Не будемо наводити дальших подвигів цього кар'єрочивча. Як не виносили ми цього сміття з нашої хати доси, так не робили-б ми і тепер цього, колиби „братчики“, жонлюючи фразеологією Покійного В. Липинського, не вносили плутанини в основні соціологічно-політичні поняття нашої ідеології, не баламутилиб молодь, яка ще не встигла перестудіювати „Листів до Братів Хліборобів“ і не набралася ще

*) Підкреслення і всі великі букви в цитатах не моя вигадка, а витвір „геройчно-аристократичного патосу“ п. Залозецького. — О. Ск.

життєвого політичного досвіду, щоб самій критично поставитися і зрозуміти нікчемність цих паціїв.

Найгіршим в „діяльності пер“ „братчиків“ є те, що вони глорифікують маніякальну думку хворого В. Липинського, яку він раніше сам висмівав, начебто ми крали в нього ту ним, Липинським, „вдуману“ нову спасенну, ніким і ніде ще не виявлену рецепту для будування чи спасення України. Проти цієї вульгаризації, до якої на жаль дуже багато спричинився сам Покійний за час своєї недуги, ми протестували за його життя; протестуємо й тепер проти профанації „братчиками“ пам'яті Покійного.

Ми твердили й твердимо, що для виховання думаючого здоровим політичним категоріям нового, здібного до відбудови Української Держави, покоління — потрібні серйозні студії „Листів“, зате зовсім не потрібні, а то й шкідливі читання „Комунікату“, „вступного слова“, як поплутаних, диктованих злобою, переповнених неправдами, нелогічних виявів підточеного недугою духа Покійного.

Студіювати-ж „Листи“ кожному, хто хоче взяти діяльну участь в нашому політичному житті, необхідно тому, бо в них Покійний логічно оформував і розяснив глибокий життєвий сенс досі підсвідомого ірраціонального державно-творчого пориву українського народу: народження української державної нації, — які виявилися в чині Гетьмана Павла Скоропадського в день 29. IV. 1918 р. скристалізувалися в тодішній Українській Державі і накреслили наочну нашу майбутнього державно-національного розвитку.

Мусимо говорити різко, бо не можемо допустити, щоб самозакхані галапахи ізза своїх дрібних і дурних амбіцій, — лиш тому, що у нас, як казав Покійний В. Липинський, „екзекутиви немає“, — топтали в багно те, що дійсно великого зробив Покійний, пахабно та святобожно прикриваючись його іменем.

Брехнею і блюзнірством є їх запевнення, що вони творять волю Покійного, коли вони втягають світлу пам'ять його в те моральне багно дрібних амбіцій та самолюбства, в яке на передодні смерті зіпхнула його недуга, а яке для них стало суттю їх діяльності.

Коли ті політичні сквинки передрукуюють в 1932 р. з „репрезентативного“ „Діла“, сумної слави „Комунікат“ з 1930 р. та святобожно додають: „згідно з волею бл. п. В. Липинського подаються тут до публічного відома наступні документи про „Будапештєнську справу“: виписка з чепризначених до друку, особисто лиш Ясновельможним Паном Гетьманом довірених Покійному записок. — то вони тільки брешуть і безчестять світле ім'я Покійного.

Як реагував Покійний на цей лист і щоденник, які одержав ще в березні 1929 р.?

Подаємо тут фотографічну знімку визначної відповіді Покійного Ясновельможному Пану Гетьману:

20 IV. 1929
Відп. бл. п. В. Липинського

Ясновельможний Пано Гетьмане!

Прочитавши Вашу книгу „Вісник Гетьманів“ і Вашого вступного слова до неї, я був дуже радий, що Ви так добре розумієте історію України, і що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою.

Ваша книга дуже цікава і дуже важлива. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте історію України, і що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою.

Ваша книга дуже цікава і дуже важлива. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте історію України, і що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою.

Коли я прочитав Вашу книгу, я був дуже радий, що Ви так добре розумієте історію України, і що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою. Я був дуже радий, що Ви так добре розумієте, як важливо для України, щоб вона була вільною, незалежною державою.

(Продовження цього листа на наступній сторінці.)

Про що просить Покійний Пана Гетьмана, ознайомившись з довірочними записками?

З огляду на вагу справи, з огляду на те, що Покійний добре знає практики наших більш і менш „репрезентативних“ пресових каналів, він просить „дозволу спалити прилогн до Вашого листа, (підкреслення тут, як і у всіх

якнайшвидше брідній народ М. С. Дем'яновичем
Поло Губерні, державна св. особа в. укр. р. Пану
увагу, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану

Уже саме у цю пору в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
Пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану

Пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану

Пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану
пану, та в. укр. р. Пану, та в. укр. р. Пану

цитатах самого Pokiynnik), щоб вони не залишилися на ви-
падок моєї смерті", тобто не попали в руки української пре-
сової каналії.

Так говорить і так просить український монархіст-
державник!

Pokiynnik на своє власне нещастя не спалив їх, не зни-
щив, бо вже люта хвороба ослабила, підточила його як розу-
мові так і моральні сили.

Але, й зломаний лютою хворобою, пишучи свій „комуні-
кат“, він все-ж не зважається порушити примітивне правило
пристойности і навіть не „ликає“ нас, як то робить потім
сповна розуму „лицар“-„братчик“ Н. Кочубей у своїх листах.

Pokiynnik, траплячи все більше і більше свої духові сили,
вигадує байку про те, що між Радою Присяжних і ним є
„принципова“ різниця і розповсюджує цю байку довірчи-
ними листами, як в рядах гетьманців і наших прихильників,
так і поміж ріжними підлизнями, які в цей час, чуючи роз-
клад колишньої могутчої моральної сили, хмарою налітають
на немічного хворого, — розуміється, як його і його ідей
„оборонці“.....

Але він ще тямить, що невільно переступати порога, за
яким починається моральне багно, і не давши тим більш чи
менш „репрезентативним“ пресовим каналіям, які благали
у нього — розуміється „в інтересах оборони нашої нації
від...“ та-ж не від більшовиків чи інших ворогів, а від... злого
Гетьмана України, — дозволу на друк, так і вмирає.

І обовязки української пресової каналії виконують те-
пер „друзі“ і „братчики“, „лицарі“ і „моралісти“, закриваю-
чись його тут зовсім неповним іменям...

Не міг Pokiynnik друкувати „щоденника“ не лиш ізза
свого листа, якого факсиміле ми тут подали, але й тому, що
„угорська справа“ була ним самим ініційована і то ще в році
1922, коли з доручення Пана Гетьмана їздив бувший міністр
закордонних справ Української Держави разом з п. З. до
Будапешту, щоби спробувати добитись допомоги нашої
справі з боку угорського уряду.

Не пощастило їм тоді, не пощастило й пізніше. Роз-
бита була й справа, яку допелосся Пану Гетьманові, ізза пов-
ної нездібности до праці тодішнього Голови Гетьманської
Управи, переводити особисто в життя.

Знаємо, що це не перша й не остання наша нещадка.
В житті не йде все гладко, та ще коли в центрі організації за-
гніздилися такі тини, як оці „братчики“...

Але будемо далі вести наше діло з чистою совістю, ор-
ганізуємо гетьманців, вимагаючи від них дальших жертв,
будемо далі шукати допомоги у чужинців, яких інтереси

ідуть спільно з інтересами нашої нації, будемо шукати не лиш моральної, але й матеріальної допомоги, гетьмісьню так, як ми робили це увесь час, на жаль без успіху, разом з Покійним В. Липинським, коли він ще був здоровим, хочби українська пресова капалія й на голові скакала!...

Ми віримо, що лише позитивною працею зможемо добитися допомоги чужинців, щоби тепер ще беззбройні руки організованих гетьманців озброїти і скласти ту „екзекутиву“, за якою так тужив Покійний В. Липинський і те таку екзекутиву, яка дала собі раду не лиш з розбещеними українськими пресовими каналами, але й зуміла збройною рукою викинути з України напасників.

Ми будемо це робити всупереч поучень якогось „авторитету“ з „Діла“, який підсунувши нам „інтервенцію“, патетично вигукє: „Н. Скоропадський заключив цей „будапештєнський договір“ всупереч організаційному записанню, всупереч цілій гетьманській ідеології, що відкидає рішуче всяку збройну інтервенцію...“ „Діло“ ч. 129, 14. VI. 32.

Що тишини Ти, політикани з „Діла“, у світовій політиці?! Чи пан Гетьман підбивав може Угорщину „інтервенювати“, „розбивати“ більшовиків?!

Прочитай уважно факсиміле листа Липинського і скажи не нам, а сам собі: чи не про необхідність тієї самої матеріальної допомоги говорить Покійний Липинський, лиш тепер вже, не як у 1922 р., радить „при сучаснім положенню“ добиватися її від багатой Америки, а не від збіднілої, знищеної Тріанном Угорщини....

І коли Ти так величаєш „братчиків“ за те, що вони „ратують Неньку Україну“ від злого Гетьмана, то чи тишини Ти, що остаточним редактором тих „всіх меморандумів“, які з собою Пан Гетьман повів був до графа Бетлена, був не хто інший, а якраз автор тих „Прологомен“ зі „Збірника“, які Тобі так заімпували своєю святибожністю, „братчик“ і „спадкоємець“ — тодішній Голова Гетьманської Управи Никола Кочубей.

Як покійний Липинський так і всі „братчики“ добре і давно знали, що ніякого „будапештєнського договору“ немає. Цю одну з ряду наших невдач вихопив хворий Липинський, як найбільш зручний аргумент для своєї скритої руйнівницької акції в рядах організованих гетьманців.

Хворому Липинському удалося (не рахуючи „братчиків“) збаламутити своєю агітацією лиш кількох молодиків, які пішли за ним з пієтизму до колишніх заслуг його перед нашим рухом.

Організація залишилася вірною ідеології нашої, сформульованій в „Листах“, отже вірною Гетьманові, і з глибоким жалем і сумом прийняла важкий хрест недуги В. Липинського.

Історичний перебіг „Угорської справи“ і звязаної з нею кризи нашої організації, викликаної недугою В. Липинського такий:

Вкінці 1928 р. — підготовча праця і редакція меморандумів, які мали бути предложені премерові Угорського Уряду. (Меморандуми складав тенерішній „братчик“ др. Е. Залозецький, а редагував їх наставлений В. Липинським Голова Гетьм. Управи п. Н. Кочубей).

16. III. 1929 р. ЯВ. Пан Гетьман передає (не поштою пересилає!) для довірочної інформації В. Липинського свої записки про перебіг переговорів.

20. III. 1929 відповідає Покійний горячою подякою „за труд. енергію і непохитність, з яким Ви, Ясновельможний Пана Гетьмане, Діло наше ведете“ (диви в горі подане факсиміле листа).

І було за що дякувати! Адже-ж поїздка Гетьмана до преміера, хоч зараз малої і бідної, але національно міцної держави, яка не має ніяких інтересів робити з якимись скритими цілями „українські народні уряди“, свідчив про якийсь зворот в політичних концепціях, про серйозне признание української справи, справою міжнародньої ваги, про хоч і неофіційне, але фактичне визнання української нації — нацією державною. Адже-ж граф Бетлен, сам монархіст, зцавав собі дуже добре справу з того, що він пертракує не з першим-ліпшим „представником суверенного народу“, а з дійсною персоніфікацією Українського Народу, — з колишнім Гетьманом Всеї України...

Пертракуючи з Гетьманом, граф Бетлен тим самим хоч і неофіційно, то фактично засвідчував, що він поділяє наші прогнози, що він вірить в те, у що так свято вірив, будши здоровим, Покійний Липинський і за що він так по лицарськи десять літ спільно з нами боровся.... Було отже за що дякувати!

Але цього не встані зрозуміти політичні „авторитети“ з „Діла“ хоч і вони перед політичним розумом Бетлена мали респект.

Мали, бо Бетлен мав екзекутиву!

А якого респекту під панів з „Діла“ може вимагати Гетьман, у якого ніякісьню екзекутиви покищо немає?!...

Чому-ж з переговорів Гетьмана з графом Бетленом, в наслідок яких у Гетьмана міг був зявитися зародок екзекутиви, а сим самим „пошана“ і „відданість“ ріжних „репрезентативних“ і „незалежних“ органів громадської думки, нічого не вишло?

Панове редактори з більш і менш „репрезентативних“ і „незалежних“ газет повинні взяти до рук свою власну п'ясану з року 1929, порівняти її з датою переговорів Пана

Гетьмана. Вони переконуються, що зараз же по від'їзді Гетьмана з Будапешту, приїхав туди на довгі і важкі переговори міністр закордонних справ держави, яка має таку ексекутиву, що може й уміє дуже легко і швидко специфікувати і найгалацлівніших редакторів...

В наслідок того, що інтереси цієї „реальної“ і тому так зрозумілої всім „авторитетам“ з наших „репрезентативних“ органів держави, цілком розходяться з інтересами Гетьманської України, прийшлося графу Бетлену розпочати переговори перервати.

Ні до якого „будапештського договору“ наперекір брехням „талановитих молодих істориків“ не дійшло, бо і суверенна теперішня Угорщина, наперекір її гордїї і завзятїї „Нем, нем, сога!“*) є безпомічною поки що в кліцях тріацьонсько-версайських кайданів.

Ось дійсна причина цієї нашої невдачі!

Колиби якогось нашого „репрезентативного“ п. редактора прийняв підрядний урядовець того самого гр. Бетлена і сказав йому наву, нікого ні до чого не зобов'язуючих слів, то ми мали б нагоду тижнями читати великі передовиці про „великий успіх української справи“...

З приводу переговорів П. Гетьмана з прем'єром Угорщини, переговорів, які незалежно до їх вислїду, є фактом першорядної ваги при сучасній лихій стані нашої справи, який чейже не ми, гетьманці, завинили, українська пресова каналія стає в горду позу „оборонця прав українського народу“ і галасує про зраду!..

Якже низько оцінює такий тип нашу громадську свідомість!

Нервозність пок. Липинського зростає.

Він ясно бачить повну безпорадність, сумну нікчемність свого друга Кочубея — Голови Гетьманської Управи, здає собі справу, що сили його з дня на день тають, що він вже нездатний до важкої політичної граці, і пише до мене, якого він у своїм „Комунікаті“ в 1930 р. малюватиме як якогось чорного духа, як давнього, ще з 1927 року, шкідника нашого руху, під датою 27. VII. 1929 „абсолютно довірочно“ так:

„Я рішив від головування відмовитись. Це рішення моє невідкличне і тому дуже прошу Вас, Дорогий Олександрє Філаретовичу, мене щодо цього не переконувати.

Натомість допоможіть мені вирішити те, що найважливіше: кому передати на підставі параграфу 4-го відділу V-го Регляменту головування. Моє рішення таке: я передам його або Вам, або нікому.

*) „Ні, ні, ніколи!“ (не скоримося!).

Отже, чи згодні Ви на себе цей претяжкий хрест взяти і той свинущик, в який вибачте, повернулася наша організація вичистити..... Очевидно якби Ви прийняли моє предложення, то мусите одночасно вийти з Гетьманської Управи, що тільки одне дасть Вам змогу, як людині, перед котрою Гетьманська Управа відповідає, навести в ній порядок. В ідеологічних питаннях висноженнями буду Вам завжди служити, зрештою пришло Вам показник до моїх „Листів“, зладжений одним з нечисленних цинних стяжан — Саварином.

Отже, Дорогий Олександрє Філаретовичу, помолїться перед тим як і я Богові, та прийміть рішення, про яке мене, також довірочно, повідомить... Обіймаю Вас і бажаю щоб Бог послав Вам добре рішення. Ваш В. Липинський.“

Який сенс цього листа?

В Липинський пропонує мені перебрати не лиш ідеологічний, але й політичний провід: „навести в Гетьманській Управі порядок“, що при такім до праці і проводу цілком нездатнім Голові Гетьм. Управи, яким був Кочубей, мусіло б неминуче привести до справжньої „диктатури“.

Я знав, що прийняття мною цієї пропозиції було б смертельною образою для самозакоханого Кочубея, який свято був переконаний, (що не раз і не два мені й казав), що Покійний ось ось йому і лише єдино достойному йому, передать головування в Раді Присяжних. Прийняття мною головування потягло б за собою автоматично вихід з організації Кочубея, друга Липинського, та розпучливо енергійне інтриганство з його боку, що було б ще одним болючим розчаруванням для хворого В. Липинського.

До того мав я ще наївну, як виявилось, надію, що мені удасться таки помалу привести Кочубея до самоусвідомлення, що він до політичного проводу не падається, і спрямувати його сили на літературно-публіцистичну працю — царину, в якій міг він в рамках організації дати всеж таки бодай кілька путніх, придатних речей...

Я затаїв лист цей од усіх, відповів Покійному, що я уважаю, що за його життя ніхто з нас не сміє бути Головою, Ради Присяжних і запропонував йому підготувати перевибори Голови.

На це В. Липинський відповів: „Довірочно.

Бадер, 29. VIII. 1929.

Ще раз, Дорогий Олександрє Філаретовичу, дякую Вам сердечно за Вашу відповідь на моє питання, щодо Ради Присяжних. Прикро мені дуже, що не можете виконати мого предложення. Але в так важкій і відповідальній справі не тоsilування, але навіть і дискусія, неможливі.

Предложений Вами другий вихід: (перевибори через 10 місяців Голови Ради Присяжних в моїй присутності) може

бути справді доцільний, але тільки ініціатива до цього ніяк не може вийти від мене. Одною, що я можу в тих обставинах, як вони склалася, зробити, це скласти головування в Раді Присяжних і усунути через тяжку недугу од участі в усіх справах. Це власне листом до Пана Гетьмана офіційно роблю.

Всякий інший вихід, на мою думку, довівби до повної деморалізації нас всіх. Треба, щоб люде уміли відповідати за те, що вони роблять.
Ваш В. Липинський."

Вже з цих двох листів Покійного видно ясно, що не може бути правдивим твердження його „Комунікату“: „Рьсому вишна „Гетьманська Управа першого складу““. При чім не її головний член п. Скоропис, а тільки „голова“ П. Кочубей, якому п. Скоропис весь час не давав головувати...“

Помінаючи те, що В. Липинський був свідком того, що я увійшов в Гетьманську Управу зпочатку більш номінально, а зрештє не як „головний“ її член, він дуже добре знав ще й те, що я, перетяжений моїми заробітчанськими справами, не міг більш активної участі у справах Гетьманської Управи приймати.

Але, колиби я навіть і хотів „вибитися“ на „головного“ члена в нашій Гетьманській Управі, то при хоч трохи здібнім до проведу Голові, не мігби я нічого сенько вдіяти, тому, що Гетьманська Управа не є ніяким „парламентом“, ніяким демократичним безвідповідальним збіговищем сам-собі-панів, а регулюється, згідно з Наказом з дня 21. III. 1927, підписаним між іншим і самим Покійним, такими нормами:

„Голова Гетьманської Управи.

1. Веде внутрішню і зовнішню політику Гетьманського руху.

2. Несе відповідальність перед Паном Гетьманом і Радою Присяжних за свою діяльність і за діяльність всієї Гетьманської Управи

Члени Гетьманської Управи.

3. В випадках розбіжності поглядів на вирішення даної справи Голова Гетьманської Управи приймає своє рішення, яке виконується. Особливі погляди Членів Гетьманської Управи мають бути вписані в спеціальний реєстр.

4. Члени Гетьманської Управи призначаються та звільняються Паном Гетьманом на представлення Голови Гетьманської Управи“.

Отже кожний член в руках путнього голови або мусить знати своє місце, або вилетіти.

Знав це добре Покійний і тому писав мені 25. X. 1927: „Микола Василевич (Кочубей), пишучи до мене майже в кожному листі згадує про те, як цінна для нього Ваша

поміч, Ваш досвід, і як йому приємно працювати з Вами. Скажу Вам отверто, Дорогий Олександрє Філаретовичу, що це, в теперішньому стані, найбільша моя радість, бо це служить мені запорукою, що при такій дружній співпраці Вашій, діло наше не пропаде і буде розвиватись. — Будь це в добрий час сказано!“

Поки Кочубей говорив мудрі хоч і дуже туманні слова про наш завдання, і то говорив „по Липинському“, я від щирого серця піддержував його авторитет і помагав чим міг і де він моєї помочі потребував протягом цілого першого року його урядування. Колиж Кочубей своєю неохайністю, недодержанням слова, цілою своєю поведінкою заперечував свої власні „слова з Липинського“ і тим у корені підривав авторитативний принцип нашої організації та став вирити зневіру й легковаження справи в рядах наших одностудців, мусів я, розуміється, чим далі, тим більше відмежовуватись від його „діяльності“. Це було моє право і не одну Кочубейську дурницю я на підставі §. 2. відділу „Члени Гетьманської Управи“, вписав і вичистав йому, де того справа вимагала. Це сердило і лютило його.

Але він лише відгрозжувався і ніколи не спромігся на це, щоби скористатися §. 4. і виставити мене з Управи, хоч дуже добре знав, що я перестав уважати членство в Управі, якою він проводить, за честь для себе, і що це не змінилоб ні на йоту чого відношення до справи.

Бачив і розумів всю безнадійність Кочубейського проведу де далі все ясніше і пок. В. Липинський. По моїй відмові, перейняти провід справами, вимагає він, безнадійно хворий, прикований до ліжка, в листопаді для себе диктаторських повноважень, щоби, очевидно, спробувати самому „вчистити“ розведений Кочубеєм „свинухник“.

1. X. 1929 пишу я Покійному листа, на якого копії є замітка Кочубея, що він її читав:

„Тому, що я особисто тепер абсолютно втратив віру в те, що Кочубей зможе колись перейти від слів до діла, тому я, почувши в цю неділю проєкт, що Ви, не дивлячись на Ваші підточені хоробою сили, хочете взяти весь політичний проєкт в свої руки, заявив, що вважаю цей вихід з становища того повного маразму, в яке ми після двох з половиною літ Кочубейського проведу попали, єдиною доцільним; згори Вам обіцяю всім, чим зможу, допомагати, оскільки Вам та поміч, розуміється, буде потрібна.

Отже в цім пункті я стою перед Вами без вини.

Я критикував не діяльність Кочубея, а лиш бездіяльність Гетьманської Управи. Перший рік не чув Кочубей від мене ніякої критики, бо говорив розумні слова; щойно в клубі почали між ним і мною виникати суперечки, коли він,

говорачи про наші принципи, відстоював на практиці ліберальний розгاردіян (всі дрібні адлерсгорфські справи.) — Отже я вітаю Ваш провід, скасування фікції — Гетьманської Управи, і думаю, що може, коли Кочубей пройде Вашу школу, з нього виробиться ще користиний для нашої справи політик замість „словесника“, яким він є зараз“.

Через те, що Кочубей не мавби ніяких аргументів для непослуху Липинському, я, все ще сподіваючись удержати цього неужитка в рамках організації, думав, що Липинський швидче ніж я, поставить його на належне місце та приділить до єдиної відповідаючої його безвольній вдачі, літературної праці.

З цих педагогічних мотивів відстоював я на Раді Присяжних цю героїчну спробу, цю диктатуру пок. Липинського. Не дивлячись на зовсім оправдані побоювання Пана Гетьмана з огляду на хоробу В. Липинського та на „принципові“ застереження Кочубея, який вже чув, яким вітром віє від його друга, Рада Присяжних ухвалою тимчасове надання диктаторських повноважень В. Липинському.

Пан Гетьман особисто везе цю ухвалу хворому до Бадегу, щоби обміркувати спільно техніку нового, для нашої організації незвичного проводу.

Вергається Пан Гетьман з пакненою йому самому хворим Липинським „диктатурою“. Покійний, зрозумівши мабуть непосильність, для себе хворого, цього завдання, так песподівано для всіх нас, всупереч нашій ідеології та всупереч рішенню Ради Присяжних, звалив всю відповідальність за Кочубейвський розгاردіян на плечі того, хто є символом нашого руху і персоніфікацією Української Нації — і як такий не може та не сміє нести відповідальність за тимчасові, в практичній політичній праці немнучі, помилки і невдачі.

Знаючи всю безвиглядність дальшого Кочубейвського проводу, бачучи фізичну неміч В. Липинського, заскочений так песподівано, Пан Гетьман приймає і пише:

„...часове, до возстановлення Вашого здоров'я і повернення до нормального порядку, я згоджуюсь прийняти головство в Раді Присяжних“.

Отже в грудні 1929 р. передає В. Липинський сам, виключно з власної ініціативи, як ідеологічний так політичний провід, в руки Пана Гетьмана!

„Братчики“ кричать, що В. Липинський виступив проти П. Гетьмана тому, що П. Гетьман поновив злочин зради інтересів українського народу в січні 1929 р. про що сам переслав матеріяли Липинському у березні 1929 р. Хто мудрий, хай виголжує!

Липинський передає в грудні 1929 р. ідеологічний провід тому самому Гетьманові, якого він у вересні 1930 р.

в „Комунікаті“ представлятиме ворогом тієї самої нашої ідеології і то не від тепер, а з часу самого засновання У. С. Х. Д., щоби цей „невірочий ворог“ оберігав чистоту нашої віри, нашої ідеології!

Колиби ми сказали, що пок. Липинський при всіх цих своїх вчинках був ще сповна розуму, то мусілиб уважати його таким-же самим безсовісним брехуном і святобожним обманцем, якими виявили себе тепер „братчики“. Ось чому, оберігаючи світлу пам'ять Покійного, мусимо ми громадянству вияснити, що недуга так підточила під кінець його життя сили його, що він дійсно не знав, що творив. Тут-же виявляється вся мерзотність поведінки „братчиків“, які одіпоко відповідають за всі ті моральні свинства, котрі вони, користаючи з байдужости укр. громадянства, називають „ублагородженням і умаєстатизованим політичних методів“, а за котрі, на всякий випадок, звалюють всю вину на вже нежничого „друга“ і „духового провідника“.

Наказом з дня 28. XII. 1929 Пан Гетьман формально усуває фактично вже від 18. XII. пединшого Кочубея з головства в Гетьманській Управі.

Недуга Липинського застрашаючим темпом шищить його. В кожнім кроці нової Гетьманської Управи, направленої на активізацію руху, добачає він не те, що Гетьманська Управа має на цілі, про що його Пан Гетьман льояльно щоденними довгими листами інформує, а якісь інтриги проти нього, „підколування його авторитету“, словом все, що тільки брудна фантазія Залозецького, потайного „інформатора“ з Берліну, — факти перекрутивши — може вигадати.

Ці нашіптуння доводять покійного до краю. Він присилає мені, нікому і по пинішній дещь не показаного листа, з дня 27. II. 1930, адресованого „До членів Ради Присяжних О. Ф. Скорописа і С. М. Шемета“, на якого пишу я йому оцей мій останній до нього, теж доси нікому невідомий, лист:

„Шляхтензее, 9. III. 1930.

Дорогий Вячеславе Казимировичу!

З минулої неділі починаючи, вечір за вечером до пізньої ночі (за винятком середі, коли я вернувся до дому по 11-ій веч.), пробую я відписати на Ваш лист з „запитами“ так, щоби не дати Вам приводу образитися на мою відмову й зайво не перувати Вас.

Що не напишу — бачу сам, що Ви все це виголжуєте, як „образу“ для себе, як „зраду“ справі і т. д. Рвав, палив, писав наново, щоби знов з димом пустити.

Через це не пішов на призначене Паном Гетьманом побачення, потрібне для залагодження біжучих організаційних справ, запустив листування, змарнував отже цілий тиждень.

Тому відправлю Вам це, що інші напишу, не перечитуючи.

Приймайте, як знаєте.

Памятайте лиш, що все, що Ви вкложите в лист цей зверх того, що тут чорним по білому стоїть — Ваші фантазії, які з дійсністю мають стількиж спільного, що й моя „любов до Томашівського“.

Колиби у мене була найменша змога, я, розуміється, заради відвіз Вам особисто Вашого листа з Вашими „заши-тами“, щоби примусити Вас спалити це, вибачте, божевілля, в яке Ви самі впадаєте і в яке всіх нас тягне.

Ваших „запитів“ ні Пану Гетьману, ні Шемету я, розуміється, не покажу і прошу раз на завжди з такими справами до мене і в майбутньому не звертатися.

Чому?

Тому, що це називається не співпрацювати, а й далі розганяти людей!

Порахуйте: чи залишився хоч один член Ради Присяжних, якогоб Ви хоч трошки любили й поважали, як людину близьку Вам й дорогу?

Ні один!

А між разом з Вами одну й ту саму присягу складали; а Ви всіх нас учили, що ми любовію (а не ненавистю й злобою), зможемо перемогти труднощі, що лежать на нашій шляху.

Ці-ж Ваші „запити“, це така образа, вони подиктовані такою ненавистю й злобою, що колиби я їх Пану Гетьману показав, де значилоби на завжди унеможливити між ним і Вами всяку можливість порозуміння й співпраці. І я себе питаю: Чи лежить це в інтересі нашої справи? Чи допоможе цей непримиримий вже тоді розрив між Паном Гетьманом і Вами хоч чимнебудь нашій справі???

Ні!!!

Тільки шкоду, а то й повну катастрофу нашого руху, яку цей розрив майже з математичною точністю поведе за собою...

Тому повідомляю Вас, що я Ваш лист, „запити“ і копію цього листа держу у себе, нікому про них нічого не говорячи, в надії, що може таки Господь Вас опам'ятає й Ви скажете мені вислати їх Вам для знищення.

Вишлю їх Вам з радістю, але тільки для знищення! Чому я на цьому настоюю?

1. Ви повідомили мене, що в політичних справах ли-стуетесь лише з Паном Гетьманом.

2. Ви запропоновану Вам Радою Присяжних (і то на Ваше домагання!) диктатуру не прийняли.

3. Ви, не питаючи нікого з інших членів Ради Присяжних і знаючи добре, що я вважаю цей крок для нас фаталь-

ним (ізда того головно, що Кочубей штовхав Пана Гетьмана на цей шлях і я мусів проти його розхлябаности виступати!), передали Ви запропоновану Вам диктатуру — Пану Гетьману.

4. Хоч я вважав і вважаю цей крок надзвичайно небезпечним, я не робив опозиції і „вітав“ цей розпачливий крок єдине тому, що добачав в ньому хоч якийсь прояв волі до чину. перехід від словоблудія, яке завів у нас Кочубей, до хоч — і криво початої — та всеж якоїсь акції, якогось ви-ходу з смердючого вже баговиння.

5. Тому я не вагаючись став помагати Пану Гетьману оскільки на те мені мої сили дозволяють, точнісінько так само, як я помагав перший рік Кочубеєви (оскільки той моєї допомоги потребував).

6. Бо „проголошений диктатор“ може стати диктатором дійсним лиш тоді і лиш остільки, оскільки він знайде відгук, співчуття й підпору у свого оточення.

7. Тому Ви, раз Ви вже самі заініціювали цю абсурдну (з погляду нашої ідеології) комбінацію, не маєте найменшого права перешкоджати проводити в життя те, що цей диктатор вважає потрібним перевести, бо цеж є і сенс, і єдина сила диктатури.

8. А вже непростимий абсурд навязувати когось диктатуру (як це зробили Ви), щоб слідом за тим вимагати від „диктатора“, щоби він робив не те, що і як вважає він для справи доцільним і потрібним, а те і так, як це Ви вважаєте (і як це знову же робите Ви!).

9. Тепер, — раз маємо диктатора, — мусимо всі йому помагати у всіх його заходах (хочби й помилкових на наш погляд), бо робить він їх в інтересах нашої справи, як йому його здібности це дозволяють розуміти й робити.

10. І Ви перший (через те що Виж нам диктатора настанили), мусите тут приклад дати всім іншим, бо лиш коли круг нього утвориться атмосфера послуху й любови, поваги його авторитету, зможе його діяльність дати хоч якісь практичні наслідки.

11. Коли ми терпіли мало не три роки Кочубеївське словоблудіє, то мусимо дати бодай рік на диктаторську діяльність Пану Гетьману, щоб можна було судити про його діяльність по наслідках її, а не гальмувати кожен його крок нашим „кращезнайством“.

12. Або треба було Вам взяти запропоновану Вам диктатуру і тоді я помагавби Вам, щоби Всі, в тім і Пан Гетьман, Вам корилися, або, передавши диктатуру другому — самі мусите скоритися, щоби не ширити анархії, бо інакше буде лиш кавардак, якого ми й доси мали більше, ніж це здорова людина витерпіти може.

Тому і лише тому звертаюся тепер до Вас з отсими моїм братерським зазивом:

Покажіть Ви всім нам на ділі, що Ви дійсно політик, людина цілком, у якій слово не розходиться з ділом.

Ви нас учили, що ми наше велике й важке діло зможемо довершити лише в покорі й любові, а ніколи в заздрості, злобі й ненависті.

Дайтеж Ви самі тепер нам приклад покорі, приклад любові і приклад того, як слід підіймати авторитет того, кого Ви на диктатора всім нам зовсім несподівано, на перекір нашим, принаймні моїм бажанням (не особистим, а в інтересах нашої справи), накиннули!

Не зробітьж Ви цього, — то знайте, що ніхто інший, як Ви самі зруйнуєте те, що протягом 10-ти років всі ми вважали ділом рук Ваших!

Говорю це Вам я, як той, що трохи довше ніж Ви стояв в практичному організаційно-політичному житті, який так само, як і Ви „заробляв і заробляє“ (по термінології Т-го) тепер на правій, як колись на „лівій“ своїй ідейній лінії і який, хоч і не багатий, а всеж на пару років таки старший від Вас і який, — щоб Ви про мене не думали й не говорили — нашої справі так само до життя, згідно з своєю присягою, вірним буде, як і Ви!

Отже ще раз:

Жду від Вас прикладу покорі Вамж наставленому диктаторові, підтримки, а не топтання в багню його авторитету й хоч крихітки любові до всіх нас „Членів Ради Присяжних“.

Єдиним справжнім доказом цього може для мене бути знищення Ваших пересяканих злобою, ненавистю й погордою „запитів про об'єктивні факти“.

Ваш О. Скоропис.“

Відповіді на цього мого листа я не дістав. Я, як і ніхто з нас, не міг вже його урятувати.

В. Липинський покинув нас, зробивши невдалу спробу зруйнувати нашу організацію і скотився... на шпальти „Діла“, в обійми „братчиків“...

І напоєні жовчею заздрості, отруєні лотою злобою, пера „братчиків“ почали працювати.

Іх „Олександр Македонський“, ця „владарсько-королівська“, шцерть „вищими, божеськими таємницями надхнена особистість“, яка „упостає буття“ братчиків, рече ось-як:

„...Бо не кожному, лиш постатям на найвищих шаблях людської ієрархії, героїчно-владарським і героїчно-вищим постатям є дано упостачувати собою не одну, а багато кесмішних епл-ідей“.

„...Бо де визначається всьому своя міра і всьому своє місце, там непорушним заложенням мусить бути свідомість

про нерівність між людьми, про різні ступні людських достоїнників і призначень, і тому й їхніх прав і управнень, про ступневу будову кожного порядку на світі, у якому нижче стоїть у підвалинах вищому, а вище найвищому і завершено й упостачано буття — себто потугу і духа — всього народу у владарсько-королівських і вищих, божеськими таємницями надхнених особистостях“.

(Кучабський: „Значіння ідей В. Липинського“, Дзвони ч. 6, 32 р. стор. 411.).

Слухайте, язици, і покоряйтеся!

Через те, що в цім році весь культурний світ обходив пам'ять Гете, зачитуємо і ми з великого поета те місце, яким він характеризує творчість нашого „велетня духа“, пана В. Кучабського:

„Denn eben wo Begriffe fehlen,
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
Mit Worten löst sich trefflich streiten“.

На жаль Гете не доцінив нашого „Гриця мудрого, родом з Коломиї, що студіював на філософії“, він говорить лиш про „ein Wort“, тоді, коли в нашого Гриця їх — без ліку, без міри...

Але він не лише вивчив „філософію“, він ще й практичний політик організатор.*)

Ось послухайте, що він тамже на стор. 412 вчesав:

„Клясократична Держава — це не абстрактна конституція, тільки органічний порядок достоїнств, у якому вище поставлене є сполучене нероздільно з нище поставленим, сполучене не „організацією“ й її „організаційними авто-

*) В нашому громадянстві все ще широко розповсюджена, підтримувана такими Кучабськими думка, що політиком є той, хто голоосніше сам себе хвалить, та передовиці в репрезентативних газетах пише. Без передовиць, якое собі сучасного політика трудно уявити. В дійсностиж властиву політику не лише скрізь, але навіть у нас, здебільша роблять зовсім не газетні „передовики“. Візьмім хочби наш не дуже багатий політичний досвід. Коли говорити про наших політиків у Австрії зразуж стають дві марканті постаті: — позитивна, пок. Олесницького і негативна, сиражкий вищит демократичного парламентаризму на українським ґрунті — пок. Василька. Хто пригадує, хто знає їх „передовиць“? А між тим вони були чинниками, що десятиліттями активно дійсно вели українську політику. Коли з ними порівняти політика-публіциста навіть такої міри, як пок. проф. Томашівський, або, скажім д-р Ю. Бачинський, які займалися не лиш теорією політики, але й практично виступали, як послі, то чейже ясно буде, що про них, як про практичних політиків, про їх вплив на ведення тієї практичної політики, говорити не приходиться. — Такі політичні публіцисти, як Мусоліні — це геніальні винятки.

рит. тами", себто часто-густо ні до чого доброго нездатними бовдурами, — тільки сполучене безпосереднім людським відношенням особистої взаємної пошани, особистої взаємної вірності, служби й піклування між людьми, людьми такими, якими вони є, людьми з крові і кості".

Отож спустімся і ми „стусшево з підвалин вищих“, філософічних на реальний ґрунт і „попиклуймося“ трохи цими „людьми такими, якими вони є, людьми з крові і кості“.

П. Кучабський був членом УСХД і мав згідно з нашим регламентом призначеного йому Старшого Товариша, п. Николу Кочубея (що, по трохи незвичайній термінології „братчиків“ був — треба це признати — „ні до чого доброго нездатний бовдур“).

Як Голова Клубу Гетьманців, якого членами був і бовдур і його Молодий Товариш, мушу засвідчити, що цей Молодий Товариш дійсно виявив таку „пошану, особисту взаємну вірність, службу й піклування“, що вже тоді вважав я, що було не трактуванням Старшого Товариша, як „ні до чого нездатного бовдура“ і я настоював на тому, щоби п. П. Кочубей дав належно по пальцях цьому „талановитому“ молодикові.

Даремно! Тепер бачу, що такому вірловні, дійсно такій „бовдур“, як Старший Товариш був до нічого. Вони обоє стали „братчиками“...

Але спробую попророкувати! І це на найблищу майбутність!

Цей „орел“ скоро старого бовдура або змусить признати своїм „молодшим“ товаришем, або, як то зі старими бовдурами часто роблять, викине його на смітник забуття.

А треба знати, що цей „мораліст“, проповідник „особистої взаємної вірності і служби“, теперішній глорифікатор пок. В. Липинського, передтим, — коли ще Липинський був Головою Ради Присяжних, отже найбільшим авторитетом для всіх Гетьманців, — авторитет Липинського знехтував і ведену Покійним організацію покинув.

Що він майстер без кінця налізувати „великих слів велику силу“, що він жонглює думками Покійного Липинського, дуже рідко цитуючи їх, як і інших авторів, у яких він щедро черпає, більше удаючи, а може у своїм безмежнім самозакханні навіть сам вірючи, що то його власні думки — радо признаю йому. Але найбільшим майстром, якому й Залозецький не дорівнює, є він на полі самореклами своїх великих талантів.

Блаженні „Дзвони“, що в ту саморекляму вірять!

Цілу цю компанію „братчиків“ дуже добре схарактеризував в тійже книжці „Дзвонів“, сподіюся в через помилку там уміщеній серйозній розвідці, яка зовсім не насує до інших

еліборатів братчиків і Ко, п. Дм. Чижевський: „В. Липинський, як філософ історії“:

„...У Липинського зустрічаємо дійсний культ слова, величезну пошану до цього велитенського знаряддя людської думки та волі. Тому то немає для Липинського найненависнішого аніж „літерати“, (в негативному значінні — себто люде, що зневажають слово), що роблять із слова самоціль, одривають його від дійсності і роблять із найбільшого та наймогутнішого знаряддя історичного руху засіб служити своїм еґотистичним та дрібним інтересам“ (стор. 456) і трохи далі: (стор. 458):

„...Негативні сили історичного процесу дістають цілком своє буття, свої форми, свій зміст від позитивних. Негативні сили можуть існувати лише на ґрунті позитивних, як якісь збочення, вивернення, пародії, карикатури творчих сил історії. Тому принципово неможлива перемога деструктивних сил над конструктивними“.

Перемога деструктивних сил принципово неможлива! Так вірив пок. В. Липинський.

Деструкція тіла Покійного, деструкція його духових сил на передодні смерті, ані крихти не підточила позитивно-творчих його „Листів до Братів Хліборобів“.

Не зумів він сам, уживаючи сили цілого свого авторитету, особистих симпатій, не то що знищити, але й захитати нашої організації і то в тих часах, коли ми не мали жадного успіху, коли світова політична конюнктура все була ще проти нас; не зуміє зруйнувати і гурток самозакоханих амбітників те, що збудоване на нашій вірі й жертвенности.

Бо сила моральна полягає зовсім не в гучній, хочби й як спритній самореклямі й великим галасуванні „літератів“, а виявляється, як молився Покійний „кожною мислею нашою, кожним найменшим вчином і найтаємнішим побажанням нашим“.

Я не належу до ідеологів. Стою ось уже понад 30 літ в політичній праці і цікавлять мене увесь час нереклямові, непоказні, назовні зовсім мало помітні організаційні справи.

І що приходиться мені думати, коли „братчики“ висунули такий активний „капацитет“, як п. Р. Метельський, котрий просто з моста пише: „Щоби бути доцільною вона (активність) мусить бути звернена все в тому напрямі, на ті дороги і засоби, які до досягнення означеної цілі ведуть“. А потім: „не можна приміром братися до будови другої чи третьої фази, поки нема ще першої“.

І з цієї нечувано глибокої філософії зразу-ж робить він життєвий, конкретний висновок, що автономія Галичини „не бувши перед тим якслід органічно підготовлена (Боже, хто-ж би її в тій Галичині міг органічно підготувати, адже-ж оди-

поко до того предестиновані вірли-братчики, щойно в 1930 р. на світ з'явиться!!!) — вона не тільки не могла стати вихідною позицією до дальшої фази державних змагань, але напакі зайіцієвалаб тільки конання всякої української державної думки взагалі серед „реально-політичного угодовства“.

Отже активний висновок цього організаційного філософа-активіста ясний:

Хай живе на наших Західних Землях воевода, бо п. Метельський не встиг ще з Праги органічно Галичнину до самоуправи підготувати!

Далі цей пражський мудрагель, як справжній „братчик“ і своїм копитом цілить у Гетьмана:

„ні „реальною“, ні „практичною“ не є ані така „політика“, що хоче „зробити Україну“ чи то якимись інтервенційними коншахтами, з яких, крім нещастя для рідної землі, ніколи нічого не виїде, чи то „освідомлюванням“ чужинців і „закордонною пропагандою“, ані така, що за матеріяльні засоби для „політиків“ виарендовує „українську справу“ чужим державним інтересам“.

Кінчас цей пан свою „розвідку“ про активність безжалісним і безтолковим натяганням всіх гарних, високих, благородних, моральних, відданих і жертвених слів і фраз з творів пок. Липинського.

Але бодав хоч доброї віри цьому баламутові відмовити не можу. Це дійсна „жертва оточення“.

Зате репрезентативне „Діло“ і різні інші „органи незалежної — очевидно від логіки — думки“ вихваляють не лиш мудрість філософії братчиків, але й їх організаційний талант.

Де нам рівнятися з п. Ром. Метельським з Праги, де, як відомо, існує твердо усталена чеська Держава, яку він вже самою своєю присутністю й талановитою організаційною діяльністю в „УМСА“ допоміг устabilізувати! Де-ж тут можна рівняти організаційний досвід Ясновельможного Пана Гетьмана, який протягом кількох місяців зумів був з суверенного хаосу зорганізувати вже напів-суверенну велику Українську Державу, чи хочби й мій особистий організаційний досвід, (скаж я зумів десятки тисяч українських полонених підчас війни в чужих таборах зорганізувати, до українства привернути і зберегти як незалежне, незапродане добро української нації, або коли я в 1918—19 рр. на окупованих центральними державами холмських, польських і підляських землях, крок за кроком виривав од доброзичливих, але дуже твердої організаційної вдачі окупантів, для української влади право на призицну їй територію, але не передану практично, суверенність на тих землях) — то деж, кажу, нам рівнятися з п. Р. Метельським з „УМСА“!

І коли весь цей дурний політичний балаган „репрезентативна“ і всяка інша українська преса підтримує, коли вона цим блазним гостинно відчиняє свої двері, коли „Дзвони“, орган, який прилюдно заявив був, що він є органом творчої консервативної думки, якого існування держиться підтримкою нами високошанованого Достойника, якому нам і в голову не приходить закинути якісь деструктивні цілі, коли цей орган поволі перетворюється на помийницю, переповнену еляборатами „братчиків“, а з якої злістю, брехнями й наклепами обливвають не лише нашу організацію, але саму по термінології пок. Липинського персоніфікацію Української Нації — Ясновельможного Пана Гетьмана — то корінь цього зла мусить лежати справді десь дуже глибоко.

Де-ж він лежить?

Перш усього, розуміється, в тім основнім, що я вище не раз зазначав, і за чим так тужив Покійний Липинський — у відсутності екекутиви в нашій русі.

Прошу не упрощувати занадто цього поняття „екекутиви“ і не підставляти знак рівності між екекутивою і державною вартою.

Потрібну відповідаючу силі нашого руху екекутиву ми мусілиб мати вже тепер, якщоби наші члени були відповідно активні.

Кочубейський „провід“ підточив нам на довгий час цю можливість.

Цю нашу слабкість використовує українська пресова каналія, яка відчуває, що коли нам, гетьманцям удасться випростатися з того маразму, в який завів нас кочубейський „провід“, то вона не дасть собі тоді ради з нами, їй не вільно вже буде так суверенно галапасувати на українським дикім журналістичнім полі.

Але поза цією нашою власною виною є й глибше коріння цієї загальної біди нашого громадського життя.

Вопо полягає в тім, що наше громадянство остало дуже далеко позаду від громадянства західно-європейського і приймає за чисту монету увесь той блахман, який йому випливають суверенні пп. редактори.

Приклад. Покійний В. Липинський містить в „Ділі“ налівожевільній „комунікат“, яким опльовує все те, що він доси зреличував, в якому між іншим безчестить зовсім неповинно і мене особисто. Я зробив все, що міг. Я звертався до редактора „Діла“. Я звертався до шефа партії, якої органом є цей „репрезентативний“ орган, я звертався до адвоката, щоби той зорганізував суд чести, бо до польського державного суду з цією чисто українською справою я не уважав можливим іти, — а наслідок:

Пан суверенний редактор „Діла“ так і не надрукував нашого спростовання!

Де в Європі можливе таке хамство?

Хіба тільки в брукових свистках, які заробляють на таких сенсаціях добрий гріш. Це їх хліб.

Про брукову „західноєвропейську“ практику засвоїла собі частина нашої преси. З вимогами джентельменської поведінки: і не підступив до неї, бо вона, маючи монополію на українським пресовім полі, звикши до того, що до неї і найповажніші громадське звертаються завжди в девотнім тоні „уклішних прохань“, не переносить вже звичайної людської мови.

Вона, як і оті самі „братчики“, святобожно голосить великі, свідті слова лише для того, щоби дурити й держати в послуху нашу кволу і мало розвинену громадську опінію.

Вона говорить про рівність, свободу і братерство для других, деклямує про службу громадянству, про свою жертвенну працю і на цій підставі вимагає собі послуху. Вона годує наше громадянство все ще й інші колишньою правдою, що кожний український пресовий діяч — це ідеальний, ідеалістичний і чесний чоловік.

Так було колись, панове, це правда. Але преса наша вже давно „зевропеїзувалася“. Правда, в ній все ще є, на щастя нашої нації, поодинокі благородні, жертвенні, ідеалістично-настроєні письменники, але вони перестали бути правилом і стали винятком. Типовим нашим журналістом, що веде перід, що має щось до говорення в редакції, став тепер тип європейської пресової каналії, без честі і совісти, продажне створіння, нахабне й задиркувате, на якого, при слабім розвитку нашої громадської опінії, крім бука, дійсно вже ради немає. Це не є виключно наше, суто українське явище. Це норма теперішньої цивілізації. Скрізь діється те саме. Лише в країнах з вищою політичною культурою, з більш скристалізованою громадською опінією є більше дійсно порядних органи преси; та й пресова каналія зберігає там все-ж таки певні норми джентельменства у своїй поведінці.

У нас лиш слабенькі винятки. Пресова каналія, що заправляє даним органом з ласки тої чи іншої партії чи кліки, зручно використовує в теперішній жорстокій життєвій боротьбі кепсько-просперуючих ідеалістів, які пишуть для преси з ідеї, тому, що не можуть не писати. Вона їх скупо підгодовує, щоби тільки не умерли з голоду й писали, і їх ідеалізм, якого ніхто заперечити не може, так само безлічно використовує, як наші „братчики“ використовують ідеалізм пок. Липинського і тих найвищих молодиків, які їх бездушну й порожню словоманію приймають за дійсну ідейність, службу ідеї.

Бідні, наївні, чесні, ідейні, пресові робітники, оплутані договорами, зобов'язаннями мусять мовчки приймати цей глум

над ними, виносуватися у їх „фахові“ спілки та ще здебільшого й на почесні уряди вибирати отих власних катів.

У нас, з нашою примітивною ще політичною практикою, ці речі все ще рахуються „табу“. Про них не говориться публично.

Але пора вже виразно це сказати. І Липинський не раз і не два, коли і його, наша пресова каналія допікала, хоч і не спивився більш докладно на цій нашій болячці, говорив це і навіть охрестив цей тип скупкесами.

Коли всі оті „Кочубей і Нагаї“ говорять про лицарство, про високі моральні прикмети, про те, що вони беруться спільно з пресовою каналією американсько-рекламними способами українське громадянство „ублагороднювати, ушляхотнювати, уморальнювати та підіймати до свого власного „етичного рівня“, коли ці святобожні крутії підсудують нам, начеб то це ми „на зазив благородности відповідаємо фалшом та крутіїством“, то ми як бачите, знаємо дуже добре справжню варгість нахабства і перфідії злодія, який удає чесного і сам кричить: „ловіть злодія“!

Ми кажемо ясно і виразно: Цих „лицарів і моралістів“ знаємо не від піннішнього дня, знаємо зі співпраці і кажемо, що колиб у п. Николи Кочубея були дійсно прикмети „лицарськості“ та порядності джентельмена, то він, як відповідальний Голова Гетьманської Управи, колиби Пан Гетьман дійсно був „поновив злочин в січні 1929 р.“, мусівби був з головства ще в січні 1929 р. зрезігнувати! І не чекати, щоби його аж у грудні викинули за двері.

За всю політичну діяльність нашу до 18. XII. 29 року несе моральну відповідальність „братчик“ Кочубей.

Коли він тепер каже, що він не винен, а винні другі, то це звичайний викрут брехунця, звичайна плятка зайлозеної перекупки, над якою і здоровий хлопський розум і дипломатично вишколена опінія культурної, поважаючої себе нації переходять до порядку денного.

Коли ці проповідники моралі, „релігійного, героїчного й аристократичного етосу“, вірли, що стоять на „найвищих підвалинах“, які претендують на провід цілим українським народом, які відкидають за Липинським парламентарний спосіб влади, які хочуть власні норми накинути цілому нашому суспільству, ідуть раптом тим шляхом, що справи немілого їм політичного проводу передають на осуд політичної вулиці під високу руку пресових каналій, то ми кажемо:

це праця дрібних інтригантів, а не серйозних політиків!

Целендорф, липень—серпень, 1932.

О. Скоронис - Полтуховський.

N. SKRIPNIK
P.O. Box 95936
2509 CX The Hague
The Netherlands